

POLSKÁ

ŠKOLA REPORTÁŽE

Krall

Szejnert

Kapuściński

Szczygieł

Tochman

Górecki

Smoleński

Hugo-Bader

Jagielski

Kurczab-Redlich

Ostałowska

Marczewski

Nowak

Szabłowski

Michalski

Wasielwski

Polská škola reportáže

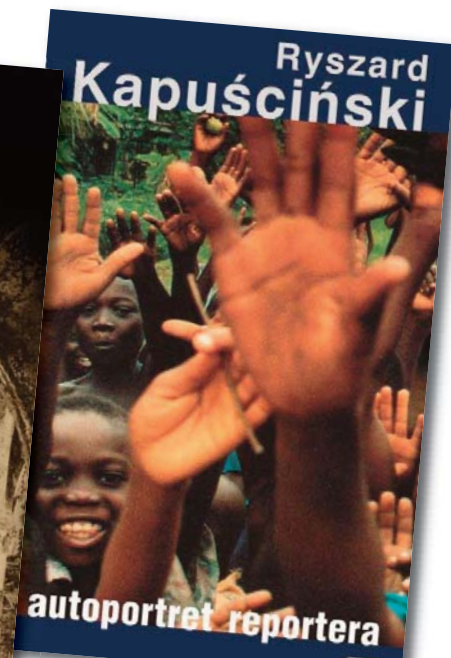
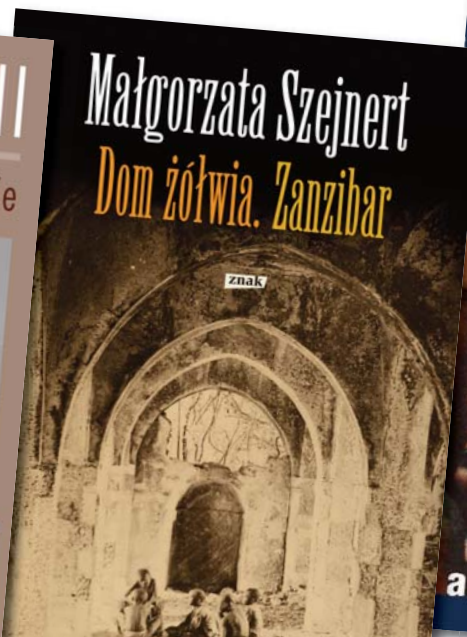
Polská škola reportáže, dlouhá tradice kvalitních reportáží spojujících novinářskou přesnost s uměním vyprávět poutavý příběh, představit originální obraz skutečnosti, je fenomén, který se českému čtenáři spojuje především se jmény Ryszarda Kapuścińskiego, Hanny Krall nebo Mariusze Szczygły. V jejich knihách najdeme všechny základní rysy „literární reportáže“: nezbytnou zvědavost, zajímavá témata, výrazné hrdiny, kteří ale zůstávají lidmi z masa a kostí, neotřelé formy, preciznost výrazu, cit pro rytmus jazyka a především postavu reportéra jako pozorného posluchače a rozeného vypravěče. Polskou školu reportáže tvoří kromě nich i celá řada dalších jmen polských novinářů, jejichž česky dosud nepublikované reportáže bychom chtěli na následujících stránkách představit.

Na první místě jsou to zatím nepřeložené knihy klasiků, mistrů polské reportáže: Hanna Krall, která se ve svých příbězích splétajících skutečnost s fikcí vrací k tragickým událostem druhé světové války a především holocaustu, vypráví v *Bílé Marii* o osudu židovské holčičky, jímž se režisér Krzysztof Kiesłowski inspiroval v jednom z dílů svého *Dekalogu*. Životopisný reportážní román *Srdcový král znovu na odchodu* zase přibližuje neskutečný osud Izoldy Regensbergové a její umanuté snahy najít svého muže zatčeného gestapem. Małgorzata Szejnert, která spoluzakládala deník *Gazeta Wyborcza*, dlouhá léta v něm vedla oddělení reportáže a vychovala téměř celou dnešní generaci polských reportérů, je autorkou řady ceněných reportáží, originálních antropologických esejí. Zejména kniha *Ostrov klíč*, věnovaná Ellis Islandu, bráně všech emigrantů do „svobodného světa“ Spojených států, ukazuje její

schopnost zachytit silné momenty světových dějin na konkrétních, hmatatelných detailech. S dílem Ryszarda Kapuścińskiego, reportéra-cestovatele, který navštívil snad všechny kontinenty a byl svědkem mnoha diktatur, státních převratů, revolucí a válek – na Kavkaze, v Gruzii, Ázerbajdžánu, Nigérii, Etiopii, Keni, Íránu nebo Sovětském svazu – je možné se seznámit v českých překladech, vydávaných již od osmdesátých let. Ukázky v katalogu tak upozorňují na dvě trochu odlišné knihy: *Ten Jiný* je soubor šesti přednášek přednesených v Rakousku a Polsku, věnovaných střetu odlišných kultur, s nímž se Kapuściński měl sám možnost více než dobře seznámit na svých cestách. Druhá, *Autoportrét reportéra*, pak představuje svérázný portrét „mistra polské reportáže“ složený z mnoha publikovaných rozhovorů.

V současné polské reportáži můžeme odlišit dva výrazné proudy – nestojí proti sobě, naopak se často u představených autorů spojují. Na jedné straně je to pokus nacházet a popisovat specificky polské (ale zároveň i středoevropské) problémy, spojené s postkomunistickou transformací, proměnami mentality nebo politickou situací, na straně druhé pak snaha neomezovat se jen na vlastní zemi a podávat zprávu o oblastech, kde stále zuří boj o moc, vedený často nevybíravými metodami. Proto se polští reportéři vydávají do afrických států, na Kavkaz a další horká místa na mapě světa. Často také ve svých reportážích představují zajímavá a kulturně odlišná místa a zvyky, která Evropanům připomínají, že některé hodnoty a světonázory jsou velmi relativní.

První proud zastupuje rozsáhlá antologie *20 let nového Polska v reportážích podle Mariusze Szczygły*, texty vybrané

známým reportérem z polských novin a časopisů, publikovaných po roce 1989. Výbor je originálním a zároveň poučným obrazem postkomunistického Polska v reportážích předních novinářů. Obsahuje i texty tří autorů, jejichž knihy věnované různým podobám Polska jsou v katalogu také zastoupeny: Wojciecha Tochmana, Włodzimierze Nowaka a Lidie Ostalowské, jejíž *Vodové barvy* vyprávějí o česko-americké umělkyni židovského původu, Dině Gottliebové-Babitt, která na příkaz doktora Mengeleho portrétovala romské vězně v koncentračním táboře KL Auschwitz.

Deset titulů potom představuje polské pohledy do ciziny: Rusko očima svérázného cestovatele a reportéra Jacka Hugo-Badera nebo „polské Politkovské“ Krystyny Kurczab-Redlich, genocidu ve Rwandě v knize Wojciecha Tochmana *Dnes nakreslíme smrt*, dětské vojáky v Ugandě, které v *Nočních poutnicích* popsal Wojciech Jagielski, hrdé kavkazské národy v *Přípitku předkům* Wojciecha Góreckého, současný Izrael v reportážích Pawła Smoleńského *Izrael už se nevznáší*, příběhy Faeřanů zachycené Marcinem Michalským a Maciejem Wasielewským, bezvýhodnou situaci původních obyvatel Austrálie, Aboridžinců – *Neviditelných* Mateusze Marczewského nebo Turecko mezi Asií a Evropou v kulturně-reportážních sondách Witolda Szablowského *Vrah z města merunek*.

Všechny knihy spojuje reportérský zápal, jazyková virtuoza a originální témata. Polská škola reportáže, jejíž moderní tradice začíná v sedmdesátých letech minulého století, je dodnes ojedinělým fenoménem: zveme Vás k její ochutnávce na následujících stránkách.

Lucie Zakopalová

„Polská škola reportáže je více či méně literární popis skutečnosti, který v Polsku nazýváme také literární reportáž. Jinak řečeno: hezky popsat fakta, lépe než obyčejným, publicistickým stylem. Uvedu příklad. Novinář, jenž odvádí svou poctivou práci, takzvaný „zprávař“, formuluje první větu o zamilovaném páru takto: „Poznali se v práci.“ Jiný napíše: „Poznali se v továrně.“ A třetí, který provedl hlubší research, řekne: „Poznali se v továrně na klavíry, kde pracovali v jednom oddělení.“ Jenže reportér „z naší školy“ by to formuloval úplně jinak: „Poznali se při leštění kláves.“

Někteří lidé se domnívají, že reportáž je „holý fakt“, „čistý fakt“ nebo také „přepisování skutečnosti“. Není nic mylnějšího. Někdo by napsal: „Když ho uviděla, napadlo ji, že se stane jejím mužem.“ Není to špatně, obyčejná, jednoduchá věta, tak se běžně píše. Jenže já to mám raději jinak, musí to být můj příběh. Klidně horší, ale můj. „Když ho spatřila, jako by na její hlavu něco zaútočilo. Nežádoucí, předčasná a nesmělá myšlenka. Zněla: stane se mým mužem.“ Vymyslím si, když píšu tímto způsobem? Ne. Falšuji skutečnost? Ne. Přeháním? Ne. Zveličuji? Nemyslím si. Je to ta samá informace, jen podaná – podle mého názoru – zajímavějším způsobem. Rád čtenáře vtahuji do svého příběhu, líbí se mi, když jsme oba při kontaktu s vyprávěním jaksi vzrušení. Já při psaní a on při čtení. Pravda neutrpí žádnou újmu.“

Mariusz Szczygiel, Host 5/2012

Nejznámější polská reportérka v 70. letech darovala dvojici filmařů Krzysztof Kieślowski–Krzysztof Piesiewicz jeden příběh a oni z něj udělali film. Po třiceti letech Hanna Krall vypráví, co režisér změnil a jak to bylo doopravdy. Vypráví jménem hrdinů. Nebo: vypráví tak, jak by mohli vyprávět, kdyby jim někdo naslouchal.

Příběh zná každý, kdo viděl osmý díl *Dekalogu* Kieślowského: za druhé světové války slíbila jedna Polka, že se stane kmotrou židovské holčičky. Žena na poslední chvíli svůj slib zrušila, protože jako věřící nemohla před Bohem lhát. Matka s dcerou se vrátily zpátky na ulici, v nacisty okupované zemi...

Místo jednoduché filmové expozice Hanna Krall vypráví příběh, jehož řád vymezuje blízkost: lidé, kteří se setkali s holčičkou a její matkou, jsou představeni zvlášť, dostávají slovo. Někdy mluví sami za sebe, jindy vypravěč rekonstruuje jejich osudy čistě hypoteticky, vypráví, jak to mohlo být. Příběh skáče, střídá postavy a časová období (válka, komunismus, současnost) a místa (Varšava, Dęblin, Osmolice). Jestli skutečně existuje něco, co všechno spojuje – Židy a Poláky, malou vesnici a velké město, slavný porcelánový servis Rosenthal zvaný Bílá Marie s německou šlechtičnou Marion, která po válce bydlí kdesi na polském venkově – pak je to rozrůstající se „nebytí“: zmizeli ti, kteří byli zrazeni a vyhlazeni, zmizeli ti, kteří zrazovali a vyhlazovali. Zbyly jen hřbitovy minulosti, na nichž se hromadí zbytky dávného života: předměty po Židech sebrané v jakémsi muzeu, seznamy osob, věci roztroušené po domech. Zbyla ještě lidská paměť, ale i ona – spolu se smrtí – odchází.

Snad tato kniha vypráví právě o různých úrovních „roztroušenosti“, o rostoucí intenzitě mizení: místo shromážděných vzpomínek zůstaly zbytky; místo uspořádaného příběhu směsice osudů popisovaných na přeskáčku; místo autentických hlasů – narativní hypotézy.

Przemysław Czapliński

Hanna Krall (1935), legendární polská reportérka, po studiích na Varšavské univerzitě pracovala v časopise *Życie Warszawy*, kde publikovala své první reportáže. Působila v Moskvě jako zahraniční korespondentka týdeníku *Polityka*, s nímž až do roku 1981 spolupracovala. V roce 1977 vydala knižně rozhovor s jedním z posledních vůdců povstání ve varšavském ghettu, Markem Edelmanem – *Stihnout to před Pánem Bohem*. V 80. letech byla zástupkyní literárního vedoucího Filmového studia TOR, kde spolupracovala se svým blízkým přítelem Krzysztofem Kieślowským. Po roce 1989 publikovala v deníku *Gazeta Wyborcza* a vychovala také řadu mladých reportérů. Od roku 1992 se věnuje především psaní knih, zaměřených na osud Židů v Polsku a trauma holocaustu, ale obecněji také hledání identity, vlastních vzpomínek a rekonstrukci paměti. Její knihy vyšly v překladu do mnoha světových jazyků, mj. angličtiny, francouzštiny, němčiny, španělštiny, itaštiny nebo hebrejštiny, česky byly publikovány *Tanec na cizí veselce* (1993), *To ty jsi Daniel* (2001) a naposledy *Důkazy pro...* (1995).

Foto: Ełzbieta Lempp

Matka

Nemáš náhodou nějaké falešné svědectví? zeptal ses. (Rád jsi kdahl takové otázky. Nemáš nějakého ušlechtilého komunistu? A iluzionistu? A nějakého antikomunistu?)

Tentokrát šlo o příkázání. Osmé, dodal jsi. Nevydáš křivého svědectví... Samozřejmě, že jsem měla. Ideální pro tvůj film.

O ženě a muži, kteří stáli v čele stolu...

Ne. O matce, která stála proti nim, dost daleko, protože stůl byl dlouhý.

To taky ne. O děvčátku, které matka držela za ruku...

Nakonec přece jen o ženě a muži. Přívětiví, laskaví, ve středním věku, žena měla přes ramena horalský šátek, květovaný, s trásněmi na okrajích.

Stůl byl přikrytý něčím bílým, ubrusem nebo přehozem.

Matka si nechtěla sednout. Vyčkávavě hleděla na domácí, na ten pár za stolem, ale bylo jasné, stále jasnější, že si dávají na čas.

Jak víte, promluvila žena, jsme lidé věřící...

(Matka pokynula hlavou. Vážně, s úctou.)

A budeme muset lhát.

A to v kostele. Před tváří Boží.

Musíte...

Zapletla a zase rozpletla trásně.

Musíte nás pochopit.

Její příjmení (rukou pokynula směrem k děvčátku).

Její jméno (pokynutí rukou).

Proč je tak velká, proč tak pozdě, a otec, kde ten je? Co když se kněz zeptá, kde je její otec?

Všechno lži, samé lži, a kde, v kostele...

Hovořila čím dál tím nesouvisleji, nervózněji, musíte...

Nemusela to opakovat, matka to pochopila hned napoprvé. Byli to věřící lidé, nemohli lhát, z křestního listu nebude nic.

Rozloučila se.

Sešly ze schodů.
Na ulici se zastavily.
Stály a stály.

Jak dlouho lze stát uprostřed ulice. S vlasy, které si matka toho rána odbarvovala obzvláště pečlivě, pramínek po pramínku, a které ve světle onoho letního dne byly ještě více, ještě příšerněji žluté než obvykle. O očích ani nemluvě, jak dlouho... Pojď, zašeptalo děvčátko. Pojď. No, pojď už.

Je to dobré?
Jasně, zaradoval ses. Ale... zarazil ses, sundal sis brýle a vytáhl cigaretu.
Ale...?

Tam bylo ještě něco.

Ano? A co?

Nevím.

Nic jiného.

Neud ses odradit: bylo, jenom nevíme, co.

A tak jste tam doplnili gestapo – ty a tvůj scenárista. Pro všechny případy. A taky polský odboj. Zemskou armádu – pan domácí byl v Kedywu (*Diverzní ústředí vrchního velení Zemské armády – vytvořené v lednu 1943 jako jednotka pro diverzní a zvláštní akce – pozn. překl.*). Lidé, ke kterým měla jít ta s křestním listem, pracovali pro gestapo, kmotři tak mohli být odhaleni – nebo ještě hůř – mohla být prozrazena celá konspirační síť Zemské armády. (Tato informace sice byla falešná, nikdo pro gestapo nepracoval, ale přišlo se na to příliš pozdě.)

Vám bylo všechno jasné.

Napsali jste scénář.

Kromě gestapa jste přidali ještě poručníka, to on držel malou za ruku. Matku jste zavrhlí. A vybrali jste si – ty a spoluautor scénáře – večer. „Je večer, chladno, děvčátko je zima.“

To ale nebylo večer, bylo to ve dne. Tramvaje, rikši, spousta chodců a žluté vlasy.

A žádný čaj, ale to je jedno, chtěl jsi čaj, tak ať. Postavil jsi na stůl šálky (byly z kvalitního porcelánu, dodal jsi, i když každý jiný). Napij se, nabízela domácí té malá.

Zase dávali Kieslowského *Dekalog*, osmý díl. V dobrém čase, hned po koncertu na pláži v Rio de Janeiru.

To zase mě to překvapilo. Že Bůh – neuvěřil jsi? Děvčátko uvěřilo. Vím to, tu malou jsem znala velmi dobře.

Kmotři

Čti nahlas.

Quid petis ab eccl... ecclesia... To říká kněz. A my: víru. Polsky.

Jak – víru?

No, o co prosí. Protože se zeptá, o co prosí Svatou církev.

Kdo?

No přece ona, vždyť bude křtěná. Fides quid... říká kněz. Co ti víra dává?

Co ti dává?

Život věčný. To říkáme my.

A kněz mluví jen s ní?

Bude křtěná, tak s ní.

Když s ní, tak ať mu odpovídá ona.

To nemůže. Do sedmi let za ni mluví kmotři, jako za nemluvně. A kdyby rodiče zemřeli, tak už je všechno na kmotrech.

Jak všechno?

Péče, výchova. Všechno. Kněz to říkal.

Nemůžeme to číst?

Ne, kněz říkal, že z paměti. Ale kostelník nám napoví, kdyby něco.

To tam bude i kostelník?

Musí tam být. Pak se zeptá na satana. Zříkáš se ducha zla? Zříkám. Opa-
kuj to.

Zříkám.

A všeho, co působí?

Zříkám.

A všeho, čím se pyšní? A pak ji křtí. A nám podává svíčku a...

Počkej. Co je zač?

Kdo?

Kostelník. Ptal se na něco?

Proč tak pozdě. Až teď křtíte? – divil se. Vysvětlovala jsem mu, že otec byl neznaboh, a dědeček, ptal se, byl taky neznaboh? Nemohla matka s babičkou dohlédnout na to, aby byla pokřtěna?

Tak se vyptával?

No. A ještě varhaník. Na matku. Musí ji zapsat do matriky pokřtěných. Chlubí se, že se učil kaligrafii... Tak chceš to slyšet? Bereme si svíčku a kněz říká: Přijmi svíci hořící a zachovávej bez úhony svůj křest. Zachovávej Boží přikázání, abys, až Pán přijde k nebeské svatbě, mohla mu jít v ústrety... To je hezké. Kdybychom měli děti, taky bychom je tak hezky pokřtili... Proč mlčíš?

Přemýšlím?

O čem?

O rodičích... Otce už nemá, matka může kdykoli... A pak už nám zůstane navždycky?

Navždycky. Kněz to říkal.

Proč mlčíš?

Křtí se v zákristii, pod křížem. Kříž až do stropu, s tou obrovskou postavou. Dívala jsem se na obličej. Na chodidla. Takhle lhat v Jeho přítomnosti! Vždyť ona neprosí církev o víru, v církev nevěří, dokonce nevysloví ani jméno jediného Boha. Víš aspoň, jak se ta holčička jmenuje?

Tak to mohlo vypadat.

Tak spolu mohli mluvit i ve tvém filmu, stačilo jen přidat realie okupace. Tlumené světlo karbidové lampy, chléb se solí a kapkou oleje, zatemněná okna, vždyť tvůj scenograf ví, jak se to dělá.

No nic, jiný už ten film nebude.

překlad Pavla Foglová

Vydavatel: Świat Książki.

Web: www.swiatksiazki.pl

Zahraniční práva:

Agata Pieniążek, agata.pieniazek@weltbild.pl

Originální název: Biała Maria

Rok vydání: 2011

Počet stran: 144

Rozměry: 12,5 × 20 cm

ISBN: 978-83-247-2453-6

Počet absurdit, různé shody okolností, šťastné a nešťastné náhody, které potkaly hrdinku knihy Izoldu Regensbergovou, Židovku žijící za války ve Varšavě, překračuje jakékoli meze. Jejího muže zatkli. Protože ho milovala romantickou láskou, rozhodla se ho zachránit. Od té chvíle podřídila celý život svému muži a pokusům o jeho záchranu.

Dostala se z Umschlagplatzu, s polskými doklady prošla nechvalně proslulou věznicí gestapa Pawiak, jako Polka byla poslána do Německa na nucené práce, utekla, pašovala tabák do Vídně, vyslyšelo ji (a mučilo) vídeňské gestapo za domnělou spolupráci s polským odbojem, byla deportována do Osvětimi jako Židovka. Při selekci si ji vybral doktor Mengele a dostala se do tábora Gubin. Utekla a – aby získala „polskou totožnost“ – vrátila se „na nucené práce“ a přiznala se k dřívějšímu útěku. Jako uprchlíka ji poslali zpátky do Osvětimi... Vlak, který ji veze do pece, se zastavuje hned po odjezdu ze stanice. Osvětim byla osvobozena...

Jako Židovka, Polka a žena byla obětí. Přežila díky své lásce. Díky tomu, že se nedivila žádné krutosti doby holocaustu. Tak by se určitě choval Candide, kdyby byl Židovkou v době 2. světové války: snažil by se najít zdůvodnění toho, co se děje. Podobně paní Izolda: jako Candid se žlutou páskou hájí moudrost osudu a celou dobu trvá na tom, že všechno, co se stalo, se stát muselo, aby našla svého milovaného.

Udělála tedy dobře, že po celém světě hledala spisovatele, který by dokázal sepsat román hodný jejího životopisu. Očekávala příběh, v němž by bylo hodně „citů, lásky, samoty a slz“. Hanna Krall ale chtěla, jako vždy, psát „o něčem víc“.

Konečná verze je kompromis: hrdinka vypráví o své lásce, šíleném souboji s válkou a holocaustem, spisovatelka mezitím její vyprávění zhušťuje nebo naopak věrně přepisuje rozhovory a čtenář se tak ocitá přímo uprostřed nepochopitelného příběhu. Pro hrdinku neexistuje nic kromě milovaného muže – a autorka nám ukazuje, proč je její láska tak neobyčejná.

Pokud chceme být věrní paní Izoldě, musíme – stejně jako ona – chápat koncentrační tábory, udání a krutost jako banální zlo, zatímco jedinou nepochopitelnou věcí zůstává její láska. Holocaust kvůli tomu nezmizí, ale zdá se o trochu slabší.

Przemysław Czapliński

Foto: Eizbieta Lempp

Tkaničky

Kupuje tkaničky do pánských bot.

Během toho banálního nákupu ještě věří, že Jirku Schwarzwalda miluje. Všichni tomu věří, ale nejvíce jeho rodiče. Jirka není ani ošklivý, ani nudný. A taky není chudý. Půjčila si od něho boty, protože bomba zničila dům na Zahradní ulici a nemůže se tedy dostat do své skříně ani do bytu.

Ve vypůjčených botách jde na návštěvu k Bašce Maliniakové, své kamarádce. Jen na chvíli – navléct ty nové tkaničky.

U Bašky je mladý muž. Stojí u kamen s rukama položenýma na teplých kachelích. Je vysoký, štíhlý, má rovné, zlaté vlasy. Ruce na kachelích mají stejnou zlatavou barvu. Jakmile se posadí, roztáhne nohy a ruce spustí mezi kolena – tak nějak roztržitě, nepřítomně. V tu chvíli vypadají bezradně a jsou ještě hezčí. Ukazuje se, že má dvě jména, Ješajahu Wolf, Baška mu říká Šajek. Navlékání se protahuje. Hodinu nato Šajek říká: máš oči jako rabínova dcera. Za dvě hodiny dodává: pochybujícího rabína. Baška je vprovází ke dveřím a nenávidně zasyčí: nejradši bych tě zabila.

Setkání

Jde po strmé, horské cestě. Pozoruje louky v údolí, růže v zahradách, zelené okenice, bílou kostelní věž a modré nebe.

Za zatáčkou sedí na kamenech muži v pruhovaných šatech. Tváře nastávají slunci, kouří cigarety a cosi na ni volají, *kim majdele*, volají, *kim cu mir*...

Jak to mluví?

Jidiš?!

Pojď, děvčátko, *kim cu mir*...

Tak hlasitě? A jidiš?!

Přidává do kroku a doufá, že za ní nepůjdou. Že je nikdo neslyšel. Kapky potu jí stékají po tváři, cítí, jak jí buší srdce („Kolikrát za minutu udeří

srdce? To záleží na tom, jestli se člověk bojí..."). Z hor scházejí ženy v hrubých, vlněných sukních a bohatě vyšíváných jupkách. *Grüss Gott*, přátelsky se usmívají, *Grüss Gott*, odpovídá jim a uklidňuje se. Upravuje si halenku – na zádech a v podpaždí mokrou. Narovnává si bílé, přízové rukavičky, které si natáhla ve vlaku, aby si nezašpinila ruce. Válka skončila, myslí si. Jdu za manželem. To už je poslední kousek mé cesty – teď by bylo hloupé zešít.

Stežka je stále užší, na úbočích hor se objevuje kosodřevina.

Stojí tam nějaké boudy a domky.

Nějaký hlas se jí ptá, koho hledá.

Svezu vás, říká hlas. A ona zahlédne zaprášené tenisky a pod nohama ujíždějící kamení a šterk. Sedí na rámu kola. Kolo zastavuje před brankou nějakého domu. Uvnitř je dlouhá chodba. Jde tou chodbou. Někdo stiskne kliku, dveře se otevírají, ona stojí na prahu. V posteli leží světlolvasý chlapec, tváře mu hoří asi horečkou, u něho stojí muži, v nohách sedí její manžel. Je bez košile, jen v krátkých kalhotách. Opálenýma rukama se opírá o kolena. Vzhledne... Dívá se na ni... Člověk, který ji přivedl, pokyne, a muži odcházejí, nemocný chlapec za sebou zavírá dveře. Manžel k ní přistupuje. Obejme ji – pomalu, velmi opatrně...

Ona čeká.

Za chvíli určitě pocítí obrovskou radost, myslí si. Bude velmi šťastná.

Radost necítí.

Šťastná není.

Necítí nic, vůbec nic.

Asi proto, že má na sobě rukavičky, myslí si.

Za jeho zády si sundává rukavice a odhazuje je na zem. Hladí ho. Je teplý. Jenom tohle? Naplňuje ji hořkost. To není spravedlivé: našla svého muže a nemá z toho vůbec nic, ani trochu radosti.

Muž jí rozplétá ruce.

Musím odejít, říká. Jen na chvíli, ty tu na mě počkej.

Poslušně usedá na postel.

Muž se obrací ode dveří: jenom řeknu, zes přijela.

Komu? – ptá se.

Liesl, říká muž. Seběhnu dolů... Nebude to trvat dlouho, počkej tady.

Do domu se vracení muži.

Víte, kam běžel? – ptá se jeden z nich.

Vím. Za Liesl.

A vám to nevadí?

Ne, proč?

Nevypadá špatně, ta Liesl, vypráví muž. Mladá, válečná vdova. Dávala vašemu muži jídlo, vyléčila ho ze zápalu plic.

To je velice šlechetné. Jsem jí vděčná... paní Liesl. Víte, že tak říkali našemu vězení ve Vídni? Mazlivě. Bětka.

Jste rozumná žena, uznale povídá muž. Pokukuje pootevřenými dveřmi. Už se vrací... Vypadá to, že vám nese dárek.

překlad Pavla Foglová

Hanna Krall

Król kier znów na wylocie

Świat Książki

Vydavatel: Świat Książki.

Web: www.swiatksiazki.pl

Zahraniční práva: Agata Pieniązek, agata.pieniazek@weltbild.pl

Originální název: Król kier znów na wylocie

Rok vydání: 2006

Počet stran: 160

Rozměry: 12,5 × 20 cm

ISBN: 83-247-0282-2

Srdcový král znovu na odchodu

„Historickou reportáž lze obhájit pouze tím, že bude obsahovat i současný život,“ řekla v jednom rozhovoru Małgorzata Szejnert. Oním „současným životem“ je dnešní mnohonárodnostní a multikulturní tvář Ameriky. Její *genius loci* se zrodil právě na Ellis Islandu, místě, kde se téměř sto let rozhodovalo o tom, kdo se může a kdo nemůže stát americkým občanem. Ostrovem, kde byli přijímáni emigranti, prošly miliony lidí, zhruba šest procent z nich se muselo vrátit zpátky domů.

Ačkoli tuto knihu inspirovaly dopisy polských emigrantů, nejsou jejími hlavními hrdiny. Těmi jsou především ti, kteří přichodzí přijímali nebo, z různých důvodů, odmítali. *Ostrov klíč* tak líčí osudy jednotlivých komisařů, tlumočnicků, lékařů, tzv. matrón, sociálních pracovníc, které se věnovaly ženám, nebo legendárního fotografa Augustuse Shermana. Většina zaměstnanců ostrova si byla vědoma, že jsou součástí historických událostí a zanechala tak po sobě obrovské množství svědectví, jež dnes shromažďuje knihovna na Ellis Islandu. Právě těchto dokumentů využila i Małgorzata Szejnert a hojně z nich cituje. Její obraz událostí je však obrazem autorským. To ona rozhoduje, které epizody či rekvizity (jako například háčky na zapínání knoflíků) zdůraznit. To ona vybírá vedlejší postavy. Sleduje nejen osudy Annie Moore, Irky, která byla na ostrově přijata jako první, ale také příběh lehce zaostalé Pauly, jež byla přijata podmíněčně a několik let pak musela dokazovat pokroky ve vývoji. Paulin motiv je součástí obecnějšího tématu vytváření kritérií, na jejichž základě byli lidé přijímáni a podle nichž byly oceňovány schopnosti a způsobilost těchto „kandidátů na Američany“. Pokud totiž někdo z početnější rodiny tato kritéria nespíňoval, mohl být od ostatních oddělen. Při selekci tak docházelo k obrovským tragédiím. Szejnert se soustředí na motiv přijímání a odmítání uchazečů a mistrně dokáže vybírat z materiálu, který lze jen stěží celý obsáhnout. V této nepřilíš rozsáhlé knize má svou váhu každá věta, každý prvek se stává symbolem. To však neznamená, že se *Ostrov klíč* vyznačuje patosem charakteristickým pro příběhy o velkých tématech. O její kvalitě rozhoduje lehkost pera, smysl pro humor i autorčina citlivost. Małgorzata Szejnert je víc než jen reportérka, je skutečnou mistryní reportáže.

Marta Mizuro

Małgorzata Szejnert (1936), novinářka, reportérka a spisovatelka. V týdeníku *Literatura* a deníku *Gazeta Wyborcza*, který spoluzakládala, vedla oddělení reportáže. Vychovala a vyškolila řadu mladých reportérů. Spolu s Tomaszem Zalewským vydala v roce 1984 v samizdatu knihu o zrodu *Solidarity* *Štětín: prosinec, srpen, prosinec*. Za soubor reportáží ze Slezska *Černá zahrada* (2007) získala cenu Cogito, kniha byla nominována na Nike a středoevropskou cenu Angelus. Laureátka zvláštního ocenění Literární ceny Gdyně za *Ostrov klíč*.

Foto: Andrzej Bernat

Peter Mac sleduje zavazadla

První imigranti, kteří vcházejí do velké budovy s nesčetnými okny, strmou střešou a špičatými věžemi, připomínající spíše přímořské kasino než kontrolní stanici pro nuzáky, cítí pod nohama totéž co v posledních týdnech na palubách svých lodí – solidní prkna. Dřevo bylo přivezeno ze Severní Karoliny a z Georgie, podlaha je z borovice, vycídná, a stěny pryskyřičné, z borovice a smrku, takže přichodzí z vesnic a městeček cítí rodnou vůni lesa a domova. Firma Sheridan a Byrne měla pokrýt vnější stěny nerezavějícím plechem, neví se ale, zda to udělala. Vzhledem k událostem, k nimž brzy došlo, o tom lze pochybovat. Budova má čtyři sta stop na délku (téměř sto dvacet dva metrů) a sto padesát stop na šířku (více než pětáctýřicet metrů). Má centrální parní vytápění, je elektrifikovaná a vybavená moderním sanitárním zařízením. Jak píše list *Harpers Weekly*, může přijmout deset tisíc imigrantů denně. Později se ukáže, že to byl údaj přehnaný. Už pět tisíc lidí denně je na Ellis Islandu božím dopuštěním. I tak je to ale patrně největší karavanseráj na světě. Už od okamžiku, kdy byl plukovník Weber jmenován komisařem, pečlivě doplňoval zaměstnance ostrova. Začal návštěvou v Castle Garden (*přistěhovalecká stanice v New Yorku, první v Americe; fungovala v letech 1855–1890 – pozn. překl.*). Přišel tam neohlášen a vmínil se do davu. Spatřil vystrašené lidi, které si mezi sebou přehazovali nejruznější vyřídilochové a kšeftaři. Zkontroloval tamější imigrační úředníky a navázal kontakt s člověkem, který vzbudil jeho důvěru. Brzy měl tři seznamy. Dobrý: pčtových pracovníků; neutrální: pracovníků, o jejichž morálních předpokladech se toho mnoho nevědělo; špatný: pracovníků, kterým by neměly být svěřovány úkoly na Ellis Islandu.

(...)

Jedním z pracovníků z dobrého seznamu v Castle Garden je Peter McDonald. Už dvacet let se zabývá zavazadly. Na první pohled dokáže rozpoznat,

z jaké země pocházejí. O jejich původu toho ví víc než o svém vlastním. V době otevření nové úschovny zavazadel, která může pojmout rance, kufry i truhly dvanácti tisíc pasažérů, je Peteru Macovi, jak mu tady říkají, čtyřicet tři let. Zná datum svého narození, rok 1849, ale neví, kde přišel na svět – v Irsku, v New Yorku nebo ve Fall River ve státě Massachusetts. Neví ani, zda lidé, kteří ho vychovali, byli jeho vlastní rodiče, nebo snad jejich přátelé, kteří se tohoto úkolu ujali, když jeho matka zemřela. Zaměstnanec úschovny Peter Mac v kulaté služební čepici, bílé košili a kalhotách se šlemi (zaměstnání je dobré a Peterovi se začalo rýsovat břicho) řídí pohyb majetku přivezeného z různých koutů světa. Některé z věcí, které pozoruje, jsou samozřejmé, ale jiné ho nepřestávají udivovat. Zvykl si například na to, že každá národnost převazuje své rance jiným způsobem – a ví, které klíčky a uzle vznikly v Irsku, jež je blízké jeho srdci (má odtamtud ženu), které ve Švédsku, které v Itálii a které ve Švýcarsku. Zavazadla Dánů, Švédů a Norů jsou nejnacpanější. Podle Petera si tito lidé berou s sebou víc než kdokoli jiný: matrace, ložní prádlo, postele, šuplíky, kuchyňské židle, a i kdybyste jim vysvětlili, že za jejich převoz na místo určení zaplatí jmění, nechtějí se s nimi rozloučit, jako se životem.

Kufry Angličanů a Francouzů jsou v lepším stavu než jiné a rozhodně nejmodernější. Řekové a Arabové mají rance velké jako hory. Posbírají pět set nebo šest set liber nejrůznějších věcí, zmáčknou je dohromady a zabalí do koberců a látek. Takový kusaneč musí někdy nést i šest mužů. Petera, který dohlíží na kufry a rance a bez ohledu na jakoukoli teorii pravděpodobnosti tvrdí, že nikdy nic neztratil, udivuje chování Poláků. V cestovních dokladech jsou sice zapsáni jako Rusové, Rakušané nebo Němci, ale po tolika letech práce v Castle Garden dokáže Peter Mac rozlišit znění různých jazyků. Lidé, kteří mluví polsky, si neradi dávají zavazadla do úschovny a tahají je všude s sebou. Za nejdůležitější považují peřiny. Mnohdy je nosí na hlavě nebo na rameni a přidržují je jednou rukou, zatímco druhou táhnou truhlu, na níž ještě visí děti. Proud lidí a věcí sleduje bedlivě i doktor Victor Safford, jemuž bylo na Ellis Islandu nabídnuto místo lékaře. Připlul na *interview*, ale ještě má trochu času, a tak se dívá. Je velmi soustředěným pozorovatelem. Podivaná na Ellis Islandu ho tak fascinuje, že je připraven

přistoupit na mnohem nižší plat, než má nyní, aby toto nezvyklé místo poznal blíže. Předpokládá, že to pro něj bude profesní výzva. A sám si přiznává, že rád oblékne uniformu lékaře přistěhovalcké služby připomínající stejnokroj námořního důstojníka. Stejně jako Petera Maca, i jeho zaráží, že se imigranti nechtějí rozloučit se svým majetkem, a jak se na chirurga sluší, všimá si nebezpečných důsledků takové tvrdošijnosti. Když člověka otlouká proutěný koš, je to ještě štěstí, protože proutí nakořenec ustoupí a nepoláme žebra. Horší je, když útočí krabice a bedny zjevně plné kovových předmětů. Pozor se musí dávat i na velké rance na ramenou silných slovanských dívek. Tyto balíky se zdají být měkké a kypré, ale kromě jedné či dvou peřin obsahují pravděpodobně i několik roštů do kamen, kovové konvice nebo hrnce a různé jiné východoevropské krámy zásadního praktického významu.

Když dívka náhle zaškobrtne, každý, kdo má tu smůlu a stojí poblíž, pocítí energii, jakou náklad při otáčce získal. Nejmzlostnější jsou však podle doktora Safforda ony šikovné kufříky Angličanů, kterých si tak cení Peter Mac. Nejen, že jsou tvrdé, ale navíc mají okované rohy, takže dokážou poranit. Victor Safford má literární talent a představitost, vidí železo ukryté v lůžkovinách a předvídá sílu úderu domnělého peří.

překlad Michala Benešová

Vydavatel: Wydawnictwo Znak

Kontakt: sekretariat@znak.com.pl

Web: www.znak.com.pl

Zahraniční práva: Anna Rucińska, rucinska@znak.com.pl

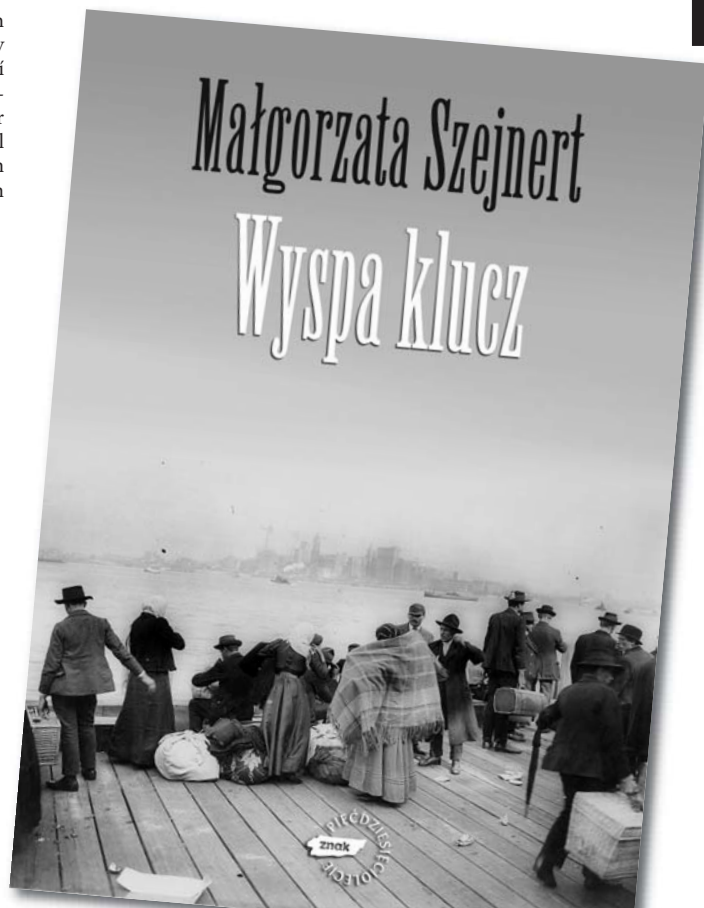
Originální název: Wyspa klucz

Rok vydání: 2009

Počet stran: 352

Rozměry: 16,5 × 23,5 cm

ISBN: 978-83-240-1161-2

Nové reportérské dobrodružství Małgorzaty Szejnert začalo setkáním se... želvou.

Szejnert odjela na Zanzibar, aby se naučila potápět. Právě pod vodou narazila na karetu obrovskou, dnes velmi vzácného krále zanzibarských vod. „Uviděla jsem ji v paprscích slunce, vypadala jako zlatá pláštěv medu,“ vyprávěla později.

Když se vynořila z vody a sundala dýchací přístroj, zasedla Małgorzata Szejnert k počítači, aby se o karetách obrovských dozvěděla víc. Zjistila, že žijí – nebo by alespoň mohly žít, nebýt škůdce jménem *homo sapiens* – až 170 let. Že želví samička klade vejce na těžce pláži, kde se sama narodila. A že se stále častěji stává, že na této pláži narazí na hotel, který tam *homo sapiens* postavil. A na beton, který želví končetiny nedokážou prorazit.

„Ono bezdomovectví želv, které si přeci na zádech nosí vlastní dům, mne velmi pohnulo,“ říká Małgorzata Szejnert. Tak se tedy želva stala leitmotivem její knihy, která čtenáři přibližuje dějiny ostrova v uplynulých 170 letech.

Ukazuje se, že během života jedné karety si lidé dokážou dopřát opravdový kaleidoskop nejrůznějších událostí, postojů, ideologií, válek, revolucí, zrad a fanatismů. Zanzibar Małgorzaty Szejnert překypuje událostmi a neobyčejnými postavami. Až je zatěžko uvěřit, že se to vše odehrálo na jednom malém ostrově. Mrzký obchodník s otroky zachraňuje před smrtí horlivého abolicionistu;

Foto: Andrzej Bemnat

polský povstalec utápí smutky (jako francouzský konzul) v poezii; britský cestovatel se odsud vydává do srdce Afriky, propadá šílenství a nosiči s ním putují devět měsíců, aby mohl být pochovaný ve Westminsteru.

Zanzibar Małgorzaty Szejnert je mikrokosmos, najdeme v něm otisk všech největších problémů posledních dvou staletí. Nejprve boj za práva černých otroků, pak stín imperialismu rodícího se v dalekém Německu, jenž postupem doby přerostl ve fašismus. Komunismus, který se proměnil v krvavou revoluci. A nakonec – dnešní doba: narůstající disproporce mezi bohatými a chudými. A betonování pobřeží. Bohatí turisté se díky němu cítí jako doma, želví samičky ale nemají kde naklást vejce. Jak se však zdá, kromě polské reportérky to jen málokoho zajímá.

Witold Szablowski

Hřebíček. Unguja a Pemba, Zanzibar

Důkazy o otročké práci národa byly odstraněny: z ulic Stone Townu zmizely rikší, ze zanzibarské vlajky poupata hřebíčku.

Poupata, která nejsou sklizena v pravou dobu, nemají samozřejmě žádnou hodnotu. Ale kdo je má sklídit? Před revolucí je sbírali sezónní příchozí z pevninské Afriky. Teď je ostrovní problémy s nedostatkem potravin od příjezdu odrazují. Sklizně pokulhávají i proto, že zkušená Společnost pěstitelů hřebíčku byla podrobena státní kontrole a její slovo dnes nemá příliš velkou váhu. Organizace práce upadá. Pohnulější je sbírat poupata ze spodních větví a horní nechat být. Existují údajně plantáže, kde čtyřicet procent poupat zůstává na stromech. Ceny hřebíčku stanovené vládou jsou mnohem nižší než ty světové, a tak se úroda začíná pašovat na pevninskou Afriku. Vláda prohlašuje, že podobné přestupky budou trestány smrtí. Unguja a Pemba (dva ostrovy tvořící dohromady autonomní stát Zanzibar – pozn. překl.) však mají v oblasti pašeráctví bohaté zkušenosti. Tak, jako byli kdysi potajmu na malých *dhau* odváženi nevolníci, tak dnes hbité a tiché plachetnice odplouvají s hřebíčkem za západ, zejména do Keni, a zpátky vozí cenné zboží obecného užitku: cukr, mouku, olej, oblečení, zubní pastu, mýdlo, zápalky a tak dále. Pašování hřebíčku dosahuje obrovských rozměrů, jeho roční hodnota dosahuje milionu dolarů. Vláda odhaduje, že v roce 1975 byla ze Zanzibaru takto vyvezena jedna třetina úrody.

Nelze dohledat údaje, kolik lidí bylo skutečně popraveno, nebo jestli vůbec. Snad nejvyšší trest nikoho nestihl, protože pašeráci vydělávali tolik, že si mohli dovolit podplatit policisty i soudy.

Adžid Sing. Ng'ambo, Zanzibar

Adžid Sing Hugan Zanzibar neopouští, ačkoli on takovou možnost jistě zvažuje. Musí však hlídat svůj dům. Pretty One je dostatečně okázalý, aby se ocitl na seznamu staveb určených ke znárodnění, jenž pravidelně aktualizuje Ali Sultan Issa, otec Raissy, Fidely, Maotushi a Stalina.

Ztráta domu, při jehož stavbě cítil, že ho Bůh miluje, by pro Singa byla velmi bolestná. Na ostrově však zůstává i z jiného důvodu. Nová vláda hodlá město Zanzibar zcela proměnit. Dosud bylo hlavní město ztotožňováno s arabskou čtvrtí Stone Town a nic na tom nezměnily ani někdejší Duttonovy a Singovy projekty realizované na druhé straně.

Revoluční vláda Zanzibaru detronizuje arabský Stone Town, ačkoli sama využívá jeho nádherné budovy zděděné po předcích. Veškeré investiční úsilí směřuje do Ng'amba. Adžid Sing, projektant centra Raha Leo, které sehrálo tak významnou roli během revoluce, byl přizván k velkým úkolům.

Zanzibarský lid přichází do města s nadějí na zaměstnání a společenský vzestup. Pomyšlná čára představující populaci hlavního města stoupá od roku 1964 strmě vzhůru. V první porevoluční dekádě se počet obyvatel města v jeho širokých hranicích zdvojnásobuje, na jejím konci překračuje sto dvacet pět tisíc. Myšlenka socialistického města je propagována na transparentech, nejpůvodnější heslo oněch dob zní: *Naší matkou je revoluce, naším otcem Afro-širázská strana.*

Vlajkový projekt se nazývá Michenzani.

Historik Abdul Šarif, profesor na univerzitě v Daar es Salaamu, autor řady knih o Zanzibaru, nazval tento projekt *ukřížováním*.

Dnes, v roce 2010, postačí stáhnout si do počítače satelitní snímky hlavního města, abychom mohli posoudit adekvátnost takového označení. Město vypadá z výšky jako mistrný patchwork z drobných obdélníků a čtverečků. Levá strana patchworku – Stone Town – je hustá, nejsou na ní patrné žádné stopy po roztrhání či rozpárání. Pravou stranu, Ng'ambo, protínají z východu na jih ramena obrovského kříže. Dokonce i na fotografii z velké výšky to vyvolává záchvěv neklidu a zvědavosti. Tento kříž nepřipomíná stavby, spíše inženýrská řešení – opevnění, kanály, startovací dráhy?

Jsou to však domy, či spíše bloky domů. Nevýrazný kruh v místě, kde se ramena přetínají, je velká fontána. Na snímku ze vzduchu je vidět, že v ní schází voda, je plná odpadků a tři z ní zrezivělé trubky. K cementové vyzdínce se stejně nikdo nedostane, protože stojí uprostřed kruhového objektu. Bloky domů

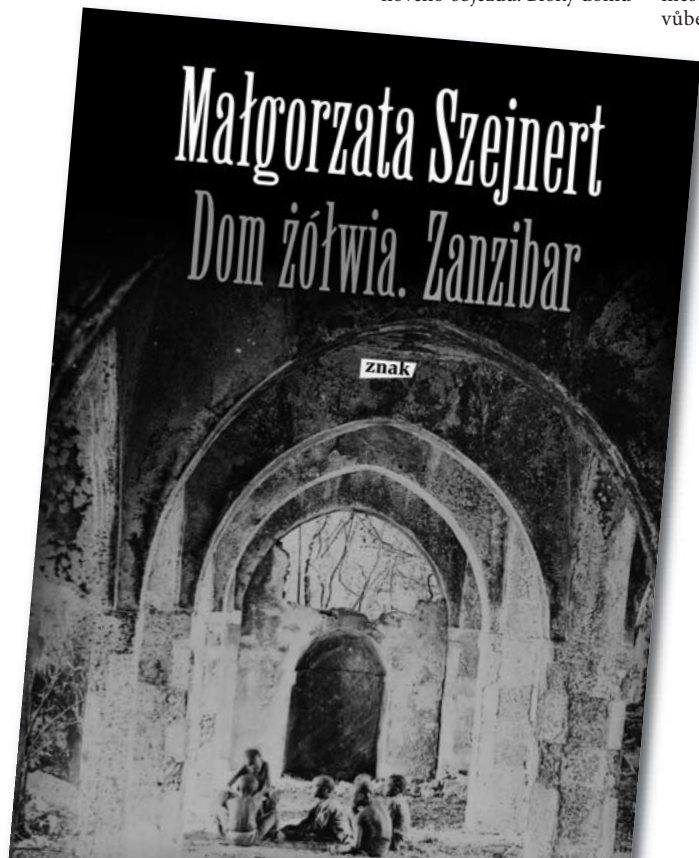
jsou dlouhé tři sta metrů a mají obyčejně šest podlaží. Postavené jsou ze šedivého betonu a jsou protkány pavlačemi. Všechny moduly jsou stejně špiňavé, odřené a popraskané, schodiště a byty nejsou označené, až je téměř nepochopitelné, jak dokážou tisíce obyvatel trefit do svých domovů. Jsou to totiž bytové jednotky, které nemají nic společného s africkou domácností a tradičními zvyklostmi; většinou dva pokoje a betonová kuchyň. Bloky domů tvoří nekonečné mrtvé perspektivy, které dnes, v roce 2010, nemůže oživit ani pouliční ruch, sprejem nastříkané nápisy nebo obchod s pohovkami, křesly a taburetky vyskládanými podél přízemí do rovnoběžných řad připomínajících alternativní nízkoúzemní zástavbu, avšak – pro změnu – mělkou a barevnou.

Za tento kříž však nezodpovídá Adžid Sing. Abeid Karume (*prezident Zanzibaru – pozn. překl.*) se s žádostí o pomoc při přestavbě hlavního města obrátil na projektanty z Německé demokratické republiky. Vedl je architekt Hubert Scholz. Tým předpokládal výstavbu dvou set dvaceti devíti budov s téměř šesti tisíci bytů pro třicet tisíc lidí. To vyžadovalo zbourání více než pěti tisíc starých domů v Ng'ambu.

Rodiče, jimiž jsou strana a revoluce, však nemohli Scholzův projekt plně uskutečnit. Země je příliš chudá. Ng'ambo nebylo přeměněno v ideální socialistické město. Bi Kidude pořád bydlí ve svém malém domku poblíž Raha Leo, vysedává před ním na kamenných schůdkách a kouří jednu cigaretu za druhou. Občas sáhne po čokoládě. Občas po lahvi. Zdraví jí slouží a neztrácí hlas. Tvrdí, že v *Berlíně*, jak bloky domů nazývá, by dlouho nepřežila.

Americký profesor Gart Andrew Myers, jenž se zabývá urbanistikou Afriky, odhaduje, že obrovské investice v Ng'ambu, největší v dějinách města Zanzibar, problém jeho přelidnění nevyřešily. Nepomohly takřka vůbec.

překlad Michala Benešová

Vydavatel: Wydawnictwo Znak

Kontakt: sekretariat@znak.com.pl

Web: www.znak.com.pl

Zahraniční práva: Anna Rucińska, rucinska@znak.com.pl

Originální název: Dom zółwia. Zanzibar

Rok vydání: 2011

Počet stran: 400

Rozměry: 16,5 × 23,5 cm

ISBN: 978-83-240-1819-2

Želví dům. Zanzibar

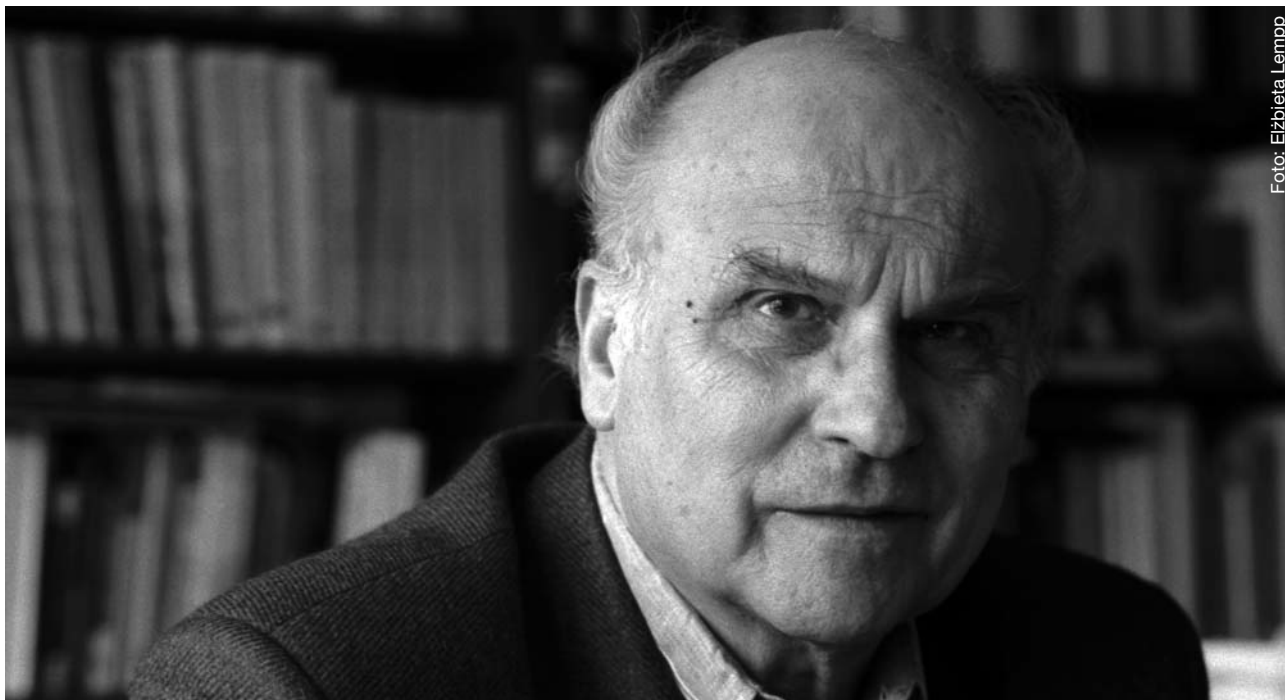

Foto: Ełzbieta Lempp

Kniha se skládá z výpovědí mistra reportáže Ryszarda Kapuścińskiego, věnovaných především samotné cestě, tvůrčí metodě a také roli médií. Spisovatel přijal portrét stvořený z vlastních výroků: člověka, cestovatele, umělce a citlivého pozorovatele okolního světa. Fragменты rozhovorů vybrala Krystyna Strączek.

„Při psaní *Impéria*,“ říká Kapuściński, „jsem využil asi deset procent materiálu. A přitom jsem plný nenapsaných příběhů...“

Autor *Císaře* během svého života poskytl takové množství rozhovorů, že kdybychom je shromáždili na jednom místě, vznikl by další objekt viditelný z Měsíce. Tohoto úkolu se nakonec chtěl nechtěl ujal s pomocí Krystyny Strączek sám Kapuściński, nejprve zavalovaný žádostmi o rozhovor (často: „na jakékoli téma“) a potom již vydanými rozhovory. Někdy se jen zmiňuje o dalších balíčcích textů v dánštině, řečtině či vietnamštině, které mu někdo poslal, předal nebo daroval... Sám autor to nazývá „vykecávání“ knih. Z ohromného množství rozhovorů, které poskytl, by se jich dalo vybrat několik, jsou to jeho „neexistující“, „potencionální“ díla. „Jenže,“ mávne rukou autor, „komu by se chtělo ty hromady přepisovat a číst?“ *Autoportrét reportéra* nepochybně vznikl s myšlenkou na cititele Kapuścińskiego tvorby. Je to koláž fragmentů 48

rozhovorů s Kapuścińským vedených většinou v devadesátých letech, které představují jakýsi „katechismus“ reportážové práce. Kapuściński vypráví o sobě, o svém mládí, pocitech a zážitcích reportéra i o tom, co je na tomto povolání nejdůležitější.

nakladatelství Znak

Ryszard Kapuściński (1932–2007), jeden z nejznámějších polských reportérů, cestovatel, publicista, esejista, jeho knihy byly přeloženy do více než dvaceti jazyků – angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny, ale také švédštiny, holandštiny, perštiny, portugalské, bulharštiny nebo japonštiny. Jako zahraniční korespondent Polské tiskové kanceláře v Africe, Asii a Latinské Americe se zaměřoval především na vojenské konflikty a analýzu politické situací v navštívených zemích, mezi něž patří například Kong, Nigérie, Etiopie, Ghana, Keňa, Írán nebo Sovětský svaz. Kromě předních polských deníků a časopisů spolupracoval s periodiky *The New Yorker*, *Time* nebo *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Od roku 1962, kdy vyšel jeho první soubor reportáží, vydal takřka třicet knih, například světově proslulé vyprávění o pádu etiopského císaře Haile Selassie – *Císař* (1978), které se stalo knihou roku podle listu *Sunday Times*. Česky vyšly knihy *Na dvoře Krále králů* (1980), *Na dvoře Šáha šáhů* (1981), *Fotbalová válka* (1983), *Impérium* (1995), *Eben* (2003) a *Lapidárium* (2005).

Narodil jsem se na Polesí. Jsem úplně vykořeněný člověk. Na cestu jsem se vydal ze svého rodného městečka, Pińska. Jako dítě jsem putoval celou válku. Stále jsme utíkali: nejprve z Pińska na německé území, a pak před Němci. Na cestu jsem se vydal, když mi bylo sedm let, a jsem na ní dodnes.

Když se mě často ptávali – a stává se to i dnes – jestli se nechystám emigrovat. A já odpovídám: vždyť už jsem emigroval. Můj domov je někde jinde, v jiné zemi. A tak musím cestovat, musím jezdit. Když chvíli zůstanu na nějakém místě, a vůbec to nemusí být v Polsku, ale kdekoli, začínám se nudit, jsem z toho nemocný a musím jet dál. Hrozně mě zajímá svět. Vždycky mě trápilo, že jsem ještě nebyl tam či onde.

Reportérský zájem o svět, to je věc charakteru. Jsou lidé, které svět vůbec nezajímá. Svůj vlastní vesmír považují za celý svět. I to je třeba ocenit. Konfucius řekl, že svět nejlépe poznáme, když neopustíme svůj dům. Je v tom jistá pravda. Nemusíme vůbec cestovat v prostoru. Můžeme podniknout cestu do nitra vlastní duše. Pojem cestování je velice vágní a různorodý.

Jsou však lidé, kteří musí poznávat svět v jeho rozmanitosti – tvoří to součást jejich přirozenosti.

Existují různé druhy cest. Většina lidí – statistiky tvrdí, že až devadesát pět procent – si jezdí odpočinout. Chtějí bydlet v luxusních hotelích poblíž pláže a dobře se najíst. A zda to budou Kanárské ostrovy nebo Fidži, je pro ně druhořadé. Mladí lidé rádi cestují ze sportu: pokoušejí se třeba přejít Afriku ze severu na jih nebo proplout Dunaj na kajaku. Nezajímají je lidé, které mohou cestou potkat, jejich cílem je sportovní výkon a uspokojení z překonávání obtíží. Některé cesty vyplývají z charakteru práce nebo z nutnosti – pohyb pilotů letadel a utečenců, to je také jistý druh cestování. Pro mě jsou nejcennější cesty reportérské, etnografické či antropologické s cílem lépe poznat svět, historii a změny, které se v něm odehrávají, a pak se podělit o získané poznatky. Tyto cesty vyžadují soustředění a postřeh, ale díky nim mohu lépe pochopit svět a jeho zákony.

Čím lépe známe svět, tím více v nás sílí pocit neznáma a vědomí jeho velikosti, a to nikoli prostorové, nýbrž jeho kulturního bohatství, velkého tak, že ho nelze obsáhnout. V době, kdy James Frazer psal *Zlatou ratolest* a kdy si mnoho antropologů 19. století myslelo, že na světě žije omezený počet plemen nebo národů, byl pokus o jejich klasifikaci nebo charakteristiku ještě možný. Dnes jsme si vědomí toho, že kulturní hodnota světa je nekonečná jak svým rozsahem, tak svým bohatstvím. Myslím, že po více než pětadvaceti letech dosti intenzivního cestování svět vlastně neznám, přestože jsem ho poznal lépe než ti, kteří moc necestovali.

Mým hlavním cílem je ukázat Evropanům, že naše mentalita je příliš eurocentrická a že Evropa, či spíše její část, není jediná na světě. Že Evropa je obklopena nesmírnou a stále rostoucí rozmanitostí kultur, společností, náboženství a civilizací. Život na planetě, na níž je vzájemná komunikace stále intenzivnější, se neobejde bez tohoto vědomí a přizpůsobení se zcela novým globálním podmínkám.

Cestování reportéra vylučuje jakoukoli turistiku, vyžaduje tvrdou práci a značnou teoretickou přípravu. Nutnost získat informace o regionu, kam jedeme. Podobné cestování nezná odpočinku. Vyžaduje naprostou pozornost a soustředění. Musíme si být vědomi, že místo, kam jsme se dostali, je nám dáno možná jen jednou v životě. Nikdy se tam nevrátíme a máme hodinu na to,

abychom ho poznali. Za tu hodinu musíme všechno vidět, zapamatovat si a vyléchnout, musíme zachytit náladu, situaci, atmosféru.

Cesty reportéra po světě, zvláště za hranicemi Evropy a USA, jsou cestami obtížnými, někdy až vražednými, protože svět je komunikačně špatně zorganizovaný. Reportéra čeká nesmírná námaha – logistická, fyzická i duševní. Cestování reportéra vyčerpává a vysiluje. Během poslední cesty do Afriky jsem zhubl deset kilogramů. Během poslední cesty po Asii – šest kilo. Když se někdo dozví, že reportér byl v Kongu, a řekne: „Jo, tam jsem byl taky a vše si prohlédl,“ pak mluví o dvou různých věcech. Je to úplně jiný typ zkušenosti a vnímání světa. Proto cestování reportéra vyžaduje větší citlivost a vášnivě zaujetí. Kromě vlastního zaujetí nemá jiný důvod, aby to dělal. Proto také těch, kteří píší dobré reportáže, není na světě mnoho. Zato je dost takových, kteří po určité době řeknou: už toho bylo dost, utečou a dělají něco jiného. Z party reportérů, kteří v šedesátých letech jezdili po světě, jsem zůstal jen já sám. Ostatní jsou ředitelé televizních vysílání, rozhlasových stanic, šéfredaktory novin a nakladatelství. Jsou to už usedlí lidé. Těžko jim to můžeme mít za zlé, takový je charakter této profese. Mohli bychom to přirovnat k povolání zkušebního pilota: lze ho vykonávat jen do určité doby.

Kdo vás na cestách doprovází?

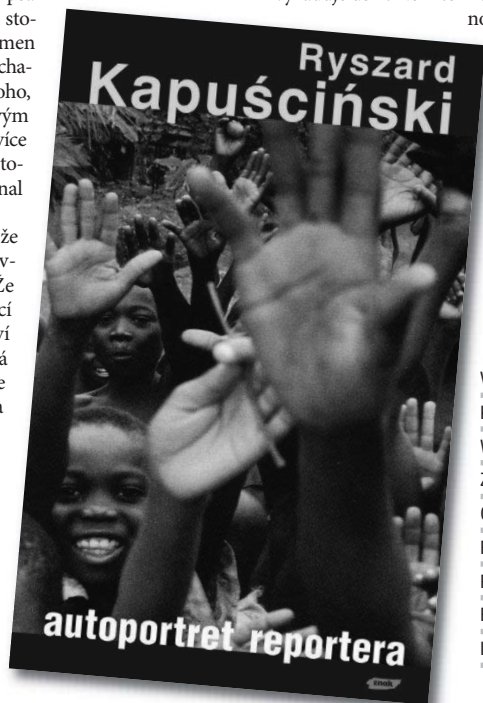
Společněkem jsou mi mé myšlenky a nikdo jiný. Nedivte se tomu. Jako příklad uvеду svého kolegu, Američana, jehož jsem před pár dny potkal v Berlíně. Tak tenhle člověk sepisuje turistické průvodce a – představte si – brojí proti turistice.

Píše průvodce a brojí proti turistice?

Ano. A brojí proti ní právě ve svých průvodcích. Brojí proti turistice davové. Protože, jak správe tvrdí, když jsme ve skupině, nevidíme nic, neboť se náš zájem upíná na skupinu. Naproti tomu propaguje individuální turistiku a tvrdí, že jakákoli jiná osoba nás rozptyluje. Správně se domnívá, že poznávání světa vyžaduje úsilí. Není to nic příjemného, je to námaha vyžadující jistou pozornost, jistou koncentraci a jistou snahu o poznávání jiných lidí, kultur atd. To může dělat jenom člověk, který se na toto úsilí soustředí. Musí být tedy sám, veškerá tvůrčí práce vyžaduje soustředění a samotu. Básně lze psát, když je člověk sám, obrazy lze malovat jen o samotě. A pokud se chce takto věnovat poznávání světa, pak musím být během cesty rovněž sám.

Píšu „za jízdy“. Nejsem „vymyšleč“. Nepíšu o jakémsi fiktivním nebo individuálním světě. Píšu o světě, který reálně existuje.

překlad Jiří Červenka

Vydavatel: Wydawnictwo Znak

Kontakt: sekretariat@znak.com.pl

Web: www.znak.com.pl

Zahraniční práva: Anna Rucińska, rucinska@znak.com.pl

Originální název: Autoportret reportera

Rok vydání: 2003

Počet stran: 148

Rozměry: 12,8 × 20,3 cm

ISBN: 83-240-0347-9

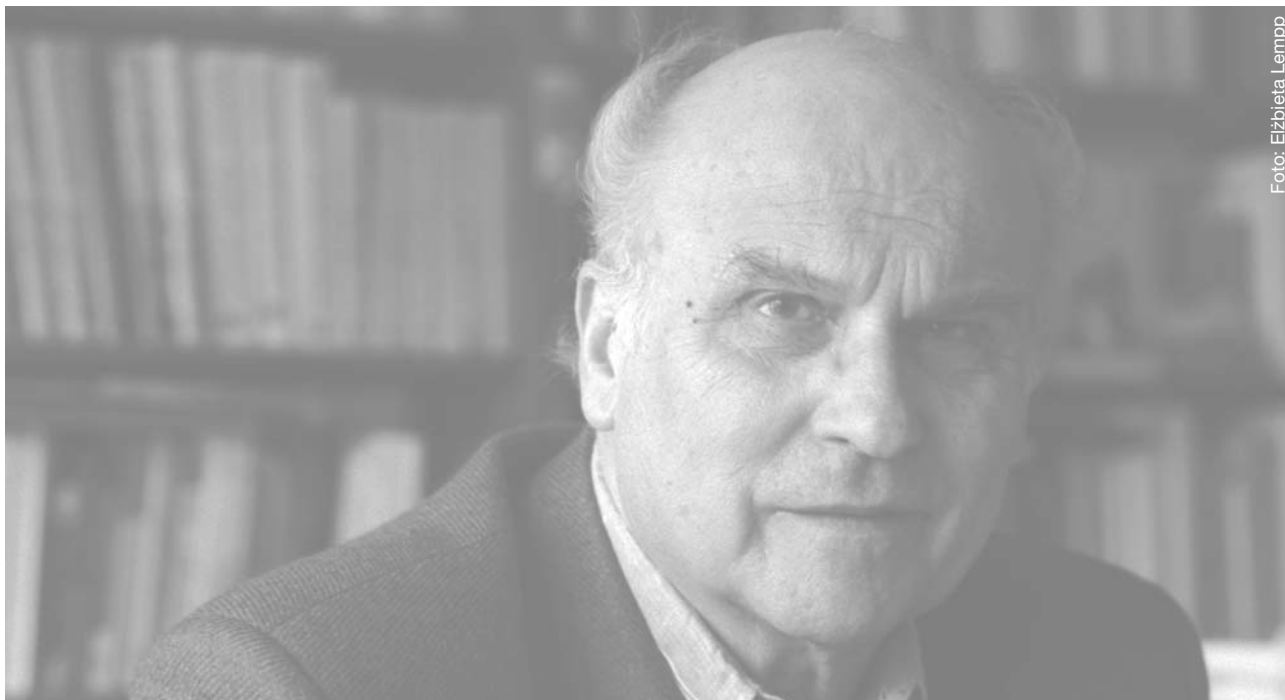

Foto: Ełzbieta Lempp

Ten Jiný je souborem šesti přednášek, které Ryszard Kapuściński přednesl v Rakousku, ve Vídni a Grazu, a v Polsku v Krakově. Až na jednu pocházejí z let 2003–2004. Jejich společným tématem je problém Jiného, zejména okolnosti a důsledky setkání západního člověka s ne-Evropanem a vývoj nejprve antropologické a pak filozofické kategorie Jiného. Úvodní část souboru tvoří třídílný cyklus nazvaný *Vídeňské přednášky*. Zde Kapuściński rekonstruuje především historii pojmu a srozumitelným způsobem rozebírá vztah Evropanů k jiným rasám, národům, náboženstvím a kulturám – od nestarších dob po současnost. Ve čtvrté přednášce (*Můj Jiný*) analyzuje pojem jinakosti z vlastního, především reportérského hlediska. Na vlastní zkušenosti se autor odvolává i ve dvou závěrečných přednáškách. V textu *Jiný v globální vesnici* převládá filozofické hledisko. Tato přednáška je souhrnem nejdůležitějších myšlenek pocházejících z rozhovorů s knězem Józefem Tischnerem na téma Jiného. V poslední přednášce Kapuścińského už jeho úvahy směřují do budoucnosti. Autor se zamýšlí nad tím, kým bude „nový Jiný“ (*Jiný 21. století*), kam povede proces – jak ho autor nazývá – hybridizace neboli hromadění a vzájemného prolínání prvků tradice a kultury.

Dariusz Nowacki

„Pojem *Jiný*, *Jiní* můžeme chápat mnoha způsoby a používat v různých významech a kontextech, například abychom odlišili pohlaví, generace, národnosti, náboženství atd. V mém případě používám tento pojem hlavně proto, abych odlišil Evropana, člověka Západu, bílého, od těch, které nazývám Jinými – tedy ne-Evropany, ne-bílými, při vědomí, že pro ty druhé jsou ti první také *Jiní*.“

Žánr, který se pokouším pěstovat, je literární reportáž založená na zkušenostech z mnohaletých cest po světě. Každá reportáž má mnoho autorů a jen z konvence ji podepisujeme jedním jménem. Ve skutečnosti to je snad nejkolektivnější literární žánr, protože na jeho vzniku se podílejí desítky lidí – s nimiž hovoříme a potkáváme je při cestách po světě. Vyprávějí nám příběhy ze svého života, nebo ze života vlastní společnosti, nebo o událostech, jichž se účastnili nebo o nich slyšeli od jiných. Tito cizí, často pro nás blíže neznámí lidé jsou nejen jedním z nejbohatších zdrojů poznání, ale pomáhají nám také mnoha způsoby při samotné práci – zprostředkovávají kontakty, hostí nás nebo nám dokonce zachraňují život.“

Ryszard Kapuściński

Kultura je stále hybridnější a heterogennější. Nedávno jsem viděl v Dubaji překvapující výjev. Po mořském břehu šla dívka, nepochybně muslimka. Měla na sobě přiléhavé džíny a těsné tričko, zároveň však měla hlavu, jen samotnou hlavu, zahalenou tmavým čádem s tak puritánskou důkladností, že jí nebylo vidět ani oči.

Dnes už jsou celé školy, filozofie, antropologie či literární kritiky, které věnují onomu procesu hybridizace, slučování a kulturních proměn hlavní pozornost. Tento proces probíhá zvláště v těch regionech, kde byly státní hranice zároveň hranicemi různých kultur (například americko-mexická hranice), případně v gigantických velkoměstech (jako São Paulo, New York nebo Singapur), v nichž se mísí obyvatelstvo nejrůznějších kultur a ras. Konečně neříkáme dnes, že svět je mnohonárodnostní a multikulturní proto, že by společenství a kultur bylo více než kdysi, ale proto, že tato společenství a kultury promlouvají stále silnějším, svobodomyšlnějším a odhodlanějším hlasem a dožadují se porozumění, uznání a místa u kulatého stolu národů.

Skutečný problém naší doby, setkání s novým Jiným, Jiným rasově a kulturně, lze chápat i v širším historickém kontextu. Druhá polovina 20. století je dobou, v níž se dvě třetiny lidstva osvobozují z koloniální závislosti a stávají se občany vlastních, alespoň formálně nezávislých států. Tito lidé začínají postupně nacházet svou vlastní minulost, mýty a kořeny, svoje dějiny, pocit identity a samozřejmě i z toho plynoucí hrdost. Začínají se cítit jako strůjci a vládcí svého vlastního osudu a nevrážlivě hledí na všechny pokusy jednat s nimi pouze jako s objekty, jako se statisty, jako s pozadím či obětmi a pasivními předměty cizí moci.

Dnes se naše planeta, po celá staletí obývaná nevelkou skupinou svobodných a početnými zástupci ujařmených, zaplňuje stále větším množstvím národů a společenství se silícím pocitem významu vlastní odlišnosti.

Tento proces je často provázen nesmírnými obtížemi, konflikty a dramaty. Je možné, že směřujeme vstříc světu tak naprosto novému a jinému, že se dosavadní historické zkušenosti ukáží nedostatečné pro to, abychom ho pochopili a mohli se v něm pohybovat.

Každopádně je svět, do něhož vstupujeme, „Planetou velké příležitosti“, nikoli však příležitosti bezpodmínečné, ale otevřené pouze těm, kteří berou své úkoly vážně, a tím dokazují, že berou vážně sami sebe. Je to svět, který potenciale hodně dává, ale i mnoho vyžaduje, a v němž pokus o pohodlnou cestu zkratkami často končí ve slepé uličce.

Budeme v něm stále potkávat nového Jiného, který pozvolna začne vystupovat z chaosu a zmatku přítomnosti. Je možné, že se tento Jiný zrodí ze setkání dvou protikladných proudů tvořících kulturu současného světa – z proudu globalizujícího naši skutečnost a z proudu zachovávajícího naši svébytnost, naši odlišnost, naši originalitu. Že bude jejich plodem a dědicem. Proto se musíme snažit o dialog s nimi a vzájemné porozumění. Zkušenosti získané za léta prožitá mezi našimi vzdálenými Jinými mě učí, že pouze vstřícnost k druhé bytosti je tím správným postojem, který v ní může rozeznat strunu lidství.

Kdo bude ten nový Jiný? Jak bude vypadat naše setkání? Co si řekneme? A jakým jazykem? Dokážeme naslouchat jeden druhému? Navzájem si porozumět? A budeme se chtít dohromady odvolat na to, co – jak říká polský spisovatel Joseph Conrad – „promlouvá k naší schopnosti prožívat nadšení a údiv, ke smyslu pro tajemství vlastní životu, k našemu pocitu smutku, krásy a bolesti, ke skrytému spojení s celým světem – a k subtilnímu, ale neporazitelnému přesvědčení o solidaritě, která sjednocuje osamělost nespočetných lidských srdcí v jednotě vzájemného sdílení tužeb, radostí, starostí, iluzí, nadějí, strachu, která spojuje člověka s člověkem a která sdružuje celé lidstvo – mrtvé s živými a živé s ještě nenarozenými“?

překlad Jiří Červenka

Ten Jiný

Vydavatel: Wydawnictwo Znak

Kontakt: sekretariat@znak.com.pl

Web: www.znak.com.pl

Zahraniční práva: Anna Rucińska, rucinska@znak.com.pl

Originální název: Ten Inny

Rok vydání: 2006

Počet stran: 80

Rozměry: 12,5 × 20 cm

ISBN: 83-240-0701-6

V posledních letech je reportáž bezpochyby jedním z nejzajímavějších fenoménů polské prózy, čemuž nasvědčuje i úspěch (rovněž zahraniční) dalších knih reportérů střední generace. Potvrzuje to také *20 let nového Polska v reportážích* – autorský projekt Mariusze Szczygla. Je to výbor z reportáží, které vznikly během dvou posledních desetiletí od pádu Polské lidové republiky v roce 1989. Soubor obsahuje dvacet šest textů více než dvaceti nejdůležitějších reportérů. Ve většině případů jsou to bývalí nebo současní novináři deníku *Gazeta Wyborcza* a není divu, protože právě tento deník vytvořil jednoznačně nejlepší redakci reportáže v Polsku. Szczygiel zvolil formu tematické antologie, umístil vedle sebe reportáže popisující, „kde začalo a kam došlo nové Polsko“ (text *Místo úvodu*). Autor výboru upřesňuje, jaké Polsko ho nejvíce zajímá: „Ne to, které vidíme v parlamentu, ne to z prvních stránek novin.“ Szczygiel chce ukázat posledních dvacet let Polska především prostřednictvím příběhů jednotlivých lidí, již se více nebo méně úspěšně potýkají s proměnlivou společenskou, ekonomickou a kulturní politikou země. Autoři reportáží většinou vyprávějí o osudech zcela anonymních lidí, například ženy, jejíž životní vášní je sledování televizních seriálů (*Dr. House: Bez lásky je možné žít* Joanny Sokolińské), v antologii se ale objevují i svého času slavné příběhy, například ten o podnikatelích, které zločinec zatáhl do spirály fiktivních dluhů, a oni se – přitlačení ke zdi – nakonec rozhodli své pronásledovatele zabít (*Luisa vdova jde na „Dluh“* Ireny Morawské). Každá reportáž ukazuje jiný problém, dohromady však tvoří svébytný portrét Poláků i současného Polska. Szczygłova antologie také názorně ukazuje, jak rozdílné a formálně různorodé mohou být reportáže, jak účinným a zajímavým nástrojem popisu světa se mohou stát v rukou zkušených reportérů.

Robert Ostaszewski

Mariusz Szczygiel (1966), reportér a novinář listu *Gazeta Wyborcza*, spolu s Wojciechem Tochmanem a Pawłem Goźlińským založil v roce 2009 Institut reportáže se školou psaní, knihkupectvím a literární kavárnou. Jeho *Gottland* (2006) se stal českým i světovým bestsellerem, získal za něj řadu prestižních ocenění. Česky vyšly také jeho knihy *Udělej si ráj a Dámské příběhy* (2011), v nakladatelství Dokořan a Jaroslava Jiskrová–Máj v překladu Heleny Stachové.

Foto: Archiv autora

Po žebříku ke Koruně

Polsko je nejdynamičtější se rozvíjejícím trhem Amwaye v Evropě. Tedy nejdynamičtějším trhem snů. Amway dělá všechno proto, aby své lidi motivoval k bohatému životu.

Systém odměn má dvanáct stupňů, od medaile stříbrné přes zlatou, rubínovou, perlovou, smaragdovou, diamantovou až k dvojitým a trojitým diamantům a tak podobně.

Posledním vyznamenáním je Koruna velvyslance, to už je úspěch v mezinárodním měřítku. Na důkaz uznání může například oceněný lídr firmy promluvit na pódiu. Příležitostí je mnoho, každou chvíli se odehrává nějaký sjezd nebo seminář.

Studentka etnologie Alicja Bednarczyk zkoumá kulturu Amwaye a jezdí na jejich setkání po celém Polsku: „Nejlepší smí zůstat na pódiu sami. Uvede je někdo, kdo o nich dlouho a dobře mluví. Čím déle trvá úvod, tím je osoba důležitější.“

Perlou se můžete stát dokonce na Tatranské Bukovině, stejně jako ve Wójtowiczowě, a Rubínem třeba ve vsi Kozy nebo v Kuckowě.

O tom se komunistům ani nezdálo

Listopad 1995. Najali si mě, abych spolu s Grażynou Torbickou, televizní moderátorkou, uváděl největší každoroční sjezd Amwaye – Konvence '95. Kongresový sál, tři tisíce osob. „Bojím se,“ říkám v sídle Amwaye Polsko, „tolik lidí! Jak zvládnout takový dav?“

„Nebojte se, jak pohnete malíčkem, tak se budou hýbat,“ směje se jeden z úředníků a pohne malíčkem.

Ze scény vyzdobené jako na předávání Oscarů se 65krát ozve slovo: „úspěch“. Zazní průměrně jednou za 4 minuty. Podle scénáře mám já sám vyslovit „úspěch“ 19krát.

Dámy – v elegantních kostýmcích, některé v šatech skoro jako na ples, pánové – v oblecích, někteří s elegantními motýlky. Pevná část lidí kolem čtyřicítky. V Kongresovém sále nejsou novináři ani televize, sjezd je pro cizí uzavřený.

Rozprostírá se černočerná tma.

Najednou se rozeznávají bubny, ozývá se sbor. Hudba, která by mohla vést vojsko do války.

Hlediště plní stříbrnošedá mlha.

Záblesky laseru.

Nad hlavami lidí prolétává trojrozměrná zeměkoule.

Kontinenty září.

Ženy tají dech. Lidé mají pocit, že planeta, která víří nad řadami, za chvíli někoho strefí do hlavy.

Když Země zmizí, ve vzduchu se objevuje nápis: AMWAY. Říká: Vážené dámy a pánové, hrdinové jste vy!...

Slyším svůj hlas a nepoznávám se: dvacet Mariuszů.

Grażyna: Vaše práce dokazuje, že je možné stvořit nový obraz Poláka. To je zásluha Amwaye. A čím je Amway?

Já: Ztělesněním určité myšlenky. Myšlenky, která světu říká: není důležité, kdo jsi a odkud pocházíš. Musíš jen věřit, že můžeš být úspěšný.

Potlesk, výkřiky nadšení. A přitom by se zdálo, že to jsou prázdná slova.

Z gigantických obrazovek nad scénou, které visí ve výšce druhého patra, promlouvají lídři firmy. Vítězové života.

Na televizních obrazovkách jsou jejich tváře velké jako stěna rodinného domku. Famfáry za famfárami.

Snižuji hlas: ČÍM JE ÚSPĚCH? SPLNĚNÍM VŠECH PŘÁNÍ? ETAPOU ROZVOJE?

Grażyna: A MOŽNÁ JEN MOMENTEM V ŽIVOTĚ? CHVÍLÍ REFLEXE NAD TÍM, CO BYLO?

Říkám trochu vyšším, vzrušeným hlasem: JAKÝ MŮŽE BÝT ÚSPĚCH? ROZHODUJÍCÍ NEBO OBROVSKÝ?

Grażyna festivalovým hlasem: DŮLEŽITÝ NEBO VELKÝ? Já hlasitě: NEBO SNAD ZASLOUŽENÝ A ROZHODNÝ?

Křičím: POKLÁDÁ SE SEKTOR A ZA LIDI ÚSPĚCHU!!!!??

Ze sálu: Aaaaanoooo!

Grażyna: POKLÁDÁ SE SEKTOR B ZA LIDI ÚSPĚCHU!!!!?? Ze sálu: Aaaaaannnnoooo!

Potlesk a výkřiky nadšení. Potlesk, jaký Opolí nebo Sopot nikdy nezažily. Cítím, že mám sílu, o níž se mi nesnilo. To není moje síla, ale síla Amwaye. Na scénu přicházejí první Poláci, kteří se dostali v Amawayi nejvýš. Urszula a Zbigniew Kalinowski ze Stargardu. Kdysi jim patřilo bankrotující kopírovačí centrum. Je jim kolem třiceti. Před třemi lety řekl Gazetě, že musí mít tak velký dům, aby si pes, který poběží z jednoho konce na druhý, musel třikrát odpočinout. Dnes ho mají. Jsou Diamanty. Jezdí červeným BMW.

Já (ze scénáře): Oni dosáhli téměř všeho.

Grażyna: A míří ještě výše. Na otázku o svých dalších plánech odpověděli:

„Chceme být především lidmi úspěchu, mezi lidmi úspěchu.“

Kalinovským se tleská ve stoje. Mluví čtyřicet pět minut. Zbigniew Kalinowský se přiznává,

že se v Amwayi dozvěděl, jak příjemné je být milován. Amway takovouto lásku nabízí.

Skupina Vox zpívá písničku složenou pro Amway: „Nestyď se za sny, když hvězda padá...“

Skupina Vox se setkává s něčím, co nezažila za dvacet let své kariéry.

„Vstaňte,“ říká Vox lidem. Tři tisíce lidí poslušně vstává.

„Chytněte se za ruce.“ Hned se chytanou a vlní.

„Obejměte se.“ Celý sjezd Amwaye se objímá.

„Víte co,“ říká překotně člověk od zvuku, „já jsem v Kongresovém sále pracoval už za Gierka, dělal jsem sjezdy strany. Ale to, co se tu dneska děje, by si komunisti neuměli představit.“

„Oni šlíli bez vodky,“ říká v zákulisí paní v šátku.

Zvukař: „A to je teprve půl třetí.“

Po scéně chodí lidé přešlepení za produkty Amway. Prášek na praní velikosti člověka se klaní publiku.

Paní v šátku: „To snad ne, oni se k těm práškům modlí.“

Před finále jsou naplánovány pochody. Famfáry, bubny, sbory. Po dvou rampách scházejí ze scény do hlediště ti nejlepší: jantarovi, smaragdovi, perloví... téměř dvě stě lidí. Pochodují učitelky, svářeči, účetní, lékaři. Každých deset sekund se čtou jejich příjmení. Přes deset sekund je tvář každého z nich velká jako stěna rodinného domku.

Tato reportáž mohla vzniknout jen díky tomu, že mě firma AMWAY pozvala jako televizního moderátora (a zapoměla nebo nevěděla, že jsem reportér), abych uváděl jejich sjezd v Kongresovém sále, který není pro nikoho zvenčí otevřený. Pokud vím, tak firma po otištění reportáže už pokaždé požadovala po moderátorech jejich večírků potvrzení, že pomlčí o všem, co tam viděli a slyšeli.

(Mariusz Szczygła)

překlad Lucie Zakopalová

Vydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:
Magda Hajduk-Debowska, debowska@karakter.pl
Magdalena Debowska, debowska@polishrights.com

Originální název: 20 lat nowej Polski
w reportażach według Mariusza Szczygła

Rok vydání: 2009

Počet stran: 472

Rozměry: 15 × 24 cm

ISBN: 978-83-7536-143-8

20 let nového Polska
v reportážích podle Mariusza Szczygła

„Proč psát knihy o genocidě?“ S tím se pojí další otázka: „Proč je číst?“ Od začátku je přece jasné, že to nebude nic příjemného. Na tuto otázku mám odpověď. Tochmanova kniha o genocidě ve Rwandě ji velmi přesvědčivě potvrzuje.

Genocida – zabíjet proto, aby byli ze světa vyhlazeni lidé, které nenávidíme, jimiž pohrdáme, přirovnáváme je ke škůdcům ničícím zemi. Vyhlazení má být úplné, aby zanikla sama vzpomínka na to, že tu tito lidé byli.

Pokusům o genocidu musíme zabránit: nejprve zachránit oběti, a poté vzpomínku na ně, jejich život, na jejich utrpení a smrt. Tochmanova reportáž úspěšně rozšiřuje čtenářův život o zkušenosti, které autor popisuje. Setkáváme se s mechanismem genocidy – ačkoli pouze prostřednictvím textu, vzdálení mačetám a ostatkům znásilněných žen – a zjišťujeme, že všem, byť skrytým stoupencům opovržení a nenávisti, musíme zavčas říci „Ne!“.

Dnes nakreslíme smrt ukazuje dnes známé následky rwandské genocidy. Jsou to osudy konkrétních lidí, obětí a jejich sousedů, viníků zločinu. Stejně jako v Tochmanově knize o Bosně (*Jako bys jedla kámen*), i v těchto dramatických příbězích jsou podstatné hroby a léta opožděné pohřby. A ještě důležitější je pohled na drsné události, jejichž dějištěm byla země, kterou dnes vnímáme v její křehce zdánlivé normalnosti.

V knize najdeme neobyčejné hrdinky, ženy, jež se kdysi z dobrého srdce pokusily ukrýt někoho ohroženého. Jsou v ní však také lidé, a mezi nimi duchovní, jejichž postoj klade znepokojivé otázky. Tochman nás nutí sledovat, jak nejsou schopni dostát požadavkům, které na ně klade mezní situace. Takový pohled zanechává bolestnou ozvěnu. Ale i takovou ozvěnu musíme poslouchat.

Proč? Abychom si z ní vzali i takové ponaučení – že nevíme, co bychom sami udělali, kdybychom se ocitli tváří v tvář podobné realitě. Tochman hovoří o věcech temných a děsivých a učí nás tím odvážnému soucitu.

Halina Bortnowska

Wojciech Tochman (1969) novinář a reportér, sedm let vedl v polské veřejnoprávní televizi pořad věnovaný neznámým „Kdokoli viděl, kdokoli ví“, v roce 1999 založil Nadaci Itaka, která hledá neznámé a pomáhá jejich rodinám. Spolu s Mariuszem Szczygłem a Pawłem Goźlińským založil v roce 2009 Institut reportáže se školou psaní, knihkupectvím a literární kavárnou. Kniha *Jako bys jedla kámen* (2002), svědectví o válkách v bývalé Jugoslávii, byla nominována na literární cenu Nike. Jeho reportáže byly přeloženy do angličtiny, francouzštiny, švédštiny, finštiny, ruštiny, holandštiny a bosenštiny.

Foto: Archiv autora

Stojí tam škola, která nestačila být školou. A žena. Nehýbe se. Socha. Čeká před vchodem do kancelární budovy: v dlouhých barevných šatech, jmenuje se Juliette, je jí čtyřicet, v ruce drží svazek klíčů.

Byl čtvrtek, sedmého dubna. Scházeli se tu Tutsiové z okolních pohoří. Juliette přišla s mužem a třemi dětmi. Nejmladší, malinké, nesla na zádech v šátku.

Školní budovy byly rozesety na deseti hektarech, nedávno je postavili. Měla tu být průmyslovka. První semestr měl začít po prázdninách. Byly luxusní: elektřina a vodovod.

Jenže když se na prostranství školy sešlo padesát tisíc Tutsiů, kteří ze svých domovů utekli před mačetami sousedů, proud a vodu vypnuli. Aby zeslábli. Školu obklíčili.

Vojáci kmene Hutu chodili mezi shromážděnými a zapisovali si jejich jména. Tvrdili, že chtějí mít přehled, kolik jídla jim mají přivést, aby nikdo nezemřel hladu.

Jídlo nepřivezli. Seznam obklíčených měl prozradit, kdo z okolních Tutsiů nedorazil do školy a kde se skrývá. Koho je potřeba vypátrat, na koho si počíhat, na koho nastražit past?

Kdo si ve škole neuměl sehnat vodu nebo alespoň syrové povijnice, ten za několik dní umřel a ležel mezi těmi, kteří ještě žili.

Uplynul týden, druhý. Dav páchnul a na nic už neměl sílu. Juliette vzala děti, všechny tři, a vydala se k vojákům.

„Poslechněte,“ řekla. „Já nejsem Tutsi, já jsem Hutu.“

Ukázala průkaz totožnosti.

„Co tu děláš?“ zeptali se udiveně.

„Přišla jsem sem za mužem,“ řekla. „On je Tutsi. Ale rozhodli jsme se, že bez vody už se to déle nedá vydržet. On tu zůstane a já s dětmi se vrátím domů.“

Vojáci Hutu se dlouho nerozmýšleli: „Není problém.“

Zaradovala se.

„Není problém,“ řekli. „Ale jestli jsi skutečná Hutu, vrátíš se domů sama a děti tu necháš.“

Rodová příslušnost se dědí po otci. To je ve Rwandě jasné, o tom se nediskutuje. A Juliette nediskutovala. Vrátila se s dětmi k mužům, přímo do prostředí davu.

Začali střílet. Lidé běželi přímo vstříc hlavním puškám, některým se dokonce podařilo mezi nimi prodrat. Jenže za popravčí četou, ve druhém kruhu, který obkličoval školu – stáli sousedé s mačetami.

Juliette s mužem a dětmi vběhli do kanceláře. Když Hutu přišli ke dveřím budovy, rozběhla se k nim: „Jsem Hutu!“

„OK,“ řekli. „Utíkej.“

Chtěla se vrátit do kanceláře pro rodinu, ale už nebyl důvod tam chodit.

Dnes je Juliette jednou ze sedmi zachráněných z Murambi.

Druhé je dítě, které tehdy měla na zádech. Starší dvě a manžel teď leží zde, pod betonem, společně s padesáti tisíci jiných. Anebo leží někde jinde.

Juliette mě vede za kancelářní budovu. Baráky: každý má čtyřicet krát pět metrů. V každém je po šesti učebnách. Každá má pět krát pět metrů. Každá je uzavřena kovovými dveřmi. Zvoní klíče.

Ve třídách nejsou školní lavice, ale dřevěné prýčny. Stojany stlučené ze surových prken.

Na nich jsou lidé. Celí. Nestačili se rozložit, protože vyschli. Kůži mají neporušenou. Tichý sklad postav, soch a smradlavých pomníků. Leží těsně vedle u sebe. Nehybné korpusy. Nejčastěji holohlavé, ale některé s černými vlasy. V rozličných pozicích: drží se za hlavy, zakrývají oči, uši, mají skrčená kolena u brady. Někteří mají trika, která dodnes nevybledla, ale častěji jsou nazí. Zakrývají si podbřišky. Někteří jsou k sobě přituleni. Jiní naopak – ruce jim trčí, jako by něco chtěli odstrčit. Otevřená ústa ve výkřiku. Anebo zavřená. Celí bílí, jako z mléčného skla anebo z ledu. Jako by je někdo posypal moukou. Bylo to vápno – oblíbená látka těch, kteří své oběti házejí do masových hrobů. Prověřená historie, otestovaná na všech kontinentech.

Juliette zavře první dveře a otevře další. Všude jsou mrtvolky. Vystavené, abyste si je mohli prohlédnout. Můžu mezi ty postele jít, jenom si musím dát pozor, abych o nikoho nezavádl nohou, mrtvá ruka občas vyčnívá ze stojanu. Ale i kdyby, nic se nestane, nikdo mi to nevytkne.

Můžu je počítat, fotografovat jako exponáty, můžu tu být tak dlouho, jak jen chci.

Některým se můžu podívat do očí. Otevřené. Dívají se na mě.

Je to nestydaté, jako pornografie. Cítím se jako šmírák. Přišel jsem do domu mrtvých, kam mě nikdo nezval. Chtěl bych už odejít. Juliette otevře další místnost. Přestože nic neříká, slyším: podívej!

Děti. Nejsou to prostorové hranoly, lebky nemají kulaté. Jejich plochá těla leží jako placky uváleného těsta. Je vidět, kde byl nos, kde ústa – jako by jim je kdosi, pro zábavu, z jiného kousku těsta nalepil na tváře. Opět klíče.

A teď děti v objetí matek. Nemluví, nezabíjeli. Děti sály z mrtvých prsou a umíraly hladem. A dodnes se k těm prsům tisknou.

Když tehdy v dubnu skončilo v Murambi zabíjení, odér rychle zahalil celé okolí. V prostranství školy bagry vykopaly velké doly. Jezdily tu buldozery, bagry, nebylo to jednoduché. Jámy byly plné, těla se do nich sotva vešla. Zasyпали je vápnem a slabou vrstvou naváté písčité půdy.

Rok po masové vraždě, podle přání zachráněných, bylo rozhodnuto hrob otevřít a přenést mrtvé na betonové panely. Tehdy se přišlo na to, že ti, kteří leželi hned pod zemí, jsou pořád celí, jako sušené houby. A některé z vysušených těl byly děti, které se pod tíhou dospělých slisovaly.

Exhumovali osm set čtyřicet mumií a uložili je ve třídách.

Mlčíme. A to mlčení nepřestává.

Další kovové dveře, další malé moučné placky. Zavírám oči. Víím, že je za chvíli zešířena otevřít, abych odsud vyběhl. Musím se dívat pod nohy, abych o nikoho nezakopl.

Uteču. Nechám tu Juliette beze slova rozloučení. Ať si tu hlídá své mrtvé děti. Ať tu dál stojí jako socha, nehybná. Ať si čeká. Hrdá strážkyně svého Murambi. Tohle není moje záležitost.

A pokud z domu mrtvých nevyběhnu, tak pouze ze strachu, že při útěku ve svých rukou spatřím mačetu.

překlad Bára Gregorová

Ydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Dzisiaj narzysujemy śmierć

Rok vydání: 2010

Počet stran: 152

Rozměry: 12,5 × 19,5 cm

ISBN: 978-83-7536-228-2

Dnes nakreslíme smrt

Pánbůh zaplat' je soubor známých reportáží Wojciecha Tochmana, v novém uspořádání, které tvoří přehledný, souvislý celek. Časový odstup jim prospěl a změněný společenský kontext popsané události překvapivě zvýraznil. Tochmanovy dokumentární příběhy získaly další rozměr – v jeho ostrém světle se proplétá solidarita a empatie s nekompromisní poctivostí. *Pánbůh zaplat'* není pouze složitým obrazem polské víry, ale především sondou do hlubin polské mentality.

(nakladatelství Czarne)

Všechny texty hovoří o dramatických událostech v něčím životě. Zdánlivě jsou to příběhy z černé kroniky: několik gymnazistů, kteří jedou na pouť do Čenstochové, zahyne v hořícím autobuse – nikdo nezahájí záchranou akci a po tragédii, při níž zemřel také řidič, nikdo neuvede jeho jméno na obelisku připomínajícím oběti; Alina P., která veřejně prohlásí, že byla v dětství zneužívána knězem, je zavržena komunitou vlastní vesnice; dospělý muž trpící Touretteovým syndromem se cítí uzavřen v kleci své nemoci, v níž jsou uvězněni zároveň ti, kteří o něj pečují, tedy rodiče; matka, jež za nevyjasněných okolností přišla o dceru (nevrátila se domů z diskotéky), je společností ostrakizována; kněz – homosexuál a nositel viru HIV v reportáži *Vzteklý pes* nepronese kázání, v němž chtěl své tajemství odhalit před věřícími...

Místo toho, abychom se dívali výhradně na tragické zážitky jednotlivce, je lepší se zaměřit na vztah mezi postiženými a společností. Tehdy se ukáže, že Tochmanova kniha se týká různých podob „cejchu“ jako společenského problému, který existuje pouze ve vztahu k druhému. Neprojevuje se jako vlastnost jednotlivce, ale v chování, jaké vůči jednotlivci projeví komunita. Podíváme-li se na *Pánbůh zaplat'* takto, ukáže se, že se jedná o sbírku reportáží o tom, jak se polská společnost na přelomu 20. a 21. století vyrovnává s moderními a postmoderními problémy.

Tochmanova kniha je jedním z nejdramatičtějších svědectví o střetu reality pozdní modernity (nové nemoci, nové problémy) s vědomím společnosti, která nedokáže (nebo nechce) pochopit nové závazky. Dvě základní tradice, katolická a modernizační, v této společnosti fungují výhradně jako mechanismy „cejchu“. Zúžené vnímání normality, ustrašené a pokrytecké reakce, chybí normy umožňující ustrašenost vyjádřit... Snad proto autor zjistil, že je zapotřebí někdo, kdo začne kousat. Reportér – *vzteklý pes*?

Przemysław Czapliński

Foto: Archiv autora

Policisté vyslechli padesát svědků: Aniččinu babičku a dědu, její kamarádky a kamarády, rodiče, starostku, některé sousedy, učitele, který měl děti během diskotéky na starost.

Nevyslechli všechny, kteří o diskotéce věděli. Ačkoli o ní věděl málokdo. Ve vsi nevisely plakáty, v kostele se o tom nemluvílo, vstup na zábavu měli pouze žáci. Kromě nich a jejich rodičů o akci věděl pouze ředitel školy a učitelé. Jich se nikdo neptal, kde tehdy byli a co dělali. Ne že by měla policie hned někoho podezřívát, ale aby ji po letech neobvinili z nedbalosti.

Škola stojí přímo u asfaltové silnice, ale je to vedlejší cesta. Daleko od hlavní tepny. Ten, kdo sem přijel běžovým fiatem, přijel cíleně. Musel vědět, že se děti budou vracet domů v noci, a právě v tuto hodinu. Musel vědět, kudy které děti půjdou: které půjdou ve skupině, po silnici, a které samy, směrem k rybníkům.

Pokud na Aničku čekal běžový fiat a byl to ten fiat s černými roletami, měla se policie zeptat prokurátora, co si myslí o výsledku jeho řidiče, který byl následujícího dne zadržen v sousedním městečku. Řidič řekl, že holčičku neunesl. To je ve spisu. Policisté přesto neudělali „předváděčku“: neukázali obličej řidiče fiatů s roletami těm dětem, které o týden dříve zastavili neznámí muži. Také neprohledali auto. Zapomněli na policejní minimum: neprověřili, jestli v autě není krev, vlasy anebo jiné stopy po zmizelé Aničce. Prohlásili, že běžový fiat s černými roletami nemá s případem nic společného. To alespoň vyplývá ze spisu. Mohlo to být jinak? Proběhly nějaké akce, o nichž se ve spisu nehovoří? Těžko říci. Těšínská policie si toho už moc nepamatuje a ověřovat to v archivu se nikomu nechce. Prokurátor, který na vyšetřování dohlížel, je právě na několikaměsíční dovolené.

Ze spisu víme, že policisté prověřovali jiné běžové fiaty zaregistrované v tehdejšími bílském vojvodství. Našli snad všechny majitele takových aut. A všech se zeptali, zdali onoho večera nebyli v Semorádu a jestli náhodou neunesli desetiletou Aničku.

Někdo se měl zeptat prokurátora, co si o takové práci policie myslí.

Někdo se měl zeptat, proč neprověřovali běžové lady. Paní starostka si nebyla jistá, jestli viděla fiata nebo ladu.

Někdo se měl zeptat, proč jedni viděli běžového fiata anebo ladu, jiní mluvili o červeném maluchuovi, a ještě jiní tvrdili, že když tamtudy šli minutu před Aničkou, žádné auto tam nebylo. Ohledání místa, odkud mělo auto s pískotem pneumatik odjet, neprokázalo žádné stopy – ani na šterkové cestě, ani na asfaltu. Vyšetřování probíhalo druhý den, za denního světla. Ve spisu je důrazně napsáno: není sníh, nesněží a odvěčera nesněžilo, vane pouze lehký vítr a jsou plus tři stupně. Po takovém rychlém startu by musely zůstat stopy. A nežůstaly.

Někdo se měl zeptat, proč zákyně zdejší základní školy nikomu neřekly, že je týden předtím zastavovali cizí muži. Přiznaly to teprve tehdy, když vši proběhla zpráva o běžovém fiatu, který viděla paní starostka. Měli jsme se ptát, proč paní starostka, když zaslechla dětský křik z rychle odjíždějícího auta, došla pomalým tempem domů a více než dvě hodiny se klidně dívala na film v televizi.

Někdo se měl zeptat, jestli běžové auto u rybníka skutečně bylo. Takovou otázku si klade Krystyna Jałowiczor. A tvrdí: Pokud tu onoho večera žádný běžový fiat, žádné cizí auto nebylo, znamená to, že Aniče ublížil někdo z místních.

„Přestaň,” napomíná ji tchně. „Tady jsou všichni slušní, tady zlí lidé nejsou. Ty nejsi odsud a nevíš, že se tu nikdy nic špatného nestalo. Občas jenom Bůh na člověka sesílá rány osudu, testá ho za hříchy. Musíte se modlit, je vidět, že se málo modlíte. Nemá cenu stavět se na odpor.”

Krystyna Jałowiczor se nestaví na odpor. Není místní, málokoho tu zná. Do Semorádu se přestěhovali až po Aniččině zmizení. Matka se zde rozhodla na dcerku počkat. Anebo na tu nejhorší zprávu, která je lepší než žádná.

Bydlí u tchně, dostali od ní malý pozemek, postavili si domek. Dívají se sobě do oken a ani jedna ten pohled nemá ráda.

Neptá se tchně, proč tehdy pro Aničku nešla. A tchně snaše nikdy neprozradila, že i ona se trápí, stýská se jí a obviňuje se.

Neptá se muže, proč své matce nikdy nic nevyčetl, že jí to ani trochu nezalíval, neřekl jí jedno zlé slovo. Vlastně už s mužem mluví jen málo. A on se příliš neprojevuje.

Neptá se, proč za ní nikdo ze školy po Aniččině zmizení nepřišel, proč s ní nepromluvil. Ani tehdejší ředitel (jmenuje se Stanisław Trzciński), ani dceřina třídní (jmenuje se Janina Kajzer), ani učitel, který měl tehdy děti na starost a už rok je novým ředitelem školy (jmenuje se Krzysztof Błaszczak).

„Nenapadlo mě to,” tvrdí dnes nový ředitel. „Netroufl jsem si.”

Dodnes si nikdo z vesnice netroufá přijít za matkou dívky pohřešované osm let a vypít s ní čaj. Poskytnout jí nějakou oporu, popovídat si, být jen o mracích na nebi. Anebo posedět, hodinku pomlčet, dopít čaj a zase odejít. To je důležité a člověk s trápením to potřebuje. Ale těžko říci, jestli si to Krystyna Jałowiczor přeje. Vesnicí se moc neprochází, nedá lidem příležitost, aby se s ní dali do řeči. Lidé se tu znají z hříšit, ze školy, a ona je cizí, neznámá. A nechce se seznamovat. Nikdy nebyla na synových třídních schůzkách, nechtěla překročit práh školy. Posílá tam muže. Každý den dojíždí do práce v Bilsku, kde kreslí filmy pro děti, políčko za políčkem. Když se vrací autobusem do Semorádu, dívá se z okna, jako by nechtěla, aby se s ní kdokoli dal do řeči.

Do místního kostela nechodí. Bojí se, že si sedne vedle vraha. Řekne mu: dobrý den a na znamení pokoje mu stiskne ruku.

překlad Bára Gregorová

Yydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Debowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Debowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Bóg zapłać

Rok vydání: 2010

Počet stran: 240

Rozměry: 12,5 × 19,5 cm

ISBN: 978-83-7536-178-0

Práva na české vydání: Nakladatelství Dokořán, Jaroslava Jiskrová–Máj

Pánbůh zaplat'

V předchozích knihách psal Wojciech Jagielski o Kavkaze, Čečensku a Afghánistánu, v té nejnovější bere čtenáře na ponuru cestu po Africe, přesněji řečeno po Ugandě. Jagielski už popsal řadu ozbrojených, krvavých konfliktů, v nichž se jednotlivé strany předháněly v krutosti, mnohokrát také vyjádřil údiv nad rozsahem lidské bestiality (autor *Dobrého místa pro umírání* často odkládá masku nestranného objektivního pozorovatele, neskrývá své emoce, pochybnosti či rozpaky), tentokrát však musel poměřit své síly s fenoménem zcela nepředstavitelného zla. Uganda byla po deseti letech zmítána ničivou občanskou válkou, v zemi vládli bezohlední diktátoři – třeba jen neblaze proslulý Idi Amim Ada – pro nějž lidský život nic neznamenal. V současné době tam panuje relativní klid, přestože v jedné z ugandských provincií se neustále vedou krvavé boje. Řadí tam partyzánská Armáda Božího odporu, které velí zmocněný prorok Joseph Kony, armáda, kterou svět ještě neviděl: skládá se převážně z unesených vesnických dětí, proměněných v nemilosrdné stroje na zabijení. Jagielski jemně pozměnil tvar klasické reportáže (hlavní hrdinové *Nočních poutníků* nejsou skuteční lidé, ale jak píše autor v krátké předmluvě, „byli pro potřeby tohoto příběhu stvořeni z několika reálných postav“), snaží se popsat Armádu Božího odporu a pochopit specifika života v Ugandě. V městečku Gulu, které se nachází v oblasti bojů, narazí reportér na centrum, kde jsou převychovávány a „lčeny“ děti, jimž se podařilo utéct z partyzánských oddílů nebo padly do zajetí vládních vojsk. Tam pozná třináctiletého Samuela. Vztah Jagielského s chlapcem je složitý, reportér, stejně jako ostatní, neví, jak se chovat k dítěti, které je zároveň obětí války a válečným zločincem a má na svědomí desítky zabitých lidí. Autor *Nočních poutníků* se také snaží přijít na to, co způsobilo, že země, jež by mohla být rájem na zemi, se neustále potýká s bratrovražednými boji. Není to lehké, protože jednoduchá, racionální vysvětlení (ať už touha po moci a penězích, nebo boje mezi kmeny) se mísí s těmi magickými: Ugandci silně věří ve vliv světa duchů na realitu (sám Kony tvrdí, že jeho počínání řídí Duch svatý). Nová kniha Jagielského je dojemná a hořká. Vyvolává důležité otázky: Čeho všeho je člověk schopen? Kde se ve skutečnosti nacházejí hranice lidskosti?

Robert Ostaszewski

Wojciech Jagielski (1960), spisovatel a novinář, spolupracovník BBC, deníku *Le Monde* a *Gazeta Wyborcza*. V letech 1986–1991 působil jako korespondent Polské tiskové kanceláře, sledoval rozpad sovětského impéria, pád apartheidu v Jihoafrické republice, připojení Hongkongu k Číně, mnohé revoluce a diktatury. Vydal soubor reportáží z Kavkazu (*Dobré místo pro umírání*, 1994), Čečenska (*Věž z kamení*, 2004) nebo Afghánistánu (*Modlitba za déšť*, 2002), nominovaný na literární cenu Nike.

Foto: Archiv autora

Nikdy jsem se necítil nesvůj ve styku s lidmi, kteří zabijeli nebo nutili zabít. S vojáky, partyzány, jejich veliteli, politickými vůdci, kteří rozpoutali válku ve svatém přesvědčení, že jen oni přinesou spravedlnost, jsou jedinou záchranou.

Zřídka kdy se považovali za pachatele zločinu. Hledali ospravedlnění, polehčující okolnosti, zlehčovali zlo a obviňovali z něj druhé. Hovory se měnily v obyčejné souboje o to, kdo je chytrější a ví víc, partie, v níž podvod byl pravidlem a přelstít soupeře znamenalo zvítězit.

Hůře se mi hovořilo s oběťmi válečných zločinů, jejich obvykle jedinými svědky. Předpokládali, že když novináři vypoví příběh o neštěstí, které je potkalo, zajistí si pomoc, změní osud. Svou křivdu považovali za tu největší a nejspřavedlivější, byla to jediná cenná věc, jež jim zůstala. Nepochybovali o tom, že jakmile se svět dozví o jejich neštěstí, nezůstane lhostejný. A když se nic neměnilo, zahořkli a propadali ještě hlubšímu pocitu křivdy.

Nechtěli vyprávět a střežili si zbytky pokladu, tedy vzpomínky na to, co viděli a prožili. Nechtěli vyprávět, protože se báli bolesti, smutku a pocitu viny. Proč jsem neutekla dříve? Proč jsem otevřel dveře? Jestliže rozhovory s těmi, kdo zabijeli, připomínaly výslech, setkání s jejich oběťmi se stala zpovědí, která však nevedla ani k pokání, ani k rozhršení. Neprinášela útěchu, ba dokonce ani úlevu.

Abý příběh co nejlepší a nejpravdivější, musíte se dozvědět co nejvíce. Ptát se na detaily, podrobnosti, věci, zdálo by se, nepodstatné a nemístné. Kolik bylo hodin, když partyzáni přišli do vesnice? Svítlo slunce? Co jste tehdy dělali? Měl jste puštěné rádio? Nepamatujete se, v kolik hodin spadla bomba na váš dům? A jak vypadal ten, kdo zastřelil vašeho muže? Pamatujete si jeho tvář? Co měl na sobě? Kolikrát vystřílel? Jak to bylo? Prosím, vyprávějte, řekněte mi, prosím, všechno.

Se Samuelem bylo těžké hovořit proto, že byl zároveň obětí i mučitelem. Chtěl jsem ho poznat v obou rolích a pochopit, jak přecházel z jedné do druhé, a potom se ještě jednou vracel do té první, výchozí.

Rozhovor jsem odkládal, ačkoli jsem věděl, že ho musím uskutečnit. A že přesně to chci. Kdykoli jsem ráno přišel do centra, hledal jsem pohledem mezi dětmi na dvorku Samuela. Když jsem ho našel, usmál jsem se a zamával mu, přestože on odvracel zrak. Odpovídal pozdravem, ale sám ke mně nepřišel a já jsem ho nepřivolaával. Seděl jsem na lavičce a čekal na Noru, a když přišla ona, v tu chvíli se objevil i Samuel. Občas se jí, jako malé dítě, neohrabaně sápal na kolena, aniž by bral ohledy na její protesty a strastiplné nářky.

„Same! Co to děláš?! Okamžitě ze mě slez,“ říkala a mnula si bolavá stehna. „Jsi moc těžký, rozmačkáš mě. To jsi partyzán?“

Chlapec s ní laškoval a naschvál jí tlačil lokty do nohou.

Obvykle si však, když Noru uviděl, začal hrát nedaleko lavičky. Neustále se díval naším směrem a poslouchal, o čem se bavíme, přestože tomu nemohl rozumět.

I když vypadal na deset, ve skutečnosti mu bylo třináct. Přesto v něm bylo něco, možná neustále vážné oči, co způsobilo, že někdy vypadal ještě starší, než byl. Měl velkou oholenou hlavu, žilnaté dlaně plné žívek a zničená chodidla, velká jako u dospělého člověka. Od dětí v centru se nijak nelišil, a ani jeho příběh nebyl dramatičtější nebo neobvyklejší. Mezi ostatními si ho vybrala Nora. Anebo že by za mě učinil výběr on sám? Nevzdaloval se od Nory a stal se také mým společníkem.

„Same, ukáž, jak jsi chytil v buši zmiiji,“ řekla Nora a chlapec před námi se hrál scénku lovu. „Věřil bys tomu? Přiblížil se k hadovi zezadu, chytil ho holýma rukama a živého ho hodil do vařící vody.“ „Chutnal ti, ne?“

Samuel pokýval hlavou a v úsměvu vycenil zuby.

„A řekni, jak jste se v noci ztratili. Řekni, jak ti dali kulomet.“

Neuměl moc anglických slovíček a jeho vyprávění proto byla věcná a jednoduchá. Mluvil pomalu, zřetelně a snažil se vybírat výrazy jako dobrý žák připravený na hodinu, který odpovídá učiteli. Nora ho pozorně poslouchala. Díval se na ni a její přitakání vnímal jako pochvalu a povzbuzení.

„Nejdůležitější je položit dobrou otázku. Musí vědět, na co se ptám. Když to nepochopí, poleká se a uzavře do sebe,“ řekla Nora. „Nemám pravdu, Same? Uzavřeš se do sebe a budeš mlčet jako hrob. Anebo se rozbřečíš jako malé mrně.“

„Nora je mrně,“ vykřikl se smíchem a ukázal na dívku prstem. „Nora mrně! Nora malé mrně!“

„Samuele! Budeš toho litovat!“ pohrozila mu. „Zeptej se ho na školu.“

Ptal jsem se ho na jeho oblíbené předměty ve škole a učitele, na fotbalová družstva, jejichž názvy a barvy znal z televize.

„Mám rád kreslení a mám rád Noru,“ odpověděl vážně.

„A matematiku? Já jsem matiku neměl rád.“

„Já taky nemám rád matiku.“

„A tělocvik? Máš rád tělocvik? Ten jsem měl rád.“

„Já mám taky rád tělák. A mám rád přírodaák.“

„Já jsem měl taky moc rád přírodaák.“

Jednoho dne po vyučování jsme seděli ve třech se Samuelem před kloubovnou na hrubých, betonových schodech. Sledovali jsme, jak si zbylé děti hrají, běhají po zaprášeném dvorku, kopají do míče. V kanceláři zazvonil telefon.

„Noro,“ zavolal kdosi. „To je pro tebe!“

Nora se ztěžka zvedla a zmizela za dveřmi.

Nikdy předtím jsme se Samuelem nezůstali sami. Pokaždé s námi byla Nora. Ostatně, Sam se objevil pouze tehdy, když se nacházela poblíž. Její přítomnost byla podmínkou našich schůzek, ale zároveň překážkou.

Seděli jsme se Samuelem vedle sebe a dívali jsme se na chlapce, kteří hráli fotbal. Mlčení začínalo být nepříjemné, nesnesitelné. Zpoza nedovřených dveří se ozýval Nořin smích.

„Hraješ fotbal?“ odkašlal jsem si a podíval se na Samuela.

„Hraju,“ odvětil. „Ale teď si tu s tebou povídám.“

„No ano,“ souhlasil jsem.

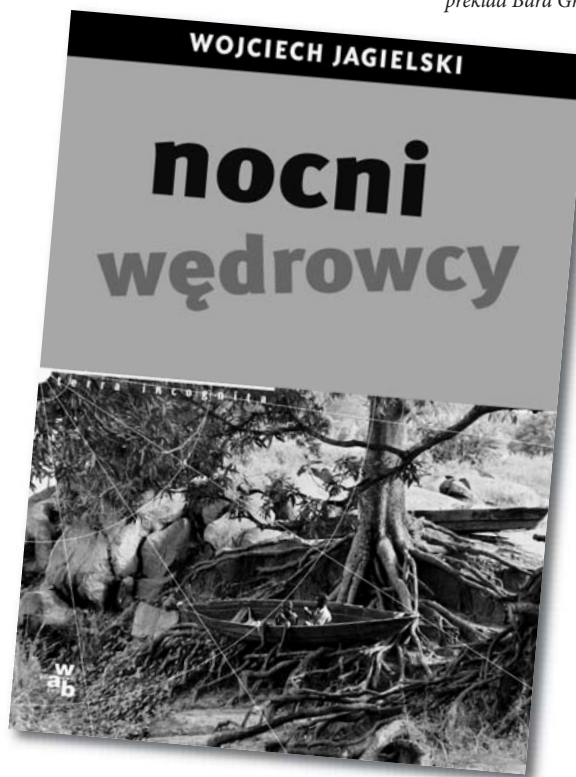
Prstem u nohy kreslil Samuel kruhy do písku. „A jakého fotbalistu máš nejradši?“ Sam kruhy v písku rozmazal.

„Ronalda z Brazílie,“ řekl.

Měl jsem pocit, že si domyslel, o čem s ním chci skutečně mluvit. V Gulu už bylo přede mnou hodně novinářů a každý chtěl, aby Samuel a jeho kamarádi vyprávěli o tom, jak je partyzáni unesli z rodných vesnic do buše a oni neměli jiné východisko, než se připojit k povstání a sami zabíjet. Občas se mi zdálo, že Samuel čekal, kdy se ho na to konečně zeptám i já. Ale nevypadal překvapeně nebo zklamaně, když jsem se neptal.

Radši jsem si o Samuelovi povídal s Norou, jeho učitelkou, vychovatelkou a zpovědníci, která ho vyléčila. Věděla o tom klukovi všechno.

překlad Bára Gregorová

Vydavatel: Wydawnictwo W.A.B.

Kontakt: wab@wab.com.pl

Web: www.wab.com.pl

Zahraniční práva: Blanka Woškowiak, b.woskowiak@wab.com.pl

Originální název: Nocni wędrowcy

Rok vydání: 2009

Počet stran: 336

Rozměry: 14,2 × 20,2 cm

ISBN: 978-83-7414-602-9

Přípitek předkům je kniha reportéra a experta Střediska východních studií, který se řadu let věnuje dějinám, kultuře a politice zemí kavkazského regionu. Autor cestoval po Kavkaze nejen jako politolog a novinář, ale také jako pracovník polského velvyslanectví v Baku a naposledy jako expert evropské mise zkoumající příčiny a důsledky gruzínské války v roce 2008.

Górecki nám umožňuje nahlédnout do dějin a života obyvatel zemí ležících na hranici Asie a Evropy, jejichž mnohokulturnost se ukázala být nejen požehnáním, ale často také prokletím – jak to často bývá na geografickém a kulturním pohraničí v době politické nestability (zde po rozpadu SSSR). Dozvídáme se tedy hodně o bolestné modernizaci bývalého postsovětského Ázerbejdžánu, v němž sílí vliv islámských fundamentalistů, nepřátel okcidentalizace. Nejzajímavější jsou pak části o Gruzii a Arménii. V těchto zemích to nevypadá tak, jak bychom očekávali ze zpráv senzacechtivých médií, bývalých historiků ve službách své země nebo starých literárních textů. Dozvídáme se o katolické Gruzii, která se pyšní tím, že dala světu (čti: Rusku) velkého Stalina, ale stále se nedokáže vyrovnat s jeho dědictvím a je neustále zapletená do prastarých konfliktů s Ruskem. Čteme o Arménii – zemi tragicky zkoušené historií, která stále žije vzpomínkami na velký masakr roku 1915, váhá mezi Ruskem (v obavě před tureckou hrozbou) a Západem, ale neustále je silně spojena s arménskou diasporou. Górecki se dívá okem poutníka-reportéra a historika, jenž z desítek lidských příběhů, setkání a krajin, spřádá svůj příběh, dělí se s námi o svůj údiv a pomáhá nám pochopit dnes už ne kvadraturu „kavkazského křídového kruhu“, ale recept kavkazského geopolitického galimatyáše, z něhož se vynořují nové tvary budoucnosti.

Marek Zaleski

„Evropa, Asie. Od té doby, co jezdím na Kavkaz, ptám se sám sebe, jaký je to kontinent. Nemám na to jednu odpověď. Dokonce ani geografové se neshodnou (ačkoli většina se domnívá, že je to přeci jen Asie). Kdybychom se řídili kritériem kultury, hranice by region rozdělovaly, ale ne jako přímky, tvořily by zákruty, oblouky, esíčka a po obou stranách by i tak zůstaly četné enklávy patřící sousedům. Navíc by ty hranice každou chvíli měnily průběh.“

Wojciech Górecki

Wojciech Górecki (1960) novinář, spisovatel, diplomat, analytik polského Střediska východních studií (OSW) a expert na Kavkaz. V letech 2002–2007 působil na polském velvyslanectví v Baku. V roce 2008 byl členem Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Je autorem sbírek reportáží a esejů věnovaných zemím severního a jižního Kavkazu *Planeta Kavkaz* (2002) a *Přípitek předkům* (2010), která byla nominovaná na literární cenu Nike.

Foto: Archiv autora

Ikona

„Stalin je postava, která sehrála v dějinách lidstva výjimečnou roli,“ řekl nám profesor Gegešidze. „Dějiny znají mnoho velkých lidí. Kristus. Mohamed. Konfucius. Alexandr Makedonský. Napoleon. A mezi nimi na čelném místě stojí Stalin.“

Psál se rok 1998. Přijeli jsme do Gruzie natočit film o Stalinově kultu. Prezident Eduard Ševardnadze právě otevřel ústav, jehož úkolem bylo studium osobnosti diktátora. Předsedou vědecké rady ústavu se stal filozof David Gegešidze.

Gegešidze: „Shromážďujeme a šíříme informace o Stalinovi a zkoumáme prameny, které mohou vrhnout nové světlo na jeho osobnost. Snažíme se neřídít emocemi. Naším cílem není hromadit politický kapitál, ale vytvořit vědeckou syntézu fenoménu Stalina.“

Profesor Ivane Šengelija, historik: „Chceme pochopit, kým byl. Je důležité, aby s námi spolupracoval psycholog a grafolog, protože i jeden jediný Stalinův podpis má význam pro výzkum jeho životního stylu, zvyků a vztahu k okolí.“

Doktor Mzia Naočašvili, historik: „Gruzínský národ má mnoho hrdinů, ale zkoumání fenoménu Stalina se národnímu aspektu vyhýbají. To není národní hrdina. Stalinova postava je úspěchem celého lidstva.“

Ptali jsme se v ústavu na stalinské zločiny, na hladomor na Ukrajině, na Katyň. Uslyšeli jsme, že lágry byly odůvodněny ekonomicky: bez armády jejich vězňů by se Stalinovi nepodařilo za krátký čas vytvořit z ničeho velký průmysl.

Kdosi poznamenal, že na Ukrajině býval hlad i před revolucí: „Hlad je jev, který způsobuje neúroda a není spojen jen s komunistickým sy-

stémem. Oběti samozřejmě byly, ale počet, který udávají Ukrajinci, je nadhodnocený.”

Kdosi jiný zpochybnil Stalinovu odpovědnost za Katyn: „Nikdy by nevydal rozkaz ‚Zastřelit lidi!‘ To nikdy nedělal. Řídil zemi a musel se starat o důležitější věci, než je zabíjení. Za to byly odpovědné orgány.” (Vyslechli jsme si také, že v Katyni všechno proběhlo podle zákona: „Jiná věc je, zda o té záležitosti bylo rozhodnuto správně nebo ne,” zdůrazňoval další účastník rozmluvy.)

Podnikatel Otar Čingladze, sponzor ústavu („mnozí gruzínští podnikatelé jsou stalinisté; v jejich firmách je pořádek, všechny problémy se hezky řeší a lidé se mají dobře”) upozornil, že děti ani vnuci pronásledovaných nechtějí, aby se svět dozvěděl o Stalinovi pravdu. „Copak malé dítě, kterému zavřeli otce, mohlo vědět, jestli je Stalin dobrý a jestli s jeho otcem bylo všechno v pořádku?”

„Za Stalinova života se říkalo jedno, teď se říká druhé. Ale možné přijde ještě něco třetího?” shrnul naše otázky profesor Ivane Šengelija.

Prezident Ševardnadze pokládal vznik ústavu (plný název zní: Vědecko-výzkumné centrum studií o fenoménu J. V. Stalina) za jeden ze svých největších úspěchů. V rozhovorech vysvětloval, že Stalin je představován „ve zvládnutém světle”, a to bylo potřeba změnit. Rozhovory dal gruzínsky pro gruzínská média. Před novináři, kteří nebyli z Gruzie, o Stalinovi mluvil jen zřídka. V autobiografii *Budoucnost patří svobodě*, jež vydal rusky, napsal, že destalinizace zasadila ránu gruzínské sebelásce: Chruščov Stalina ukázal nejen jako tyрана a zločince, ale také jako ignoranta a nevzdělance, téměř idiota – a přece ten člověk strhl miliony lidí, vyhrál válku, vybudoval velmoc! Copak by idiot, ptal se Ševardnadze, porazil Hitlera?

(V gruzínské učebnici pro devátou třídu z roku 2003 stojí tučně vytištěno, že kritika Stalina za chruščovovského tání se změnila ve znevažování gruzínské národa: „Zdůrazňovalo se, že Stalin byl Gruzín, což v tomto případě nemá žádný význam.”)

Koncem osmdesátých let, kdy se národy v Sovětském svazu probouzey z apatie, zvedaly hlavu a začínaly požadovat samostatnost, Gruzínci chtěli spravedlnost pro Stalina. Založili Sdružení ideových dědiců Stalina a mezinárodní sdružení „Stalin”; jiná organizace žádala, aby byl z Moskvy přivezen Stalinův popel. Ke Stalinovi se hlásí také Osetinci, obývající střední Kavkaz (diktátor prý měl osetinské předky). V polovině devadesátých let čtenáři novin „Mládež Osetie” pokládali Stalina a Krista za nevlivnější osobnosti světových dějin. „Na jedné straně,” komentovala redakce výsledek čtenářské ankety, „Ize Stalinovo vítězství vysvětlit bezmeznou láskou ke krajanovi, na druhé může tato popularita někoho znepokojit, protože na něj v poslední době různí mizerní historici kydají bláto. Nezapomínejme však, že hlas lidu je objektivní a tudíž pravdivý.”

Gruzínských voleb 5. listopadu 1995 se zúčastnila Stalinská komunistická strana (s kandidátkou číslo 27), která v předvolební kampani vyživala plakáty s diktátorem a také velký Stalinův portrét, který projížděl Tbilisi na střeše mikrobusu; portrét byl nasvícen vánočními svíčkami a v noci celý ten blakající konvoj – za mikrobusem jelo ještě několik aut a všechna měla na střeše majáčky, možná ze sanitek anebo z hasičských vozů – připomínal procesí sílenců, průvod vyznavačů jakéhosi křesťansko-pohanského světce (noci v Tbilisi byly v těch letech téměř černé, pouliční lampy nesvítily, neony neexistovaly, z oken se linula bleďá záře svíček nebo petrolejek, a za ohníčkem cigarety pozdního chodce zůstávala stopa jako po letadle na nebi). [...]

Stalinské straně dalo hlas 3,5 procenta voličů. Většina stalinistů volila Gruzínský občanský svaz prezidenta Ševardnadzeho.

překlad Petruska Šustrová

Vydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Debowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Debowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Toast za przodków

Rok vydání: 2010

Počet stran: 392

Rozměry: 12,5 × 19,5 cm

ISBN: 978-83-7536-194-0

Foto: Archiv autora

Poutavé vyprávění o státu Izrael: ve více než dvaceti reportážích nás Paweł Smoleński provádí po uličkách izraelských měst, kibucech, plážích, hospodách a svatyních. Všude tam, kde je to možné, po salónech i bazarech, hovoří s lidmi. Poslouchá jejich příběhy. A píše: o Fatimě a jiných ženách ze sdružení Sziruk, které jedou k izraelským ženám, o životě osadníků v pásmu Gazy o likvidaci židovských osad, o nemoci, již se říká „Syndrom Jeruzaléma“, o smutku a naději, o kibucu Beverly Hills a poušti Negev, zdi oddělující Izrael od palestinských území a každodenním životě na obou jejích stranách, o rabínech a prodejcích marihuany, o chasidech i těch, kteří přijeli vybudovat nový stát, o víře a ztrátě víry, o politice a každodennosti, o strachu a boji s ním, o konfliktech a rozdílech, o Izraeli Amose Oze a Etgara Kereta, o vůních a barvách, o Židech z Polska, Maroka, Rumunska, Jemenu, Ukrajiny a Etiopie, o té neuvěřitelné směsici kultur, náboženství, dob, zvyků. Píše o „prvotní myšlence“ a o zemi, na níž se uskutečnila.“

(nakladatelství Czarne)

Paweł Smoleński ve své nové knize ukazuje, čím může být reportáž – literaturou, s níž je přidavné jméno „krásná“ pevně spojeno. Není to jen otázka skvělého, místy mistrovského jazyka, ale také hlubokého pochopení pravidel reportáže, která není pouhým zápisem událostí, referováním o faktech. Klíčem ke knize Smoleňského je jiné dílo, *Na izraelské půdě* výjimečného spisovatele Amose Oze. „Byla pro mne,“ píše Smoleński, „důležitější než průvodce,“ navštěvoval stejná místa, hledal ty, s nimiž

hovořil Oz, jenže ne proto, aby opakoval zážitky svého předchůdce, ale aby ověřil pravdivost Ozova názoru o výjimečnosti země, v níž nic není typické, protože tady „je každý člověk světem sám pro sebe“, zejména pak na ulicích Jeruzaléma.

Izrael je stát plný rozporů – konstatuje autor a potvrzuje tak mnohokrát zaslechnutý názor. Ale tato rozpornost je možná jen tam, v „zemi zaslíbené a poznamenané, jediné takové zemi na světě.“

Krátká, ač bouřlivá historie izraelského státu je samozřejmě v knize Pawła Smoleňského přítomná, ale nikde ji nevypráví přímo. Autora nezajímá například izraelsko-libanonská válka, ale spíše rozhovory o této válce s náhodně poznanými mladými lidmi v kavárně v Tel Avivu. A dovidá se od nich mnohem více než čtenáři nejobornějších komentářů nejserióznějších novin světa. Izraelský spisovatel Etgar Keret má pravdu. Smoleński „má oko reportéra, rozum vědce a srdce básníka. Tato specifická anatomie zrodila výjimečné texty, které vykračují daleko za novinářinu.“

Krzysztof Masłoń

Paweł Smoleński (1959) – spisovatel a reportér, publikoval v samizdatu a pařížské Kulturě, od roku 1989 působí v deníku Gazeta Wyborcza. Autor několika souborů reportáží, například *Pohřeb banderovce* (2001), za nějž dostal cenu Polsko-ukrajinského smíření, nebo *Irák. Peklo v ráji* (2004). Kniha *Izrael už se nevznáší* se dočkala již třetího doplněného vydání. „V Izraeli je jednoduché myslet si, že je nutné vybrat si jednu stranu. Ale proč? Vždyť pravda má hodně podob.“

Šalom

Sám navrhl schůzku. Řekl, že takových jako on už moc není, snad byli vždycky v menšině, ale menšina nebo většina, to je jen aritmetika, řady čísle, zatímco tady se nejedná o čísla, ale o pravdu – plnou a nezpochybnitelnou. Vlk samotář – tak o sobě mluvil. Vlk, tedy vlastní, svobodné cesty, ale také síla, odvahy, rozhodnost.

Pozval mě do domu stojícího v tiché uličce, několik kilometrů od kosmopolitního, halasného centra Tel Avivu. Nedaleko je hřbitov a čtvrt, v níž bydlí pár ortodoxních Židů, a také slavná ješiva Ponowicz; všichni její žáci mají šanci stát se v budoucnosti velkými, uznávanými rabíny. Sliboval zajímavý rozhovor: „Takové názory, jako ty mé, ve svém politicky korektním městě neuslyšíte.“ Zval mě na dobrou večeři a láhev vína; penzionovaný profesor literatury Szalom Lindenbaum skutečně vaří skvěle, zejména speciality arabské kuchyně. Kuchyně je doména, v níž Arabové Židy porazili – absolutně a bez výjimky.

Jel jsem tam taxikem. Řidič, izraelský Arab, si zoufal nad vraždou, již před několika dny spáchal mladý dezertér. Jmenoval se Eden Natan-Zada, bylo mu devatenáct, fascinovaly ho politicky radikální výzvy rabína Meira Kahane, zastřeleného v New Yorku arabským atentátníkem; rabín se domníval, že Palestinci by se měli potírat vždy, všude a jakýmikoli prostředky. Strana Kah, již založil, je v Izraeli pro svůj otevřený rasismus zakázaná.

Edenova matka prosila velitele, aby mu nedávali zbraň. V autobuse, který jel do Šfaram, začal střílet do spolecestujících. Čtyři lidi zabil, třináct zranil, dokud ho nezlynčoval rozružený arabský dav. Dokonce i ti největší izraelští radikálové, šílení vlastenci a ortodoxní rabíni veřejně prohlásili, že to byl obyčejný, odporný zločin. Šfaram obývají drúzové, Arabové loajální s izraelským státem natolik, že dokonce slouží v armádě, hlídají Západní břeh a potlačují palestinské nepokoje. Židovští obránci lidských práv říkají, že drúzové jsou nejbezohlednější vojáci v izraelské armádě. Proto se nikdo nepokoušel ani vysvětlovat, proč si Eden za cíl svého útoku vybral právě tento autobus.

Řidič taxíku opakoval: „Nechápu to, vůbec to nechápu. Ten chudák kluk musel být nejen fanatik, ale také normální šílenec.“

Vyprávěl jsem o tom profesorovi. Odpověděl bez přemýšlení: „Střelba v Šfaram je důkazem neschopnosti armády a tajných služeb. Je jasné, že ten kluk byl nevyrovnaný, píšou o tom všechny noviny. Bohužel, blázni se vyskytují v každé armádě.“

„Ale nevidím žádný důvod,“ dodal, „proč by to této události mělo dodávat nějaký hlubší smysl a zvláštní publicitu. Co se stalo, stalo se. Zkuste mne pochopit, prosím. Nemyslím si, že střelení do Arabů v příměstských autobusech by se mělo stát hlavním úkolem izraelských vojáků. Nemyslím si ani, že v armádě je místo pro psychicky narušené osoby. Ale to je primitivní vysvětlení: kluk střílel, protože byl blázen. Kdo si to myslí, nechápe kontext celé události. A tím kontextem je,“ tvrdí profesor, „boj o bytí Izraele.“

„V tomto boji stojíme osamoceni. Nemáme žádné spojence. Evropa nechce, aby se nám dařilo, nezáleží jí na existenci Izraele. Stejně jako Spojené státy: pomrkvávají na Palestině, podlézají jim, aby svět zapomněl na jejich politiku v Iráku. Situace je taková, jaká je: malý Izrael v arabském moři. Není to záviděníhodná situace.“

„Přiznejte,“ vykládá profesor o samozřejmě, „že nás Arabové nenávidí. Nejráději by nás

utopili ve Středozemním moři. Bez rozdílu: Palestinci, Saudové nebo Egypťané. Ale my máme stejné právo na život jako všechny ostatní národy. Či dokonce zvláštní právo.“

Ano, rozhovor s profesorem Lindenbaumem byl opravdu zajímavý. Ačkoliv se skutečně mluvil jen on. Klidně a bez emocionálních výkyvů, hysterických zaklínadel a patosu. Otázka, stanovisko, tvrdá fakta, tvrdší než ocel. Pomyslel jsem si, že je snad dobře, že profesor je vlk samotář.

Profesor Szalom Lindenbaum je malý a úplně šedivý. Nosí brýle a má stříbrnou, řídkou bradku; kdyby měl šikmé oči, klidně by se mohl vydávat za důstojného, čínského mandarína. Štíhlý, křehece stavěný; je skoro neuvěřitelné, že kdysi, v raném mládí, hned po příjezdu do Izraele, byl nosičem v přístavu a řeznickým učněm, že po velké válce a holocaustu nehledal klid, ale bojoval v řadách Ecelu s Brity a Araby; jedni tvrdí, že to byla teroristická, krajně praviceová bojůvka (právě Ecel vyhodil do povětří jeruzalémský hotel King David), druzí, že to byla odbojová armáda válčící za nezávislost, která se postavila proti smířlivosti premiéra Ben Guriona. Zkrátka – vypadá jako dobový starší pán, což by nakonec naznačoval i jeho jméno; vždyť Šalom znamená mír.

V jeho bytě nenacházím ani stopy po nadšení ze zbraní, ani jeden válečný obraz. Pohodlná pohovka, stůl, gramofonové desky s klasickou hudbou v ohmataných papírových obalech, noviny, časopisy a knihy. Profesor Lindenbaum miluje poezii. Zejména polskou, ze země svého dětství, která je – hned po té hebrejské – podle jeho názoru nejlepší na světě. Mickiewicz a Slowackého zná jako své boty. Miluje je pro krásu jejich jazyka, dokonalé rýmy a rytmus. Ale především pro mesianismus, vypůjčený z židovské kultury a z židovských tradic, přeměněný skutečným vlastníkům tak krásně a s takovým půvabem, že je velmi těžké si představit současnou židovskou literaturu, židovské myšlení o společnost nebo politiku bez poezie velkých polských romantiků.

Ale skutečnou vášní profesora Lindenbauma je učitel z Drohobyče, Bruno Schulz; je to největší izraelský odborník na jeho tvorbu. Schulz byl přepjatý, křehký intelektuál, trochu mystik, spisovatel a malíř. Tak moc chtěl přežít velkou válku, ale nepovedlo se mu to. Byl – podle mého názoru – opakem profesora Lindenbauma; nikdy nenosil těžké skříně ani vepřové pülky, nebojoval se zbraní v ruce, nezabíjel. Je to zvláštní, ale během našeho rozhovoru o něm profesor neřekl ani slovo.

překlad Lucie Zakopalová

Paweł Smoleński
Izrael już nie frunie

Yydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Izrael już nie frunie

Rok vydání: 2006

Počet stran: 280

Rozměry: 12,5 × 19,5 cm

ISBN 83-89755-57-2

Práva na české vydání:

Nakladatelství Dokořán, Jaroslava Jiskrová-Máj

Izrael už se nevznáší

Kniha Jacka Hugo-Badera má zajímavé patrony: Michaila Chvastunova a Sergeje Gluščeva, sovětské reportéry Komsomolské pravdy, kteří před více než půl stoletím načrtli obraz Ruska 21. století. Část jejich fantazií – spojených s technologickým pokrokem – se splnila. Většinu z nich však dnes musíme odkázat do říše pohádek, přesněji představ o komunistickém ráji na zemi. To, o čem vypráví polský novinář, nemá ovšem s idylou nic společného. Jeho cílem je poukázat na některé společenské a ekonomické důsledky totalitarismu a izolace od zbytku světa.

Hugo-Bader je typem „zuřivého reportéra“, který se všude dostane, s každým se domluví a skoro všechno musí zažít na vlastní kůži. Aby poznal Bajkal, přeplul ho na kajaku, aby se přesvědčil, v jakém stavu jsou ruské silnice, projel v laziku tisíce kilometrů. Především ho však zajímají lidé: pronikl mezi někdejší hippies i mezi současné rapery, prožil (v převlečení) několik dní s bezdomovci, pozoroval původní obyvatele tajgy, kteří téměř vymřeli v důsledku alkoholismu, stýkal se se skupinou HIV pozitivních. Dostane se i do osady vyznavačů „jednoho ze šesti ruských Kristů“. To jsou jediní „šťastní Rusové“, s nimiž se setkával během svých výprav, ostatní hrdinové knihy jsou jako vystřižení z Dostojevského románů.

Stylistická působivost těchto textů, reportáží a rozhovorů jen zdůrazňuje dramatickost zmíněných epizod a tragiku autorem vylíčených postav. Je těžké s těmito lidmi nesoucími, ale zároveň si nelze nevšimnout, že většina z nich snáší svůj úděl s pokorou. Hugo-Bader je pozorovatel neobyčejně inteligentní a citlivý, takže se mu daří prozkoumat tajemství ruské duše, odhalit rozpory v charakteru lidí, s nimiž hovoří, a najít odpověď na otázku, proč jsou s takovou existencí smířeni. V jeho diagnóze necítíme ani stín falše a blahovoleného odstupů, který bychom mohli očekávat od člověka z dnes již jiného, i když kdysi tak blízkého světa. Ze země, jež se už v zásadě zbavila komunistického traumatu. Podáří se to vůbec někdy Rusku a bývalým sovětských svazovým republikám? Mnoho tomu nenasvědčuje.

Tak jako kdysi Ryszard Kapuściński se i Jacek Hugo-Bader „staví na stranu slabých“ a navazuje tak na nejlepší tradici polské reportáže.

Marta Mizuro

Jacek Hugo-Bader (1957), novinář, reportér a cestovatel, pracoval jako učitel, terapeut nebo prodavač. Od roku 1990 spolupracuje s deníkem Gazeta Wyborcza, zaměřuje se především na oblast bývalé SSSR, procestoval na kole Střední Asii, Tibet, Čínu a Mongolsko. „Rusko je ale na kolo příliš velké,“ říká. Vydal knihy *Bílá horečka* (2009), nominovanou na prestižní literární cenu Gdyně, *V rajském údolí uprostřed plevelu* (2010) a *Kolymské deníky* (2011), nominované na cenu Ryszarda Kapuścińského.

Foto: Julia Pychalowa

Sen

V březnu 1957, dejme tomu devátého, v sobotu ve 13 hodin, protože v sobotu se konaly pravidelné schůzky vědeckého oddělení Komsomolské pravdy s šéfredaktorem listu, dostali dva redaktori neobyklý úkol. (Toho dne a v onu hodinu jsem nečekaně přišel na svět na napastované podlaže mezi kuchyní a ložnicí v bytě mé babičky ve Varšavské ulici v Sochačevu). „Musíme informovat naše čtenáře o budoucnosti,“ řekl šéf Pravdy. „Napište, jak se bude žít v Sovětském svazu za nějakých padesát let, dejme tomu v roce devadesátého výročí Velké říjnové socialistické revoluce.“

To znamená v roce 2007.

Kniha redaktorů Komsomolky Michajla Chvastunova a Sergeje Guščeva nese název *Reportáž z 21. století*. Autoři předpověděli, že budeme běžně používat elektronické mozky (dnes je nazýváme počítači), miniaturní vysílací a přijímací aparáty (mobily) a bibliotransmise (čili internet), že budeme auta otevírat na dálku (tedy ovladačem), fotografovat elektrickým přístrojem (digitálním) a dívat se na satelitní televizi s plochou obrazovkou.

Psali o tom v době, kdy v mém rodném domě nebyl dokonce ani černobílý televizor, toaleta a telefon, z něhož by se dalo zavolat pro doktora.

Nejvíce času strávili Chvastunov s Guščevem v moskevských pracovních Akademii věd SSSR a pak se myšlenkami přenesli do budoucnosti a špičkovým tryskáčem odletěli na Sibiř roku 2007.

Rozhodl jsem se, že si dám k padesátým narozeninám dárek a vydám se s touto knihou přes celé Rusko, z Moskvy do Vladivostoku. Ale nepoletím přece letadlem jako autoři *Reportáže z 21. století*! A vlakem už jsem tam byl několikrát.

Panebože, naskýtá se mi tu jedinečná příležitost zopakovat husarský kousek Kowalského! Amerického bojového robota, poloboha, osamělého jezdc a poslední hrdinské duše na této planetě, pro něhož rychlost znamenala svobodu. Tak o něm mluvili v *Mizejícím bodu*, věhlasném americkém filmu, který se v 70. letech stal kultovním manifestem mé generace. Konečně mám

příležitost, abych uskutečnil své sny z mládí a tak jako on samotářsky projel autem celý kontinent, a protože ten můj je dvakrát větší než Amerika a silnice končí za Čitou, usmyslel jsem si, že pojedu v zimě. Rozhodně jsem si ji chtěl vychutnat na Sibiři.

„V ziiiměěě?! Jestli se nevrátíš na Vánoce, nemusíš se vracet vůbec,“ řekla žena a opravdu nežertovala.

K čertu! To znamená, že sebou musím hodit. Tak jako Kowalski. Jenomže já proto, abych to stihl do Vánoc, a on, protože se vsadil o dávku speedu. A měl Dodge Challenger a ročník sedmdesát, který to dokázal vytáhnout až na 250 kilometrů za hodinu.

Sponzor

Problémy měli všichni cestovatelé, ať už to byl Kolumbus, Amundsen, Livingston či Nansen.

Šéf oddělení reportáže prohlásil, že poslat mě na půl roku do zahraničí nepřichází v úvahu, protože bych schlamstl rozpočet na služební cesty pro celé oddělení.

Osobně jsem zavolal marketingovým ředitelům polských poboček automobilových koncernů, které jsem našel v telefonním seznamu, a zaslal jim písemný návrh spolupráce. Potřeboval jsem peníze a auto na několik měsíců, což jsem zdůvodňoval tím, že pokud se mnou vůz přežije cestu na druhou stranu euroasijského kontinentu, v zimě a přes celé Rusko z Varšavy do Vladivostoku, bude to pro něj ta nejlepší reklama. Toyota, Nissan, Honda, Hyundai, Suzuki, Subaru, Mitsubishi, KIA, žádné asijské značky, dokonce ani Volvo, na moji výzvu ani neodpověděly. Francouzům, tedy Fiatu a Fordu, jsem nevolal, protože můj bratr, který se v autech vyzná, řekl, že autem začínajícím na písmeno „f“ mě nepustí. BMW, Mercedes a Land Rover neměly „volnou vozovou kapacitu“. Jeep byl ochoten poskytnout auto, ale bez peněz. Se všemi podmínkami souhlasila pouze firma Kulczyk Tradex, dovozce automobilů Audi, Volkswagen a Porche.

Nabídl mi silné terénní Audi Q7. Náhon na všechny čtyři, benzínový motor 4,2 litru, 350 koní, stovka za sedm sekund, maximální rychlost 240 km/hod. – dvě a půl tuny zbytečného přepychu za 350 tisíc zlotých. A pak jsem si představil sám sebe, jak si zajedu na pivo k obchodu ve zkrachovalém kolchoze Iljičův sen a povídám si s místními chlapy o životě.

Zima se blíží, ale já stále odkládám podpis smlouvy se sponzorem. Veškerou filozofii své novinářské práce mohu vtěsnat do dvou slov – přizpůsobit se. Splynout s pozadím, neodlišovat se, zapadnout, pohybovat se nenápadně – a s Q7 bych v kolchoze Iljičův sen působil jako Marťan. Můj způsob práce je navíc naprosto bezpečný, protože nepřitahuje pozornost špatných lidí.

Zavolal jsem sponzorovi a oznámil mu, že si vezmu peníze, ale auto že nepotřebuji.

A tak jsme se rozešli.

Naprosto zoufalý jsem šel za svými nadřízenými. Hodil jsem na stůl mapu a vyprávěl jim o svých snech, že jsem se nepohodl s doktorem Kulczykem a že když mi nedají peníze oni, vezmu si je od ženy (protože ona drží kasu), ale je to ostuda, aby chudá žena sponzorovala Wyborczo. A oni mi je dali. Ale na auto to nestačilo, takže 25 tisíc zlotých musela zaplatit žena.

Rozhodl jsem se, že v Moskvě koupím ruské auto s místní poznávací značkou a tímto způsobem, ne-

nápadně, v klidu dojezu k Tichému oceánu. Z ruských aut mají náhon na všechny čtyři pouze Lady Nivy, ale místní znalci říkají, že je za Uralem nedovedou dobře opravit, a laziky, které mi opraví i traktorista kladivem v každém kolchoze, protože je to prý nejjednodušší auto na světě.

Kruzak

Hledal jsem tedy pro sebe UAZ-496 (*Uljanovskij AvtoZavod*), říká se mu ruský Jeep nebo ruský Kruzak, tak tady totiž podle japonského Land Cruisera nazývají všechna terénní auta. Většinou ale spíš krátce ulaz nebo lazik, protože se vejde všude. Tento model se vyrábí ve zcela totožné podobě od roku 1972, ale výrobní linky stále opouští i terénní mikrobus podle tvaru zvaný *buchanka* čili bochánek. Za Uralem mu říkají tabletka. Od roku 1958 se v něm nezměnil ani šroubek. Oba modely váží dvě a půl tuny, mají benzínové motory o obsahu 2,4 litru, čtyřstupňovou převodovku a výkon takřka 72 koňských sil.

Ulazy se prodávaly do 80 zemí převážně třetího světa. V Polsku je dodnes registrováno 17 tisíc laziků, které pamatují RVHP a Varšavskou smlouvu. V sedmdesátých letech s těmito auty Rusové zdolali Saharu a po ledovci se vyšplhali na Elbrus do výšky 4200 metrů. Po ruských silnicích jezdí dva miliony laziků.

„Hrabeš se rád v motoru?“ zeptal se Gríša, když jsem ho požádal, aby mi pomohl nějaký koupit.

„Nesnáším to!“ odpověděl jsem po pravdě.

„Tak tomu teď přijdeš na chuť.“

překlad Jiří Červenka

Vydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Biała gorączka

Rok vydání: 2009

Počet stran: 400

Rozměry: 13,3 × 21,5 cm

ISBN: 978-83-7536-266-4

Nejnovější kniha Jacka Hugo-Badera, novináře deníku *Gazeta Wyborcza*, autora *Bílé horečky* a *V rajském údolí uprostřed býlí*, je cestovní deník – soubor zápisků z putování, na které se reportér vydal podél Kolymské silnice. 2025 kilometrů, jež urazil, to je, jak sám vypočítal, více než dva miliony metrů. Miliony metrů zkušeností, setkání, emocí.

Kolyma je výjimečně atraktivní místo, a to především pro své podnebí a ponuré dědictví Sovětského svazu. Hugo-Bader opakovaně navazuje na Solženicynův Gulag a ještě častěji na *Kolymské povídky* Varlama Šalamova. A přestože se komunistický režim v příbězích polského reportéra tu a tam objevuje, nejdůležitějšími hrdiny jeho knihy jsou lidé. Spíš bychom však měli napsat: živé bytosti, které jsou schopny přežít v tamních společensky, kulturně a klimaticky těžkých podmínkách. Čekista Dima, který „mluví nejhlasitěji ze všech, nadává od plic a nejčastěji krká. Všechno dělá oplzleji, ošklivěji a odporněji než jiní. Velký, tlustý, s kocovinou.“ Devětasedmdesátiletá Nataša, dcera Nikolaje Ivanoviče Ježova, „nazývaného *Stalinovou železnou pěstí*, lidového komisaře sovětské bezpečnosti, který má na svědomí stovky tisíc... Ale kdepak – miliony lidských existencí.“ Aleksander Basanskij, zlatý oligarcha, vydělávající na „dvaceti šesti druhích sladké vody za milion dolarů ročně“. Bobík, pes, „skutečně *velké zvíře*, a navíc génius, aristokrat, i když podvraťák, ale jistě veeeeelmi vzdáleně příbuzný s Lajkou.“

Cesta Hugo-Badera trvá několik týdnů a další etapy trasy dodávají příběhu pravidelný literární rytmus. Krátké reportáže, nebo spíše portréty, se prolínají s deníkovými zápisy. Hugo-Bader se neschovává za své hrdiny. Ba naopak. V textu cítíme jeho přítomnost. *Kolymské deníky* jako vyprávění o novinářské práci člověka, jenž se snaží přežít v Rusku, představují nový rozměr ve škole současné polské reportáže, v níž jsou mistry na jedné straně Ryszard Kapskiński, a na straně druhé Mariusz Wilk.

Marcin Wilk

Aortou, hlavní tepnou Kolymy, byla a je Silnice, tedy Trasa. A já, stejně jako mnoho starších obyvatel Kolymy, budu slova „Silnice“ a „Trasa“ psát velkými písmeny. Vždyť je to cesta vydlážděná lidskými životy, která měří více než dva tisíce kilometrů. A leží na kostech. To není žádná metafora. Proč by potom kolem celé Silnice nebyl jeden jediný starý hřbitov?

Protože zemřeli leží několik desítek centimetrů pod zemským povrchem. Tisíce lidí. Výstavba Silnice byla kromě zlatokopectví tou nejhorší prací na Kolymě. Kdo během ní padl, z toho stáhli táborové hadry (ještě se budou hodit), obrátili ho obličejem vzhůru a naházeli na něj kolymskou půdu, z níž je Silnice navržena.

O čem během prvních dní putování přemýšlím nejčastěji? Přeci: Jak se tu vymočít? Vystoupím z auta a hlavou se mi honí, že nějakému nebožákovi čurám na lebku.

Třeba je to devatenáctiletý voják z invaze do Polska, klučina z mé Varšavy, kterému velel můj děda, kluk, který nikdy v životě neměl holku, a když

Foto: Julia Pychalowa

umíral hladu, zašepal... No právě, co mohl říct? A já, starý cynik, se teď stydím, že píšu blbosti jako do telenovely. Jenže když je člověk v tak obskurním hotelu na konci světa a chce se mu výt, protože na něj padá RS, a aby zaměstnal ruce a hlavu, píše si deník, právě tehdy se objevují takové perly. (RS není roztroušená skleróza, ale reportérova samota).

Stavba Silnice je datována do roku 1932, kdy byl oživen trust Dalstroj. Na konci dekády byla cesta dostavěna do Ust-Nery na 1007. kilometru. Ve čtyřicátých letech ji prodloužili do Chandygy u řeky Angary na 1605. kilometru. To je západní hranice trustu. Poslední kousek do Jakutska na 2025. kilometru byl ukončen na počátku padesátých let, ale jedná se o takzvaný zimovik – silnici využitelnou pouze v zimě, kdy zamrzají bažiny. V létě je celá Kolymská Silnice průjezdná teprve od devadesátých let.

Projíždím tu po stopách Varlama Tichonoviče Šalamova, s jeho ohromným, tisícistránkovým souborem *Kolymských povídek*. Je to velká ruská literatura, nejotřesnější, netradiční obraz vězeňské civilizace, kterou Šalamov dokáže zúžit, shrnout do třech příkázání: nevěř, neboj se, nikdy nepros. A ještě jedna táborová ctnost, bez níž nepřežijete: nauč se krást, počínaje spoluvězňovým chlebem. V lágru se člověk stane jedinec horším. Tam je všechno od jedné minuty špatné. Šalamov objevil, že v tábore i Bůh umírá, zatímco u Aleksandra Solženicyna je Gulag zkouškou charakteru, z níž vězeň může vyjít jako vítěz.

Šalamov seděl v lágrech osmnáct let, plus dva roky jako „svobodný“, ale bez nároku odjet (příčemž na Kolymě strávil 17 let). Propustili ho v roce 1953, po Stalinově smrti. Do konce života zůstal obsesivně věrný lágrové tematice.

Je to tedy můj první stálý poputčik. „Poputčik“ je jedno z mých oblíbených ruských slov. Znamená společníka během cestování, člověka, s nímž jedeš po cestě (rusky – po putí). Doslova i přeneseně. Toho, s nímž jedeš po jedné silnici, v jednom vlakovém kupé, i toho, s nímž se například shoduješ v politických otázkách, máte jeden cíl, k němuž směřujete. Ta kniha de facto vypráví o nich: nejen o těch, s nimiž jsem jel, ale také o těch, které jsem na Silnici potkal.

V následující části se objeví velmi mnoho šoférů. Těm z nákladáků se v Rusku nejčastěji říká dalnobojsčiki. Jsou to lidé „dalekého boje“, dlouhé trasy – v našem jazyce tiráci. Občas se jim říká kamazisté, dokonce i když nemají nákladáky kamazy, anebo ugolščiki, pokud vozí uhlí, protože „ugol“ znamená uhlí. Ale na Kolymě si už za dob gulagu vymysleli své vlastní slovo a místním řidičům říkali trassoviki (rusky se slovo „trasa“ píše se dvěma s).

Silnice je velmi nebezpečná cesta. Je navržena ze žlutavé kolymské půdy, v níž je více kamení než hlíny. Nemá pevný povrch, a tak ji naruší každá větší průtrž, láme ji a drolí věčně zmrzlá zem, v zimě život ztěžuje velké množství sněhu, a když je ho málo, tvoří se slizký bílý asfalt. V létě život sužuje strašný žlutý pyl, který se velmi dlouho vznáší ve vzduchu, a auta se v něm srážejí jako v mlze. U cesty je hodně pseudo-náhrobků. Místo kříže tam na kůlu nejčastěji visí rozbitý volant, namísto desky najdeme kompozici z pneumatik nebo děravý chladič.

Na mnoha místech na krajnicích jsou zbytky zábran proti závějím. Z modřínových větví je pletli věznové gulagu. Silnice je nebezpečná pro jízdu, ale život na ní je bezpečný. Na běžnou zločinnost tu téměř nenarazíte. Dokonce ani ve strašných devadesátých letech tu neexistovalo vymáhání výpalného, tedy loupežná přepadení nebo vybírání úplatků za průjezd, které sužovaly celé Rusko.

Nejhorší časy z hlediska kriminality prožívala Kolyma po roce 1953, kdy se po Stalinově smrti vyprazdňovaly tábory a na svobodu se dostaly tisíce lidí, mezi nimi řada kriminálních, kteří se přesto několik let nesměli vrátit na kontinent. Ve městech lidé chodili v rámci bezpečnosti ve skupinách, muži doprovázeli manželky do práce, protože mnoho propuštěných blatníků nevidělo ženu celé roky.

Tehdy se na Silnici objevil bývalý politický vězeň jménem Rjabokoň, voják z anarchistické, Revolučně-povstalecké ukrajinské armády atamana Nestora Ivanoviče Machna. Šalamov věnoval Rjabokoňovi povídku.

Anarchista veterán svolal čtyřčlennou partu, s níž více než rok loupil a bez mrknutí zabíjel, koho se dalo. Pohádali se však při dělení kořisti a navzájem se udali. Všichni dostali pětadvacet let.

Ty doby dávno pominuly. Dnes vás potěší kdokoli, koho na Silnici potkáte. A motoresty přímo zbožňuju. Mezi Magadanem a Jakutskem jich je snad kolem deseti dvaceti. Mohl bych v nich sedět hodiny a pozorovat ty obyčejné, zemité, upřímné obličeje, lidi z tajgy v maskáčích, šoféry s prackami umazanými od oleje (technická špína není špína, tvrdí), zlatokopy pokřivené revmatizmem. Cítím úlevu, že se nemusím dívat na rudé obličeje přejedených oligarchů, na vypoulené oči opilých důstojníků veřejné bezpečnosti. Konečně slyším „děkuj!“ nebo „prosím“ a ženská, co matlá špinavým hadrem podlahu v baru v Larukové na 386. kilometru, mi dokonce řekne „promiňte“. To u městských, magadanských lidí příliš často nezasechnete.

překlad Bára Gregorová

Kolymské deníky

Vydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Dzienniki kolymskie

Rok vydání: 2011

Počet stran: 320

Rozměry: 13,3 × 21,5 cm

ISBN: 978-83-7536-292-3

Obsáhlá kniha polské reportérky vypráví o dnešním Rusku a třech jeho oblastech: společnosti, vládě a válce. Všemi třemi oblastmi prostupuje tendence zmiňovaná v titulu: v Rusku je ožívována imperiální politika, jejímž symbolem a ústředním bodem se stal Kreml.

V první části vidíme obrazy, které dobře známe z médií: chudoba, arogance úřadů, alkoholismus, zločinnost. Tento příběh ale působí věrohodněji, protože je doložen vlastními zážitky autorky a vychází z příkladů zachycujících každodennost, je podložen odkazy na seriózní studie a statistiky. Díky tomu tento soubor reportáží představuje jeden z neucelenějších pohledů na každodenní život ruské společnosti – ale vidíme obraz společnosti bezmocné.

Bezmocné vůči oligarchickému kapitalismu, tvořenému těsným svazkem byznysmenů s vrstvou zločinců a s politiky. S tím je spojená korupce moci, násilí, ale především je znemožněno bohatnutí obyčejných lidí, kteří představují nejpočetnější skupinu vyloučených. Bezmocné vůči nedemokratické moci, protože tomuto společenství nejsou vlastní tradice, na nichž by mohlo vybudovat občanskou společnost. Autorka odhaluje prázdnotu rozprostírající se pod povrchem veřejného života. Rusové nemají ani tradici občanských práv a svobod, ani silnou oporu v rodině. Ve 20. století nevytvořili pevné mezilidské vztahy, rodinný model se rozpadá. Vysoká rozvodovost, diskriminace žen, alkoholismus, nízké mzdy – to jsou faktory, nutící jednotlivce ke střetu se státem na vlastní pěst. Tak jako za feudalismu nemá občan žádného zástupce, mezi ním a státem nestojí žádná strana, ani úřady hájící jeho zájmy.

Dvě zbývající části jsou vlastně potvrzením známé teze pruského generála Clausewitze, že válka (a boj o moc) jsou pokračováním politiky, prováděné pouze jinými metodami. Putin nemusel získat post prezidenta demokratickou cestou, protože ani veřejnost, ani jeho spolupracovníci v demokracii a její smysl nevěřili. Čečenské události jsou naproti tomu dokladem toho, že Putin ovládl nové metody, jak vést konflikt nejenom na válečném poli, ale i na symbolickém divadle: představil Čečence jako teroristy a Rusko od světového veřejného mínění získalo *carte blanche* na vedení války všemi prostředky. Nejslabším článkem dnešního Ruska je tedy podle autorčina názoru společnost. A právě ona slabá společnost je nejsilnější zbraní Kremlu při obnově impéria.

Przemysław Czapliński

Krystyna Kurczab-Redlich (1954), reportérka a novinářka, vystudovaná právnička, jako zahraniční korespondentka působila řadu let v Rusku, autorka dokumentárních filmů o Čečensku, laureátka mnoha novinářských cen, mj. ceny Amnesty International. Po vydání knihy *Hlavou proti kremelské zdi* (2007) se jí začalo říkat „polská Polítkovská“. V roce 2005 jedna z kandidátek na Nobelovu cenu míru.

Září 2003. Jedno z hlavních měst východní Evropy. Večer. Do auta nasedá mladý štíhlý člověk. Nevoní zrovna příjemně: v uprchlických táborech špatně fungují koupelny a peněz je tak málo, že na zubní pastu nezbývá. Nechce prozradit své jméno. Odpovídá na půl úst. Bojí se. Utkává před Rusy. Je bratrem jedné z těch dívek.

To ji ukazovala den co den televize, když se odehrávalo drama v Dubrovce. Oválná tvář, velké oči, protáhlé oblouky obočí, odvážný pohled – přímo do kamery.

Jmenovala se Asja. Bylo jí osmadvacet let. Učitelka. Absolventka univerzity v Grozném.

A měla čtyři bratry. Nejstaršímu při mučení odrazili ledviny a plíce. Také prostřední zůstal po následcích mučení na celý život invalidou. Nejmladšího v noci zastřelili. Poslední, Achmed, právě mluví se mnou.

Měla i dva muže. Oba bojovali. První padl v roce 1996. Druhý – počátkem roku 2002. Jednoho dne zmizela. Matce řekla, že jede do Rostova k lékaři. Měla rakovinu prsu. Doma nechala tříletou dcerku.

Můj společník mluví o sestře nerad. Ona už odešla. Ale na zemi zůstala osmnáctičlenná rodina, kterou systematicky ničí: dům vypálili, rodiče zabili, ostatní členové rodiny jsou pronásledováni.

„Je správné, co Asja udělala?“ ptám se svého společníka. „Ano,“ odpovídá. „Všichni na nás zapomněli. Až oni ukázali, že žijeme. A nechceme válku.“

V jednom z časopisů nacházím posmrtné fotografie teroristů. Asja, tedy Asiet Gišlurkajevová, se sotva znatelným úsměvem na rtech. Je v něm jakýsi klid. A ironie.

Nejpodivnější je to, že několik žen, které se teroristické akce v kulturním domě Dubrovka zúčastnily, mělo u sebe zpáteční letenky. A pod černými šaty – džíny.

Ruslan M. mě zná odedávna. Je televizním kameramanem. Společně jsme v Čečensku prožili nejednu krušnou chvíli. Ví, že hledám informace o šahídkách, černých vdovách. Dnes je to v Čečensku velice nebezpečné téma a Ruslan má pět dětí. Mlčí. Jednoho pochmurného lednového rána, kdy při

jedné z dalších čistek znásilnili v jeho rodné vsi Alchazurovo několik děvčat, jen tak pro nic za nic, mi v chladném automobilu ten příběh vyprávěl. Ukázalo se, že byl nejbližším přítelem Luisina muže. Po jeho smrti se staral o ni a o její dítě.

„Žádná krasavice,“ říká. „Ani mladá nebyla, vdala se v devětatváceti.“ Pro Čečence netypické manželství: muž ji miloval tak, že se o tom nestyděl mluvit. Mezi Čečenci se to nesluší. Stejně jako se ženě svěřovat nebo se jí ptát – v přítomnosti jiných – na radu. Ale on byl hrdý na její moudrost. Měli dcerku. Tříletou. Jedináčka. Luisa více dětí mít nemohla.

Toho dne byla čistka. Sedmnáct opilých vojáků vtrhlo do jejího domu. Na kamnech stál kotel s vařící vodou (Luisa se chytala prát). Do vařící vody hodili dítě. Vojáci se smáli a drželi Luisu, aby se nemohla ani hnout. A pak ji znásilnili. Všichni. I fľaškou. Na těle zhasínali cigarety. Noži vyřezali kříže. Nezešedivěla, nezbláznila se.

Jednoho dne zmizela a objevila se teprve na jevišti během přerušného představení muzikálu Nord-Ost.

Jmenovala se Luisa Bakujevová. Když zemřela, bylo jí třicet dva let.

Drama v „Dubrovce“ ožilo o rok později hlavně na stránkách několika nízkonákladových časopisů pro intelektuály. Zpravodajský blok státní televize jí věnoval dvě minuty.

Rusové se k oněm dnům neradi vrací. Na obnovené představení Nord-Ost, které stálo mnoho milionů, nepřišli a přinutili příslušné orgány, aby stáhly muzikál z programu. Byl to patrně jediný projev jejich občanského nesouhlasu.

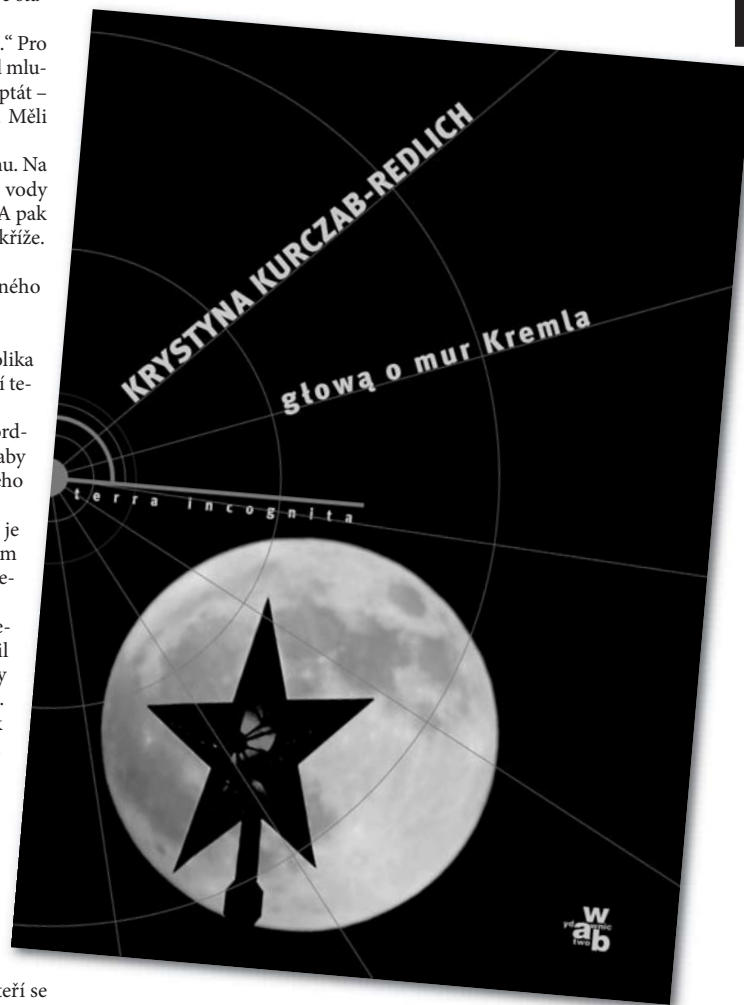
Ruská společnost, na hony vzdálená představě občanské společnosti, je jako oceán, nad nímž se – tam kdesi nahoře – tyčí skalisko moci. V tom oceánu žijí izolovaně miliony jedinců a nenacházejí k sobě cestu. Nepřibližují se ani ke skále. Je jim lhotejná.

23. října 2003 se na posluchače rádia Echo Moskvy (mezi nimi převládá demokraticky smýšlející inteligence) obrátil otec, který ztratil syna: „Od pěti do šesti čtyřiceti se teroristé bránili. Během této doby mohli budovu vyhodit do povětří a zabít rukojmí. Neublížili nikomu. Kdo tedy bral více ohledu na jejich životy – teroristé nebo ti, kteří útok vymysleli? Obracím se na vás všechny: nás neštěstí přinutilo bojovat s vládou. Na nic nečekejte a bojujte s ní, dokud je čas.“ Na to redaktor: „Jste si vědom toho, že váš názor v dnešním Rusku u našich krajanů velký ohlas nevyvolá?“ „Jsem.“

Ve výročí tragédie byla Moskva stejná jako vždycky. Koncerty, kluby, zábava. Nikdo nevyšel do ulic s požadavkem pravdivých informací o dramatu v kulturním domě „Dubrovka“. A už vůbec ne s požadavkem stažení osmdesátitisícové armády ruské federace z Čečenska. Aby se Nord-Ost neopakoval.

Kdo je zodpovědný za tragédii v kulturním domě Dubrovka? Kdo je zodpovědný za drama, jež se Rusům zapsalo jako Nord-Ost? Ti, kteří se tam náhodou připlétli, nebo ti, kteří byli předem připraveného scénáře do kauzy „namočení“, jako naprosto nevinný Zaurbek Talchigov, odsouzený na osm let a šest měsíců do kárného tábora se zostřeným dozorem?

překlad Jiří Červenka

Vydavatel: Wydawnictwo W.A.B.

Kontakt: wab@wab.com.pl

Web: www.wab.com.pl

Zahraniční práva: Blanka Woškowiak, b.woskowiak@wab.com.pl

Originální název: *Głowa o mur Kremła*

Rok vydání: 2007

Počet stran: 496

Rozměry: 14 × 20 cm

ISBN: 978-83-7414-323-3

Hlavou proti kremelské zdi

„Recept na slum: vezmi několik aboridžinských rodin, nalož je do pick-upu a ukaž jim dům, kde mají odteď bydlet. Vysad' je, vylož ty jejich krámy, začernalé nádoby, pytle se starými hadry, televizi. Vrať se za několik měsíců. Okolí nepoznáš. Hořící ohniště, smetí, graffiti na zdech, toulaví psi, nahé a špinavé děti. Bílí, kteří získali nechtěné sousedy, ti budou vyprávět tisíce hořkých příběhů: o alkoholismu, nezaměstnanosti, drogách, špině. A pak se těch bílých zepřej, jak se jejich noví sousedé jmenují a odkud pocházejí. A to je přesně recept na rozdělenou společnost. O něm takhle kniha vypráví.“
(nakladatelství Czarna)

Neviditelní je reportážně-esejistická kniha věnovaná Aboridžincům. Mateusz Marczewski se zaměřuje především na aktuální sociální a kulturní situaci původních obyvatel Austrálie, ačkoli se nebrání ani výletům do historie. Autor se ke svým hrdinům přibližuje tak blízko, jak jen je to možné, zkouší se zapojit do jejich světa a problémů. Prochází liduprázdné oblasti kontinentu, obzvláště Severní teritorium, navštěvuje osady, farmy a rezervace osídlené Aboridžinci, vyhledává je při svém putování, mluví se sociálními pracovníky, asimilovanými Aboridžinci, bílými sousedy „neviditelných“ – s každým, kdo o nich může podat zprávu. Vyznění této zprávy je do určité míry předem dané: domorodí Australci jsou oběťmi evropských kolonizátorů, jejich osud – jak minulý, tak současný – je hanba australské demokracie, velká ostuda, na niž bílí reagují jen jediným způsobem: předstírají, že problém nevidí (proto také „neviditelní“ v názvu knihy). Marczewského pohled je kritický, ale nikoli tendenční. V jeho pojetí není beznadějně postavení dnešních Aboridžinců, nezaměstnanost, alkoholismus a bída, pouze společenský či politický problém; je to rovněž jisté tajemství. Nabízí především zajímavé filozofické a antropologické reflexe současného stavu původních australských obyvatel. *Neviditelní* jsou nezvykle ambiciózní knihou, jež dalece překračuje rámec angažované reportáže, která stojí na straně obětí.

Dariusz Nowacki

Mateusz Marczewski (1976), reportér, esejista a básník, své texty publikoval mimo jiné v týdenících *Polityka* a *Tygodnik Powszechny* nebo deníku *Gazeta Wyborcza*. Kniha *Neviditelní* se dostala do finále literární soutěže nadace *Fundacja Kultury* (2008).

Foto: Archiv autora

Tokampini

Ten jev nelze pojmenovat, ale snad ho můžeme popsat. Zaznamenat obrazy, které možná něco vyjasní, načrtnou jakousi pravdu. Obrazy, které jsou stále živé, a poslouží tedy jako ilustrace. Ale – na druhou stranu – proč o tom psát? Vždyť je to samozřejmé: rasa nad rasou, barva kůže nad barvou kůže. Barva je však příliš banální kritérium. Je viditelná, vtíravá, odlišuje jako přídavné jméno se okamžitě stává urážlivým epitetem. Musíme vycházet z jiného rozdělení: mentalita nad mentalitou. Právě zde všechno začíná. Existují oni – Aboridžinci – a střet civilizací. Civilizace k nim přišla a oni jsou nuceni sdílet s ní půdu. Města bílých se rozkládají na kopcích, města jsou v úrodných a stinných údolích, v místech, kde se žije dobře i v nepříznivém klimatu. Přetrvávají, blýskají se uprostřed noci rozechvělými světly, pruhy dálnic, po nichž projíždějí auta a řadí se do dlouhých, červených čar ze zadních světel. Čáry jako šrámy, jako jizvy. My máme svá města, a oni Nicotu – pustiny spálené sluncem. A je tu ještě něco: desetiletí trvajících nezdařených pokusů proniknout do té druhé kultury, osvojit si ji. A to je celý příběh.

Aboridžinci jsou jako děti. Jako opuštění a bezprizorní parchanti, kteří po tobě ve městě jen tak pro nic za nic mrsknou láhev – pro ozvěnu rozbíjeného skla, pro déšť střeptů, aby hned utekli a cíhali v ruinách, v něž proměnili své čtvrti. Páchnou a chodí ve skupinách jako temný, ale silný druh a budí strach i lítost. Nech si v zahradě před domem kolo a oni ti ho pod pláštíkem noci ukradnou. Projdi se večer v Sydney čtvrtí Redfern. Jdi na zastávku podél zdi, těch zdí, na nichž svítí barvy jejich vzteku a revoluce – aboridžinská vlajka: vodorovný červený pruh, nad ním černý, se žlutým kolem uprostřed. Vlajky na zdech jsou velké jako domy, vlajky s povrchem

zdi, vydej se tam a vynoří se jako šelmy. Náhle a z temnoty. Rvačky, násilí, policejní záznamy. Lidé v Sydney se bojí té zvířecí, té divoké... no jak to říct... víš... oni jsou jednoduše jiní, strašní... musel bys tu žít déle.

Jsou jako děti. Zkažené, ošálené barevným obalem nového světa, direktivně usídlené v maličké vsi, „community“ hlídané místní policií. Občas bydlí v jedné určené části města, ve čtvrti, přesně takové jako Redfern v Sydney. Budují si tam své vlastní říše divů. Popírají město, jež je obklopuje, zářivé mrakodrapy jeho city, veselý dav obyvatel. Domy Aboridžinců v Redfern vypadají jako po povstání: okna vymlácená, z černých výklenků a trhlín ve zdech vlají círy novin, zaparkovaná auta jsou hromada rzi, plechové domino opuštěné na chodnících. A ještě ohniště a slalom opilých obyvatel tohoto ghetta. Někdo hraje fotbal, někdo křičí, volání se kovovou ozvěnou odráží od hněvem pomalovaných stěn. Město tu opravdu neexistuje. Zde nastává post-urbánní rovnost věcí srovnaných se zemí.

A to je přítom jen jedna čtvrt. Procházel jsem tamtudy a byl jsem strnulý, nervózní, jako v kleci s dravými zvířaty, vydaný na pospas. Kolem panovalo mlčení, možná ještě nepotkali ztraceného bílého. Viděl jsem je. Stáli u kouřícího koše, seděli na gaučích vytažených z nitra domů, psi leželi v prachu na slunci. Ženy byly těžkopádné, muži štíhlí, špinaví, zhlouplí bídou. Za nimi, za parkem, vystřelovaly k nebi stříbrné rakety mrakodrapů city a zdálo se nemožné, že to, co se před námi odehrává, se opravdu děje v centru krásného města. Jejich vzhled a ten vsudyprítomný nepořádek připomínaly vsi Centrální Austrálie. Šel jsem přes

Redfern a opakoval jsem si: to není domov pro vás, to není místo pro vás, útroby lesknoucího se města vtahují, musíte utéct, utéct, ale není kam. Jednou jsem v Alice Springs seděl před obchodem, takovým australským Lidlem pro nejchudší, seděl jsem na zemi, unavený horkem, v němž ráno tála noční jinovatka. A pak přišli. Ve skupině, vždycky chodí ve skupině, sami se bojí. Dva muži a ženy. Měly tváře nafouklé jak vánoční ozdoby, alkohol z nich jen jen vytrysknout, místo očí šterbiny, hledaly na zemi vajgly a šoupaly bosýma nohama, tvrdýma jako guma. Na sobě děravé květované šaty.

„Viděla jsem tě, jak jsi před dvěma dny spal na kopci na slunci. Tam, kde jezdí vlak.“

„Nespál jsem na kopci. Předě dvěma dny jsem byl na severu.“

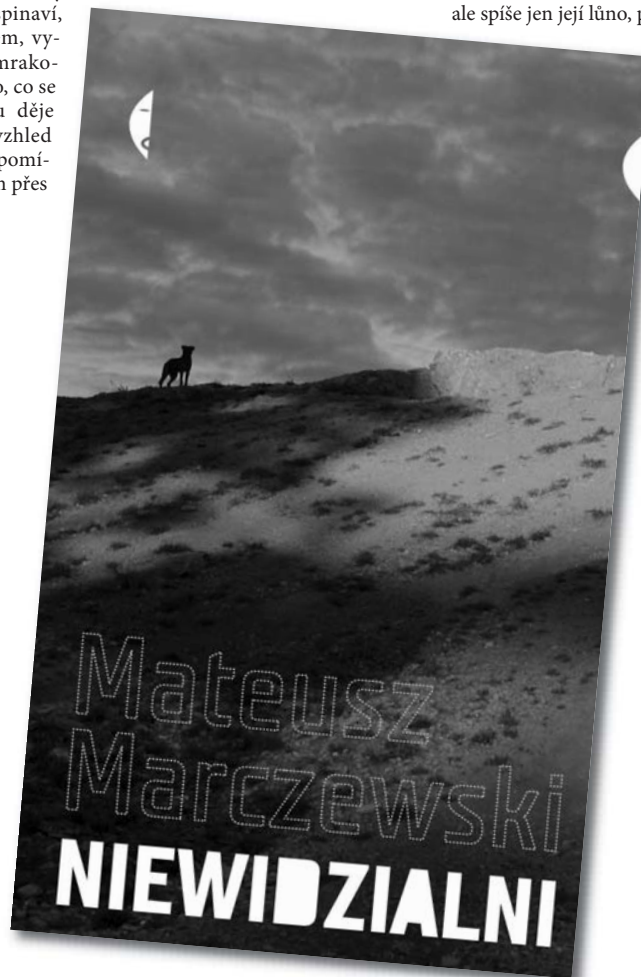
„Mě neoblafneš. Viděla jsem tě tam na kopci. Spal jsi na slunci. Přijď dnes za námi, budeme slavit. Ptej se po Marg, tak se jmenuju. Všichni budeme tančit.“

„Uvidím.“

Vím, kde bydlí. Na jižním okraji města, tam, kde do těsné škvíry mezi hřbety skály vjíždí výpadovka z Alice Springs vedoucí na jih a koleje transkontinentálního „Ghanu“. A řeka Todd, vyschlá jako smrtka na rytinách, ale spíše jen její lúno, protože ta řeka je úplně vyprahlá, ačkoli

se na jejím dně jednou za čas pořádají regaty. Běh s lodí na rameni. Pro zábavu obyvatel Alice Springs, kteří jsou unaveni sluncem, písmem a každodenními povinnostmi.

překlad Marcela Kominová

Vydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Niewidzialni

Rok vydání: 2008

Počet stran: 184

Rozměry: 12,5 × 20,5 cm

ISBN: 978-83-7536-052-3

Neviditelní

Vodové barvy jsou historická reportáž s více dějovými liniemi založená na biografickém vyprávění, jehož hlavní postavou je Dina Gottliebová-Babitt (1923–2009). O této česko-americké umělkyni židovského původu, bývalé vězenkyni KL Auschwitz, se svět dozvěděl na konci 90. let minulého století. Tehdy se Gottliebová znovu pokusila získat malby, které vytvořila v koncentračním táboře a které jsou majetkem Státního muzea KL Auschwitz-Birkenau. Spor s muzeem se proměnil v mezinárodní skandál, do nějž se zapojilo ministerstvo zahraničí Spojených států amerických i vládní kruhy v Polsku.

Onen ústřední problémový uzel se hojně rozvětluje. Na jedné straně Ostalowska rekonstruuje osudy své hrdinky (popisuje zejména dobu pobytu Gottliebové v nacistickém táboře), na straně druhé se pokouší zachytit obecnější problémy, jež se dotýkají historie, paměti, traumat, rasismu, vztahu mezi mučitelem a obětí. Poslední otázka je mimořádně problematická. Talent mladičké malířky totiž zaujal lékaře SS Josepha Mengeleho. Pověřil ji portrétováním (barvami zmíněnými v titulu) Romů vězněných v Auschwitz, a protože vězenkyně plnila zadané úkoly na výbornou, choval se k ní nacistický zločinec často srdečně. Sám Mengele je pouze jedním z mnoha hrdinů *Vodových barev* – hlavní roli hrají jiné životní příběhy. Všechny životopisy tvoří hustou síť osudů a událostí, které se staly během téměř šedesáti let.

Ostalowska vychází ze stovek prací a zpráv o peklu koncentráku, do svého textu zaplétá množství citátů a parafrází. Je tedy na místě otázka, co je přidanou hodnotou knihy, v čem jsou *Vodové barvy* výjimečné. Určitě jsou to všechny stylistické operace, metafory a paraboly, které text posouvají směrem k literárnosti. Tuto funkci má například disneyovská zápleтка. Než začala Gottliebová pracovat pro Mengeleho, vyzdobila dětský barák obrázkem Sněhurky a po letech se prodala za Arta Babbitta, autora mnoha postavíček známých z amerických kreslených filmů, sama také pracovala – už v USA, kde se nakonec usadila – pro největší studia animovaných filmů.

Dariusz Nowacki

Lidia Ostalowska (1954), novinářka a reportérka deníku *Gazeta Wyborcza*. Autorka reportáží o národnostních a etnických menšinách, mládeži ze subkultur nebo vyloučených na okraji společnosti. Knižně vyšel její soubor reportáží o romské společnosti a kultuře ve střední a východní Evropě *Cikán je cikán* (2000) a *Vodové barvy* (2011), nominované na cenu Ryszarda Kapuścińskiego.

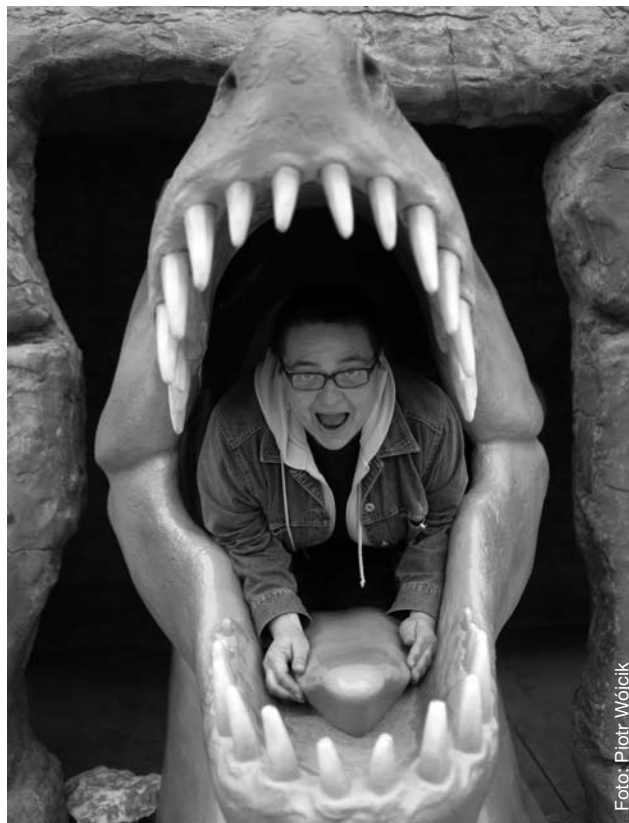

Foto: Piotr Wójcik

Dině je dobře přes sedmdesát, v tomto věku se hodně vzpomíná.

Američané nosili čisté, vyžehlené uniformy, ale byli opilí. Hned po nich do tábora přišli Rusové. Špinaví, vždyť ještě před chvílí bojovali, Mongolové. Přítelkyně Leša se posmívala: „To jsou tví bratři.“ Škádli se. Sovětská důstojníci pozvali Lešu, Dinu a mámu na víno, chtěli slavit.

Ale předtím překročily ty dráty.

Dina: „Našla jsem nějaké kolo a jela přímo za nosem. Cítila jsem se strašně volná. Z jedné strany lesy, kmene černé od kulek a úplně bez větví, určité shorely. Najednou jsem uviděla bílého koně, pomalu klusal. Zahodila jsem kolo.“

Kůň byl příliš vysoký, než aby na něj mohla nasednout.

Nejčastěji Dinu paměť zavádí do Zigeunerlageru. Celine v modrém šátku oplakává dítě. Stařena si k sobě za nohu přivazuje batolící se nemluvně, aby se neztratilo. Polykači ohně vydechují planoucí gejzíry, baví esesáky.

Dina neustále myslí na akvarely, které namalovala v táboře. Určitě leží v nějakém skladu, zbytečně, ničí se. Ačkoli jen díky nim se máma dožila 82 let a ona má děti a vnuky. Stěžuje si dcerám, že nemůže spát. To kvůli těm obrázkům. Až je dostane zpátky, nespavost skončí.

Studená válka je u konce, postkomunisté následují Západ. Dina nepochybuje. Totalitní Polsko portréty sebralo, svobodně je vrátil.

Muzeum je však k jejím žádostem hluché. Stále dokola to samé. Akvarely – nabyté jako anonymní, legálně a v dobré víře – musí zůstat v Auschwitz. Je to část táborového dědictví, dokumentace zločinného jednání doktora Mengeleho.

Je to nepochopitelné. Skutečně se v Polsku změnil systém?

Dina se nevzdává a domlouvá se s americkými novináři, kteří v novinách a na internetových portálech uveřejňují, že muzeum Auschwitz-Birkenau přechová ukradená umělecká díla. Když se okradená ptá, jakým právem, vedení mluví o nadřazenosti veřejného dobra nad soukromým vlastnictvím. Stalinské stereotypy: ne člověk, ale stát je důležitý. Co se to tam u nich děje? Naposledy, během oslav padesátého výročí osvobození Auschwitz, prezident Lech Wałęsa ani nezmínil slovo holocaust. V programu chyběl čas na modlitbu za povražděné Židy. Proto se během přestávky na oběd někteří židovští účastníci vydali do Birkenau. Vedle ruin krematoria odříkali Elie Wiesel, Szewach Weiss a Jean Kahn kadiš. Naslouchal německý prezident Roman Herzog.

Poláci nedávají ostatním šanci, aby na ně změnil názor.

Média se snadno nechávají unést a hned máchají šavlíčkou. Polsko, ať už chce, nebo nechce, je nyní součástí západního světa. Kapitalismus ctí vlastnictví. Pokud postkomunisté sní o přistoupení do NATO, tak ať nejdřív vrátí akvarely.

Dina má spojence. Západ už dávno uznal důstojnost přeživších. Nikdo je dnes neobviňuje ze zbabělosti, nejsou příčinou studu a výčitek svědomí, společenská konverzace v jejich přítomnosti neutichá. Válečné vzpomínky jsou v kurzu. Borowski, Levi, Wiesel ani Kertész téma nevyčerpali. Vydavatelé objednávají nové autobiografie, filmová studia čerstvé scénáře a dokumentaristé se vyptávají svědků.

Je to módní. Popkultura se postavila na stranu pronásledovaných od té doby, kdy v roce 1978 během čtyř lednových večerů americký

kanál NBC vysílal seriál *Holocaust* s Meryl Streepovou. Díly (dohromady více než deset hodin) vyprávěly o osudech rodiny Weissovy, asimilovaných německých Židů.

Kritika seriál strhala a dodnes ho tepe: nevěrohodný a triviální, plný historických chyb, přeživší jen uráží. Navíc stanice přerušovala vysílání reklamami. Je to etické, vydělávat na tragédii?

Profesor Jeffrey Goldfarb, americký sociolog: „Je to špatný seriál, skoro mýdlová opera, ale za několik dní předal 120 milionům Američanů více informací o šoa, než se k nim dostalo za celá desetiletí. To mělo zásadní politické důsledky, estetika byla druhořadá.“

Goldfarb roky přednáší na New School for Social Research. Školu v roce 1919 založila skupina intelektuálů na protest proti porušování autonomie vědeckých výzkumů (newyorská Kolumbijská univerzita nařídila výzkumy pro armádu). Když se k moci dostal Hitler, stala se škola přístavem pro 170 evropských vědců na úteku před nacismem. Na „exilové univerzitě“ přednášeli mezi jinými Hannah Arendtová, Erich Fromm, Claude Lévi-Strauss, Jacques Maritain a Roman Jakobson.

Nová doba, jiné výzvy. Nejméně dvacet let se v USA, Evropě, Jižní Americe a Africe účtuje s minulostí. Proto se objevila potřeba zachytit složitou minulost.

Amy Sodaro, doktorandka na New School, se zajímá o memorializaci. Lidsky řečeno: jak pomníky zvěrstev a muzea představují to, co si pamatujeme. Zkoumala několik míst, včetně Muzea holocaustu v Washingtonu. Překvapilo ji, proč za ně americká vláda zaplatila tolik dolarů, když se šoa odehrálo v Evropě.

Amy Sodaro: „Příčiny byly čistě politické. Jimmy Carter, demokratický kandidát na prezidenta, ztrácel podporu židovských voličů. Proto se rozhodl holocaust připomenout.“

Americké veřejné mínění mělo pochybnosti. „Samozřejmě že jsme bojovali ve druhé válce, ale holocaust není naše zkušenost,“ zaznívalo často. Jeffrey Goldfarb: „Miniseriál NBC symbolizuje okamžik, kdy přestal být holocaust v USA pouze součástí židovské paměti.“

Amy Sodaro: „Výstava začíná a končí informací, že Američané osvobodili koncentrační tábory v Německu. Hodně prostoru je věnováno dějinnám poválečné židovské emigrace do USA. To šoa amerikanizuje.“

Scénář expozice připomíná film. Zrod Hitlerova státu – zlo, válka a osvobození Američany – dobro. A mezitím drastické záběry. Postupně ukazují události, které odporují americkým hodnotám.

Amy: „Vyznění je jasné. Americký pluralismus a svoboda slova jsou naší zbraní proti hrozbě další genocidy. Po návštěvě muzea by měli návštěvníci plni emocí a morálky hlasitě volat: braňme demokracii.“

Pobočka u Mall je v USA jedno z nejhoněji navštěvovaných muzeí. Dina oznamuje výtvarné kritičce Doře Apel, že její dcery a vnuci akvarely neuvídi, protože nikdy nenavštíví Polsko. Do Washingtonu to má rodina blíž.

překlad Marcela Kominová

Yydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva: Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl
Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Farby wodne

Rok vydání: 2011

Počet stran: 264

Rozměry: 12,5 × 19,5 cm

ISBN: 978-83-7536-286-2

Turecko je stále nepřiliš známá, půl exotická země. Dokládá to i zajímavý soubor reportáží Witolda Szablowského *Vrah z města meruněk*. Reportér navštěvoval především místa, o nichž se nepíše v turistických brožurách, hovořil s mnoha Turky z rozmanitých společenských vrstev a skupin, a to všechno proto, aby co nejlépe poznal tureckou mentalitu. A ta Evropany často překvapuje či dokonce šokuje. To je dokonale patrné na příkladu vztahů mezi ženami a muži, jejichž model vychází ze spojení starobyklých nepsaných zákonů a pouček islámu a spočívá v naprosté dominanci mužů. Právě vztahu Turků k Turkyňám se věnují dva nejvíce šokující texty ze sbírky *Vrah z města meruněk*. V reportáži *To bylo z lásky, sestro* píše Szablowski o tradici „vražd ze cti“. Když žena poskvrní rodinnou čest, je její zabití jediný způsob, jak rodinu znovu očistit. Reportér popisuje případy dvou žen: jedna byla nepravdivě obviněna z nevěry, druhou znásilnil soused. První se podařilo vyvázat životem, druhá byla ukamenována. V textu *Černá dívka* představuje reportér problém prostituce. Ta je v Turecku legální, pohlíží se na ni jako na normální podnikání a mnoho mužů placenou lásku využívá. Málokdo si ale uvědomuje, jaká je odvrácená strana tohoto řemesla, že se život prostitutek mění v peklo, že dívky a ženy do veřejných domů prodávají jejich rodiny, že jsou znásilňovány, bity a vyloučeny ze společnosti.

Szablowski se ale nesoustřeďuje jen a pouze na šokující témata, neprezentuje Turecko jako „divočinu“. Poukazuje na vnitřní rozpory tohoto státu, který je na jednu stranu spojený s muslimskou tradicí, a na druhou stranu se desítky let snaží o modernizaci a sblížení s Evropou. Toho si povšimneme zejména v textech popisujících důležité postavy turecké současnosti, jako je třeba jeden z největších tamních básníků Nâzım Hikmet nebo politik z islamistické strany Recep Tayyip Erdoğan, jenž usiloval o přijetí Turecka do Evropské unie.

Robert Ostaszewski

Witold Szablowski (1980), studoval politologii ve Varšavě a Istanbulu, pracoval jako stážista v turecké CNN, působil v polské televizi na kanále TVN 24. Od roku 2006 je novinářem v deníku *Gazeta Wyborcza*. Za soubor reportáží *Vrah z města meruněk* získal mj. ocenění Amnesty International.

Foto: Archiv autora

To bylo z lásky, sestro

1.

Hatice si zakrývá ústa rukou, jako by se bála, že se z ní slova vysypou. Nechce mluvit. O těch věcech nikdy s nikým nemluvila. A neměla v úmyslu to dělat.

Vysvětluji, že jí přece nic nehrozí. Ale nejde o nebezpečí. Hatice prostě neví, jak má vyprávět o tom, čím prošla.

Jak má asi vyprávět o otci? Na celém světě otcové své dcery milují.

Haticin otec ji chtěl zabít.

Jak má vyprávět o matce? Matka by měla svou dceru chránit vlastním tělem.

Ale Haticina matka křičela na manžela: „Kdy už tu děvku konečně zabiješ?“

Jak má vyprávět o bratrovi, který přišel do jejího domu s nožem?

A o sestře, s níž spala od dětství v jedné posteli a která jí nevarovala?

Kdyby její manžel Ahmet nebyl silný člověk, Hatice by už nebyla naživu. Setkáváme se v jejich domě. Domlouváme se, že pokud nebudou schopni mluvit, nebudu naléhat.

Hatice mě vítá oblečená do volného kompletu s orientálním vzorem zvaného šaravary. Na hlavě má šátek, který jí zcela zakrývá vlasy. Ahmet má

dlouhé kníry a kostkovanou flanelovou košili. Oběma je dvacet dva let. Pět let jsou spolu. Sňatek byl, stejně jako většina sňatků v jejich vesnici, předem dohodnutý. Ale jsou velmi šťastní.

Jejich obydlí tvoří dvě židle, válenda a koberec na zdi. Na víc se ještě nezmohli. Děti nemají. Bydlí u trhu, kde se dají koupit pistácie, melouny, sýr a chléb. Ahmet tam pracuje, prodává med. Mají přátele. Začali nový život.

Ten starý skončil před čtyřmi lety, když Ahmet odešel do armády. Hatice měla mezitím bydlet s jeho tetou. Teta je vdova, bydlí jen se synem, což bylo ideální. Na východě Turecka žena nemůže bydlet sama. Je to nemorální.

Problém nastal, když den po Ahmetově odjezdu na Haticiny dveře zaklepal druhý tetin syn Abdullah. To se nesmí. Hatice ho poslala pryč.

Odešel, ale druhý den se vrátil. Začal lomcovat klikou. „Otevři, nebo uvidíš!“ křičel.

Hatice stála jako solný sloup. Nevěděla, co má dělat. Křičet? Abdullah bude dělat hloupého. Nepřizná se. Svěřit se tetě? Proboha! Ženě přece nikdo neuvěří!

Hatice tedy ze všech sil držela dveře a Abdullah to vzdal. Ale nazítrí se rozhodl, že se pomstí.

2.

Diyarbakır vypadá shora jako palačinka, na které se vyboulilo několik vzduchových bublinek. Tu a tam vystupují tmavé hnědé hrudky. Když le-tadlo klesne níž, vidím, že jsou to kameny, které tu leží rozházené, jako by vyrostly ze země.

Okraj této roviny tvoří modré nitky Eufratu a Tigridu, které označovaly hranice starověké Mezopotámie. Tady vznikala první civilizace. Tady starověké národy hledaly pozůstatky biblického Edenu. Kousek odtud se narodili patriarchové Abrahám a Noe.

Problémy, jimiž se budeme zabývat, zajisté pamatují jejich časy.

Do města vstupujeme zdi z černých cihel. Postavili ji Byzantinci před více než tisíci lety. Podle průvodce je to po čínské zdi druhá nejčernější na světě.

Měly by ji navštěvovat tisíce turistů. Ale nenavštěvují. Diyarbakır má špatnou pověst. Je to hlavní město země, která neexistuje – Kurdistánu. A také lidí, kteří jsou ochotni za vznik této země bojovat se zbraní v ruce.

Ještě před několika lety se velký obchod tomuto městu vyhýbal. Ale když Kurdové přestali klást bomby a armáda ostřelovat okolní vesnice, obchodníci a byznysmeni se dostali i sem. Město má milion obyvatel. Za jeho hlavní třídu by se dnes žádné evropské město nestydělo. Moderní obchody, drahé restaurace. Každý měsíc jich přibývá, protože démon konzumu se v Diyarbakıru usadil již natrvalo.

Pouze staří muži s plnovousy patriarchů se toho neúčastní. Sedí u mešit ve stínu stromů a stěžují si. Nemají rádi televizi, mobilní telefony, džíny, krátké sukně, školy ani noviny. Nemají rádi nic, co vnáší do jejich života zmatek. Ani nic, co se pokouší změnit jejich odvěké zásady.

3.

Každý rok je na východě Turecka zabito několik desítek mladých dívek. Další umírají za neznámých nebo podivných okolností. Jsou to oběti vražd ze cti, tradice, která nařizuje příbuzným zabít ženy, které poskvrnily rodinou čest.

Ayşe Gökkan, novinářka kurdské televize, píše o vraždách ze cti knihu: „Kultura je tady postavena na nadvládě mužů. Každý odpor musí být potrestán.”

Ayşe Figen Zeybek z organizace Kamer, která se snaží zabránovat násilí v rodinách: „Ta tradice je několik tisíc let stará. Je nepsaná a velmi proměnlivá. Někdy lze prominout dokonce i manželskou nevěru. Jindy dívka zemře proto, že chce nosit džíny.”

„Cože?”

„Umírají dívky, které chtějí být nezávislé. V posledních letech vyhnala bída mnoho rodin z venkova do Diyarbakıru. Často je to podobné, jako kdyby se sem přestěhovali ze středověku. Zejména pro mladé dívky je to obrovský šok.”

„Takže?”

„Ocitnou se uprostřed globální vesnice. Mobilny, internet, MTV. Vidí své vrstevnice, které smějí vycházet z domu bez mužského doprovodu. Smějí se hezky oblékat, místo aby chodily non stop v šátku a šaravarech. Mají přátele ještě před svatbou. A chtějí žít stejně jako ony.”

Také jejich otce to vyvádí z míry. Hlídat dceru na venkově je jednoduché. Ale ve městě – Alláh ví, co ji může napadnout. A dcera, místo aby seděla doma jako její matka, babička i prababička, přijde a říká: chci do kina, chci se jít projít, chci nové boty. Nejčastěji umírají nejlepší dívky, ty nejobtevnější, nejobdůbnější.”

V den, kdy jsem si z letadla prohlížel Mezopotámii, zabil otec svou dceru v Şanlıurfa. Proč? Protože poslala do rádia SMS s gratulací pro svého kluka. Ve vysílání zaznělo její jméno a příjmení. Otec se rozhodl, že poskvrnila svoje panenství.

O dva týdny dříve zabil v městečku Silvan manžel svoji manželku. Rodině řekl, že ve chvíli sňatku nebyla panna. Její rodiče uznali, že musel mít pravdu.

překlad Anna Plasová

Yydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Zabójca z miasta moreli

Rok vydání: 2010

Počet stran: 208

Rozměry: 12,5 × 19,5 cm

ISBN: 978-83-7536-210-7

Ve své nové knize reportáží, *Srdce národa u zastávky*, se Włodzimierz Nowak soustřeďuje na – jak to charakterizuje v závěrečném textu knihy *Solidarność ujíždí na kole* – „nevaršavské Polsko“, tedy tak zvaného Polsko B, města a vesnice, která z hospodářské a systémové změny po roce 1989 neměla téměř nic, nebo na ni dokonce doplatila.

Knihu tvoří reportáže publikované v letech 1998–2009 v deníku *Gazeta Wyborcza*. Podobně jako v předchozí knize *Obvod hlavy* se Nowak i v *Srdci národa u zastávky* snaží představovat problémy, jež ho zajímají, skrze osudy konkrétních lidí – někdy groteskní, častěji ale pohnuté, nejkuli dramatické. Velký prostor reportér věnuje těm, kteří se nedokázali vyrovnat s novou realitou nebo kteří za snahu udržet se nad vodou tvrdě zaplatili a ocitli se kvůli vlastním chybám či bídě na okraji společnosti. Píše o ztroskotancích uvízlých v ruinách někdejší „civilizace JZD“ a žijících na pokraji chudoby, od jedné brigády ke druhé, bez naděje na zlepšení vlastního osudu. O hornických rodinách, pro něž uzavření dolů neznamenovalo jen existenční problémy, ale také konec tradičního modelu slezské rodiny. O mladíkovi, který se – jen aby si udržel místo v továrně na cukrovinky – nechal téměř zotročit a nakonec nešťastnou náhodou zemřel. Nowak popisuje rovněž osudy lidí hazardujících se životem a zdravím, aby si zajistili jen trochu pohodlný život, jako třeba obchodníci s nelegálními steroidy („koksem“) z reportáže *Mistr rozštěpu a podřepu* nebo profici na „nabourávání“ aut, tedy simulování dopravních nehod, aby vymámili peníze z pojišťovny, z textu *Celé Polsko bourá*.

Nowakovy reportáže jsou, jak už to tak bývá u textů zaměřených na problémové oblasti, plné depresivní atmosféry a černých barev. Jako osobitý kontrapunkt reportér do knihy zařadil i příběh plný lásky a naděje o životě invalidní ženy, která dokázala za cenu nesmírných útrap a odříkání přijmout vlastní postižení, založit šťastnou rodinu a ještě k tomu věnovat veškerý volný čas pomoci jiným nešťastníkům, často balancujícím nad propastí.

Robert Ostaszewski

Włodzimierz Nowak (1958), reportér a novinář deníku *Gazeta Wyborcza*. Zabývá se zejména polsko-německými vztahy, vydal soubor reportáží *Obvod hlavy* (2007) nominovaný na literární cenu Nike. Laureát Polsko-německé ceny pro novináře, Grand Press 2004 za reportáž *Mé varšavské šílenství* a ceny Georga Dehio.

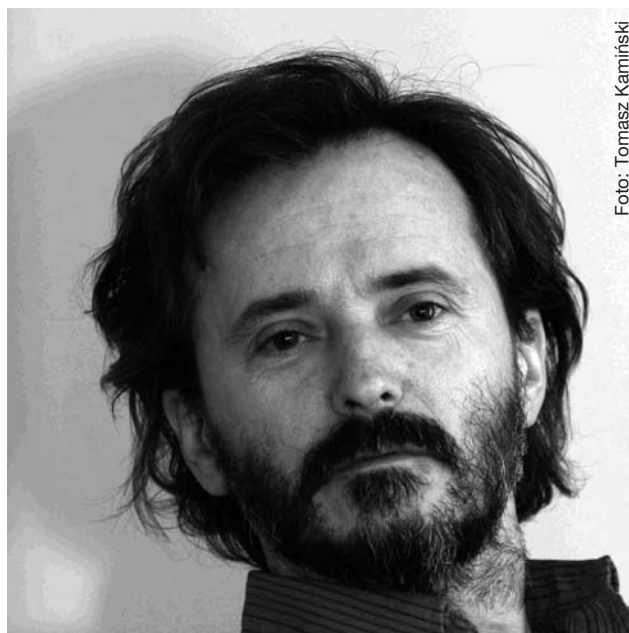

Foto: Tomasz Kamiński

Svatou Barboru, kołacz a do Varšavy

11. září se Joanna znovu bála o svého manžela. Jel s ostatními chlapy z dolu „Boleslav“ na manifestaci do Varšavy. Třicet autobusů. „V rádiu říkali, že se horníci střetli s policií. Zapalují a devastují město. Dala jsem mámě prášek na uklidnění. Potom nám vyprávěl, že šli seřazení podle jednotlivých dolů. Neměli ani tyče ani lahve. Vtom se kdosi objevil s tyčemi a těmi zápalnými koktejlky, nikdo nevěděl odkud, protože všude kolem byl jenom »Boleslav Smělý«.“

O několik dní později se ženy z „Boleslava“ vydaly do hlavního města navštívit ženu prezidenta Kwaśniewského. Aby to trochu urovnaly. Akci zorganizovala plánovačka Barbara Kisielewicz. Faxovala do prezidentského paláce. V Szarého cukrárně, o dva domy vzdálené od Krawczyků a Miguľů, objednaly kołacz (kynuté těsto s drobenkou, uvnitř tvaroh, mák nebo jablka). Vzaly si ještě antracitovou sošku svaté Barbory a dva dny dovolené. Složily se na benzin. Kisielewicz se už od Łazisk učila nazpaměť projev pro Kwaśniewskou. „My, matky, ženy a dcery horníků, vyjadřujeme upřímnou lítost a smutek nad těmito tragickými událostmi, ale nedovolíme, aby se při této příležitosti z našich mužů dělali zločinci.“

Kwaśniewska ale žádné projevy nepotřebovala. „Pojďte, děvčata,“ pozvala je do paláce (ochranka se dívala i do kołaczů). Přizvala ministra Piechotu. A tak mu vysvětlovaly, že už je „Boleslav“ spojený s elektrárnou speciální pásovou linkou a moderním zařízením pro úpravu uhlí, zřejmě jediným svého druhu v Evropě. Všechno za stovky milionů, takže na to šly i prémie horníků. Najednou si to ale někdo rozmyslel, podniky se nesloučí, místo toho „Boleslava“ zlikvidují. Jestli důl uzavrou, bude v Łaziskách devadesátiprocentní nezaměstnanost.

Přímo od Kwaśniewské šly za kardinálem Glempem, nechaly mu tam kołacz a domluvily si návštěvu. Pak jely za papežem. Všude zapalovaly svíčky a modlily se za ohrožené doly.

Profesor Marek Szczepański ze Slezské univerzity trochu žertem říká, že poslední stávky vyvolaly ženy horníků. »Stačí, aby pohrozily: »Jestli tě vyhodí z šachty, beru děti a vracím se k matce.« Dnes jsou manželky horníků v rodině manažery a ministry financí. Vidí, že rodinné příjmy klesají, prémie nejsou, že firmě „hornická rodina“ hrozí bankrot. Takže na jednu stranu svému horníkovi pěkně postaru na hlavě štípou dříví: »Co mi to nosíš za peníze?«, ale na straně druhé jako manažerky vědí, že ten jejich horník nemá žádné vzdělání a kromě rubání v dole toho moc neumí, nemá kam jít. Ze sta horníků jich má základní vzdělání šestnáct – a vyšší jenom čtyři. Ženy přebírají iniciativu. Znáím jednu hornickou rodinu, on je důlní kombajnista, ona nedávno začala načerno uklízet v bytech cizinců.“

Typická žena horníka má dnes lepší vzdělání než muž. A vyšší nároky než dřív, chce vydělávat a učit se. Výrazná změna přišla v roce 1989. Ženy horníků se hromadně vydaly do práce. Předtím ze stovky žen z hornických rodin pracovalo jen devětadvacet, potom už jednapadesát. I ty nejchudší rodiny posílají své děti do školy. Z průzkumů vyplývá, že ze sta horníků s dcerami jich sedmdesát pět dbá o jejich vzdělání. Je to o několik procent víc, než kolik jich dbá o vzdělání synů. Velkou roli v tom hraje ženská předvídavost, chápou to jako určitý druh věna. »Diplom jako věno,“ říká profesor Szczepański. »Mnohokrát jsme říkali reformátorům, aby při restrukturalizaci hornictví mysleli i na manželky horníků, právě ty domácí manažerky, co lomí rukama nad osudem šachty dobrodějky. Protože důl je jako církev, zdroj pevných hodnot, způsob a styl života. Vždyť právě ženy šly před dům premiéra Hausnera, na ředitelství Uhelné společnosti a za Kwaśniewskou.“

Zlí jazykové tvrdí, že ženské za to svoje bojují, protože horník práci vždycky dostane, nejvíc ohrožený je ale „povrch“. A tam pracují ženy. Dříve „na povrchu“ pracovali muži. »Několik žen bylo jenom v účtárně, zvláště dívky, vdané ženy seděly doma s dětmi,“ vzpomíná Leokadia „Lala“ Supryń, předsedkyně Ligy polských žen v „Boleslavovi“. »Ženy začali do kanceláří přijímat, protože nechtěli trpět kamarádíčkování. Chlap se napil, do práce nepřišel a pak zašel s fľaškou za kamarádem z kanceláře, prý aby mu to napsal jako dovolenou.“

„Zatracený pipky, šunky si valí a jenom pijou kafe,“ zlobili se na dole chlapi, když povrch ovládly ženy.“ (...)

Chlap na šachtě, stará doma

Babička Aniela vzpomíná na svého muže: »Frydek byl dobrák, ale tehdy o všem rozhodovali chlapi. Ženy se staraly o domácnost a kupu dětí. A když se chlap nalil, tak mu občas ulítla ruka.“

„Ale za nás už se říkalo,“ dodává Krawczykowa, »že muž je hlava rodiny, ale žena krk, co tou hlavou kroučí. Muž položil výplatiní pásku na stůl a víc ho nezajímalo. Žena už se musela starat, aby vyšli. A když byl muž v dole, tak žena nesměla vycházet z domu. Chlap na šachtě, stará doma, říkalo se. V domě bylo pořád dost práce, musela jsem se otáčet. Když byly dvojčátům dva, pořídila jsem pračku v obchodě „H“. (Ten byl jen pro horníky). Prala 60 plínek najednou. Občas se ženy scházely na draní peří, pobavily jsme se. Jiný život jsme neznaly. Víte, že za mnou manžel v noci přichází? Úplně cítím v nose ten kouř. Vždycky kouřil. On to nahoře všechno vidí. Jak je v rodině nějaký problém, už ho mám v posteli. „Posuň se,“ říká, hlídá mě po hlavě. Měla jsem jednu ženskou nemoc. Čekala jsem na operaci a přišel muž a hrozí mi jako dřív vztyčeným ukazováčkem. Když se zlobil, jenom pohrozil: „Dávej si pozor, dávej, abys pak nelitovala!“ a zmizel ve sklepe. Teď mi taky pohrozil. Potom mě lékař prohlížel a byl celý překvapený. Cysta zmizela.“

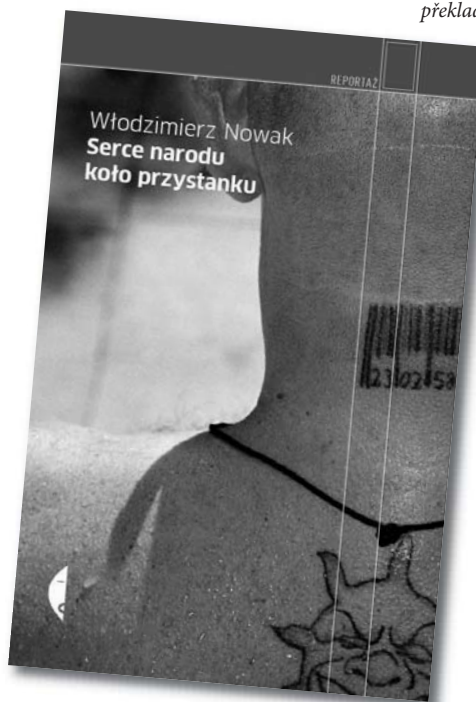
Než Joanna Miguła rozkrojí bochník, udělá na něm křížek, když krajíc spadne, zvedne ho a políbí. Děti jsou tak taky naučené. Má maturitu, práci, řidičák (první žena v rodině) a Ford Mondeo dohromady s manže-

lem. Strídavě dojíždějí do práce. Byli na dovolené v Chorvatsku. Hrají spolu tenis nebo třeba jedou na kole 30 kilometrů do Tych k Paprocaňskému jezeru. (...)

Na šachtě se o ženách mluví stejně jako za důlního Krawczyka a rubače Piątka: „moje stará“ nebo „moje baba“, když porodí děti, tak „máma“. „Na šachtě je každý mistr světa, ale jak přijde domů, je takhle maličký,“ směje se Joanna. „Teď doma rozhodují ženy. Z mých známých všechny pracují. A doma jsme partneri. Chodím do práce dřív, takže Marek vždycky chystá dětem snídaní. Pokud má dneska nějaká doma ještě pořad muže jako „pána a vládce“, tak se nepřízná, protože se stydí.“ (...)

Migułovi mají dvě děti, Jordan, který chodí do čtvrté třídy, ministrant, chce být fotbalistou. Veronika, v první třídě gymnázia v Mikulově, má talent na jazyky. Babička Regina a prababička Aniela jsou hrdé. „Děvuha půjde studovat, možná na práva. Dotáhne to daleko. Jen aby byla zdravá v Polsku byl klid. Ve vzduchu je cítit revoluce. Protože kdo to kdy viděl, aby se najednou všechno rušilo – doly, hutě, zdravotnictví?“

překlad Michael Alexa

Vydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva: Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: Srdce narodu kolo przystanku

Rok vydání: 2009

Počet stran: 256

Rozměry: 12,5 × 19,5 cm

ISBN: 978-83-7536-131-5

Dva mladí reportéři, Marcin Michalski a Maciej Wasielewski, několikrát navštívili Faerské ostrovy, a to nejen proto, aby poznali krásy tohoto nevelkého souostroví, ale také aby co nejhloběji pronikli do světa místních obyvatel a poznali jejich životní styl. Výsledkem těchto „terénních výzkumů“ je soubor reportážních próz, který je stejně neobvyklý jako tato evropská zemička.

Faerské ostrovy jsou závislé území Dánska obdařené značnou autonomií. Necelou dvacítku ostrůvků v Norském moři obývá bezmála 50 tisíc lidí. Ačkoli jsou součástí Evropy, pohybují se na okraji globální vesnice. Místní obyvatelé, Faeřané, formovaní obtížnými životními podmínkami na větrných, deštivých (prší tam více než 300 dní v roce!) a nepřilíš úrodných ostrovech, jsou silně svázáni s tradicí a tvoří společnost, která se zdá být až utopicky ideální. Velmi důležitá jsou pro ně rodinná pouta a svazky se sousedy, v době všeobecného shonu stále ještě žijí v poklidném rytmu, jejich země je v podstatě prostá násilí a zločinnosti (poslední vražda byla na Faerských ostrovech zaznamenána v polovině 80. let minulého století). S tím, jak se rozvíjí turistický ruch a telekomunikační technologie, se idylický život Faeřanů přesto rok od roku mění k horšímu.

Autoři *81:1* se snaží přiblížit historii i současnost Faerských ostrovů. Píší o významných Faeřanech, ale i o obyčejných lidech, s nimiž se setkali během výprav po ostrovech, a přitom využívají různé literární formy. Není náhoda, že svoje texty nazvali „příběhy“. V knize můžeme najít klasické reportáže, záznamy příhod, fragmenty, které se blíží spíš narativní próze než dokumentu, či dokonce rozmanité hříčky s formou reportáže. Uvedu příklady některých důmyslných konceptů: popis technologie zpracování ryb je představen jako jejich návštěva v... rybích lázních, zatímco příběh Polky, jež mnoho let bydlí na Faerských ostrovech a stará se o rodáky, kteří se tam dostanou, byl zaznamenán ve formě scénáře telenovely.

Michalski i Wasielewski ukazují – a v tom především spočívají kvality souboru *81:1* – že exotická místa vůbec nemusíme hledat na odlehlých kontinentech; stačí se pozorně rozhlédnout kolem sebe.

Robert Ostaszewski

Marcin Michalski (1982), pedagog, novinář, vede terapeutické skupiny pro mládež, a **Maciej Wasielewski** (1982), doktorand na Fakultě žurnalistiky a politických věd Varšavské univerzity, novinář stanice TVN24, společně napsali knihu *88:1. Příběhy z Faerských ostrovů*, která byla nominována na prestižní cenu Beaty Pawlak.

Foto: Archiv autorů

Červenec 1989, Madrid.

Výheň panující na policejní stanici u Plaza Mayor rozpouštěla gumovou podrážku Jóhanniných tenisek. Osmnáctiletá Faeřanka, která nebyla na vysoké teploty zvyklá, připomínala těsto rozpečené v troubě.

Už se jí podařilo zapomenout na čokoládovou zmrzlinu a bleší trh, kde se probírala pohlednicemi, známkami, zrezivělými mincemi s králem Juanem Carlosem i knížkami za pět peset.

Navštívila také Justiční palác a Muzeum Prado. Ale největší zážitek jí nepřinesly ani Tizianovy rudooranžové alegorie, ani Goyova plátna, a dokonce ani *Seslání Ducha svatého* od El Greca. Prohlížela si právě *Boschových Sedm smrtelných hříchů*, když zaznamenala nepřijemnou skutečnost: ztratila pas.

„No, takže jak se jmenujete, *señorito*, a odkud jste k nám přijela?“ ptal se strážník, celý netrpělivý z toho, jak se výslech protahoval. Končila mu totiž směna a jednou nohou už byl doma, ve čtvrti na jihu Madridu, u lahve tmavé Alhambry. Nervózně přejížděl konečky prstů po klávesnici psacího stroje.

„Opakuji vám potřetí, že se jmenuji Jóhanna Vang a jsem turistka z Faerských ostrovů.“

„Nedělejte si ze mě legraci, *señorito*. O takové zemi jsem nikdy neslyšel!“ „Faerské ostrovy jsou autonomní území pod dánskou jurisdikcí. Najdete je v trojúhelníku mezi Skotskem, Islandem a Skandinávií,“ kontrovala Faeřanka.

„Tak v tom případě mi je ukažte na mapě, *señorito*.“ Zapisovatel sáhl do šuplíku a rozložil na stole mapu.

Strážník Jóhanně nevěřil. Bral ji jako další prázdninovou uprchlici, která si dělá legraci z policie. Mohl ho také zmást její nenordický, jižanský půvab. Během dvoutýdenního pobytu ve Španělsku se Jóhanna opálila. Tmavé oči a havraní vlasy měla odjakživa.

„Nehledáte ty Faerské ostrovy nějak dlouho, *señorito*?“ Úředník nepřes-
tával trousit jízlivosti. „Možná konečně necháte té šaškárny a řeknete,
odkud jste? Z Portugalska, nemám pravdu?“

Jóhannu ovládl pocit bezmoci. Bylo jí jasné, že geopolitickou mapu Ev-
ropy ze sedmdesátých let museli naryšovat diletanty. Nenamáhali se zanést
do ní osmnáct miniaturních teček v severním Atlantiku, které tvoří sou-
ostroví Faerské ostrovy. Následkem nepřijemného omylu zmizelo z mapy
světa 47 787 Faeránů a 78 563 ovcí.

(...)

Cesta z Øravíku do Fámjínu se vine pustou krajinou a připomíná švihadlo
odhozené do mechu. Pro sto deset obyvatel Fámjínu je to vlastně jediné
spojení s civilizací. Pro třicet sedm osob, které žijí v Øravíku, nemá silnice
až takový význam, protože jejich osada je připojena k hlavní trase Sumba-
Tvøroyri, a kdyby nemuseli ve Fámjínu čas od času navštívit rodinu nebo
spustit loď na vodu, těch devět kilometrů hladkého asfaltu by je vůbec ne-
zajímalo a mohlo by stejně dobře nést nikam. Někteří ostatně tvrdí, že
nikam nevede, ale jejich řeči se pouští druhým uchem ven.

Ve Fámjínu má dokonce i turista co na práci: může dát suchar psovi, který
se potuluje okolo, zamávat dětem, hrajícím si na můstku, přičichnout k po-
škrábaným dveřím rybářské kůlny, za hodinu a kousek vyfotografovat
všechna stavení rozestá po rozlehlém údolí, nasbírat do kbelíku trochu ka-
menů z pláže, a především zajít do kostela, aby si prohlédl nejcennější kus
látky v zemi – originál národní vlajky z roku 1919. Dle rozšířeného názoru
je osada proslulá nejproměnlivějším počasím na celém souostroví.

Na Faerských ostrovech je sto devatenáct měst a vesnic. Do čtyřiceti čtyř
vede jenom jedna cesta, takže z ptáčích perspektiv vypadají jako vyvrácené
stromy s chatrnými kmeny příjezdových cest a několika větvičkami slepých
ulic. V šesti dalších osadách jsou silnice úplně zbytečné, protože lidé se sou-
středili na jednom místě daného ostrova a ne-
potřebují po něm cestovat. Mykines, Nólsoy,
Skúvoy, Hestur, Koltur a Stóra Dímun. Kolonie
chatek a domků jako klíčka, kde je možné na-
nejvýš nastartovat malý traktor, slalomem pro-
jet mezi sousedovým altánem, skladištěm
topného oleje a improvizovaným obchodem;
potom je třeba se vrátit, protože dál nic není.
V osadách Stóra Dímun a Koltur nemají do-
konce ani sousedy.

Faerské ostrovy: 463 kilometrů veřejných
cest, z toho téměř 42 v 19 tunelech.
30 453 vozidel.

Vlastní výpočty: 44 zatáček na devítikilo-
metrové silnici mezi Fámjínem a Øravíkem.

Nesouhlasná poznámka:

„Nestravitelné množství čísel!“

A oprávněná otázka:

„Proč ty výpočty? Copak to, že na Faerách
je osm květinářství a sedm obchodů s al-
koholem neznamená jen a pouze to, že na
osmi místech můžeš koupit kamarádce ky-
tici a do sedmi se lidé hrnou před vikem-
dem, aby byli v sobotu večer odvážnější?“

Polské vydání *Evropy* Normana Daviese
obsahuje informaci, že faerské souostroví
se skládá z osmdesáti ostrovů. I kdyby se

započítaly skalní bloky, jež tu a tam vystupují z oceánu – Tindhólmur, při-
pomínající velký zubatý piroh, chlupatý Kapilin u Nólsoy nebo útes Sum-
biarsteinur, který se vynořil jako Lochnesská příšera, dokonce i kdyby se
připočítal ještě osamělý strašidelný Rockall, o nějž vedou Faerské ostrovy
spor s Velkou Británií, Islandem a Irskem – nenabírá se jich ani polovina.
„Proč se tedy nepodělit o svědomitě ověřené informace o čtyřiceti čtyřech
knihovnách, třech rozhlasových stanicích a jednom basketbalovém druž-
stvu?“ vracím míč na tazatelovo hřiště.

(...)

K výpočtům se připojili další.

Jonhard, filolog, spoluautor největšího faersko-anglického slovníku (80
tisíc hesel), majitel nakladatelství Sprotin:

„Prošel jsem slovník synonymy a zjistil jsem, že ve faerštině existuje při-
bližně 250 výrazů pro popis deště. Ještě lepší je vítr: téměř 350 slov.“

Niels Jákup, generální ředitel nakladatelství pro děti a mládež z Tórshavnu:
„Za rok se objeví sotva 10 faerských knih pro děti a mládež, proto stavíme
na překladech. Vydáváme také komiksy a vlastní časopis Strok. Nejoblíbe-
nější je Harry Potter. Nevydáváme mangu, protože má mizivou vzdělávací
hodnotu.“

Simona, Statistický úřad Faerských ostrovů:

„V roce 2008 se v naší zemi narodilo 664 osob a zemřelo 377 osob. Bylo
uzavřeno 187 církevních a 71 civilních sňatků. 52 párů se rozvedlo. Pro zby-
tek informací vás zvou na naše internetové stránky, aktualizujeme je tak
často, jak je potřeba.“

Televizní zprávy Dagur & Vika, 1. února 2008, za redaktorem vidíme oce-
lové nebe a kutr vyvržený na beton v přístavu Skálavík:

„Před včerejší bouří tady kotvilo asi patnáct lodí. Dnes je většina z nich
pod vodou, jak vidíte, zůstaly dvě, z nichž jedna je ovšem zcela zničená.“

překlad Anna Plasová

Vydavatel: Wydawnictwo Czarne

Kontakt: redakcja@czarne.com.pl

Web: www.czarne.com.pl

Zahraniční práva:

Magda Hajduk-Dębowska, debowska@karakter.pl

Magdalena Dębowska, debowska@polishrights.com

Originální název: 81:1. Opowieści z Wysp Owczych

Rok vydání: 2011

Počet stran: 328

Rozměry: 12,5 × 19,5 cm

ISBN: 978-83-7536-248-0

„Údiv nemůžete kontrolovat, ale reportér, který se přestane divit, by měl ihned odejít do důchodu.“

Foto: Elżbieta Lempp

* 20. května 1935, Varšava

Datum narození legendární polské reportérky je pouze přibližné – narodila se v židovské rodině, během války se ukrývala na „árijské“ straně, ztratila všechny blízké a ji samotnou se jen náhodou podařilo zachránit z transportu do ghetta. Sama ovšem říká: „Dětství bych za žádné jiné nevyměnila, připravilo mě na celý zbytek života, díky němu tomuhle světu trochu rozumím. Díky němu vím, co je strach a co je odvaha.“ Po studii na Varšavské univerzitě pracovala v časopise *Życie Warszawy*, kde publikovala své první reportáže a naučila se řemeslu: úsporně psát o každodenních událostech. Jako novinářka do-

spěla během stávek v Poznani v roce 1956, kdy poznala zblízka podstatu komunistického režimu. Několik let strávila také jako korespondentka v Sovětském svazu. Přelomem v její kariéře se stala práce v té době nejlepším týdeníku *Polityka*, kde až do zavedení výjimečného stavu v roce 1981 působila a seznámila se zde mj. s Ryszardem Kapuścińským. V roce 1977 vydala Hanna Krall knižně rozhovor s jedním z posledních vůdců povstání ve varšavském ghettu Markem Edelmanem *Stihnout to před Pánem Bohem*, jednu ze svých nejznámějších knih. V 80. letech byla zástupkyní literárního vedoucího Filmového studia TOR, spolupracovala s Krzysztofem Kieślowským, s nímž ji pojilo blízké přátelství. Po roce 1989 publikovala v deníku *Gazeta Wyborcza*, kde vychovala také řadu mladých reportérů, mj. Wojciecha Tochmana, Mariusze Szczygła nebo Wojciecha Góreckého. Od roku 1992 se věnuje především psaní knih, v nichž se zaměřuje na osud Židů v Polsku a trauma holocaustu, ale obecněji také na hledání identity a vlastních vzpomínek, rekonstrukci paměti. O nejtragičtějších událostech píše prostým, jednoduchým stylem bez ozdob. Strohá a úsporná forma je ovšem pečlivě vystavěna – s důrazem na rytmus, ale také vybrané detaily, leitmotivy příběhu. Nejsilnější stránkou Hanny Krall zůstává schopnost ptát se – citlivě, ale neodbytně, na všechny důležité otázky, které ji zajímají a z nichž potom tvoří vlastní příběh.

Lucie Zakopalová

„Hanna Krall se vždy snaží shromáždit co nejvíce detailů, informací. Hovoří, klade otázky. Desítky, stovky otázek. Ptá se, jak byl kdo oblečený, co leželo na stole, co bylo vidět z okna. Důležité je přeci všechno. Díky tomu je svět neuvěřitelně skutečný, blízký, čitelný a opravdový. Rekonstrukci dávných událostí tvoří jednu z nejstálejších forem, v níž přetrvává minulost a paměť o ní – mýtus. Lidská, humánní perspektiva díla Hanny Krall, tematicky tak silně spojeného s minulostí, věnovaného souboji paměti se zapomněním, směřuje k budoucnosti.“

Ryszard Kapuściński

Česky vyšly knihy:

Tanec na cizí veselce (*Taniec na cudzym weselu*, 1997, přel. Pavla Foglová)

Stihnout to před Pánem Bohem

(*Zdążyć przed Panem Bogiem*, 1999, přel. Pavla Foglová)

To ty jsi Daniel (*To ty jesteś Daniel*, 2006, přel. Jana Šipková)

Důkazy pro... (*Dowody na istnienie*, 2011, přel. Pavla Foglová)

„Paradox mého povolání spočívá v tom, že literatura se rodí na cestě, ale sama cesta znemožňuje psaní.“

4. března 1932, Pińsk – 23. ledna 2007, Varšava

Jeden z nejznámějších polských reportérů a cestovatelů žil „na cestě“ od svého dětství: po vypuknutí druhé světové války rodina prchala před nacisty i Sověty, otec Kapuścińského utekl z transportu do Katyně a zapojil se do odboje v řadách Zemské armády (AK). Malý chlapec si válečné zážitky nesl celý život v sobě a popsat je dokázal až po téměř šedesáti letech v autobiografické knize *Impérium* (1993), kde se ve vzpomínkách vrací ke svým setkáním s Ruskem v jeho různých podobách. Pro Kapuścińského byla charakteristická společenská angažovanost, v mládí uvěřil myšlence socialismu, oči mu otevřela právě reportáž: touha vyvrátit kritickou báseň Adama Ważyka o nově vznikající krakovské čtvrti Nowa Huta ho vedla mezi její obyvatele. Zjistil, že situace je ještě mnohem horší a v roce 1955 napsal odvážnou reportáž *I toto je pravda o Nové huti*. Po jejím vydání se musel několik dní ukrývat, ale díky vlně „tání“ za ni nakonec získal státní vyznamenání. Byl vyslán – snad proto, aby nehledal další témata v Polské lidové republice – do Indie a Číny a poprvé zažil kulturní šok, ale také mnohem ostřejší totalitní režim než doma. Rozhodl se přinášet zprávy ze světa, protože pochyboval o možnosti psát svobodně v komunistickém Polsku. Stal se zahraničním korespondentem Polské tiskové kanceláře (PAP), sledoval dekolonizaci Afriky, zúčastnil se první konference afrických vůdců v Addis Abebě, cestoval po zemích Sovětského svazu, jako korespondent působil také v Latinské Americe. Po návratu v 70. letech začal pracovat na Varšavské univerzitě, cestoval po Blízkém východě, Indii, Africe. V této době napsal knihy, které mu přinesl světovou slávu: *Císař* (1978) o pádu etiopského císaře Haile Selassie a *Na dvoře Šáha šáhů* (1982) o revolucích v Íránu. V průběhu let krystalizoval Kapuścińského reportážní styl, inspirovaný například Hemingwayem. Jeho základem se stala úspornost a schopnost popsat univerzální principy revoluce, rozdílných státních uspořádání, společností a kultur.

Lucie Zakopalová

„Kapuściński se dotýká nejdůležitějších problémů. S nechuť mluvil o novinářích hledajících story, chytlavé příběhy. U něj neexistuje „story“, ale pouze jednotlivost, která nutně nemusí být přitažlivá. Někdo se narodil, žil a zemřel. Třeba ho zabili. Třeba někoho zabil on. Naštěstí stačil před smrtí Kapuścińskému sdělit, jaké kletby sesílá na člověka zlý čaroděj nebo jak umírají staří sloni. A Kapuściński si pak sedne před kon-

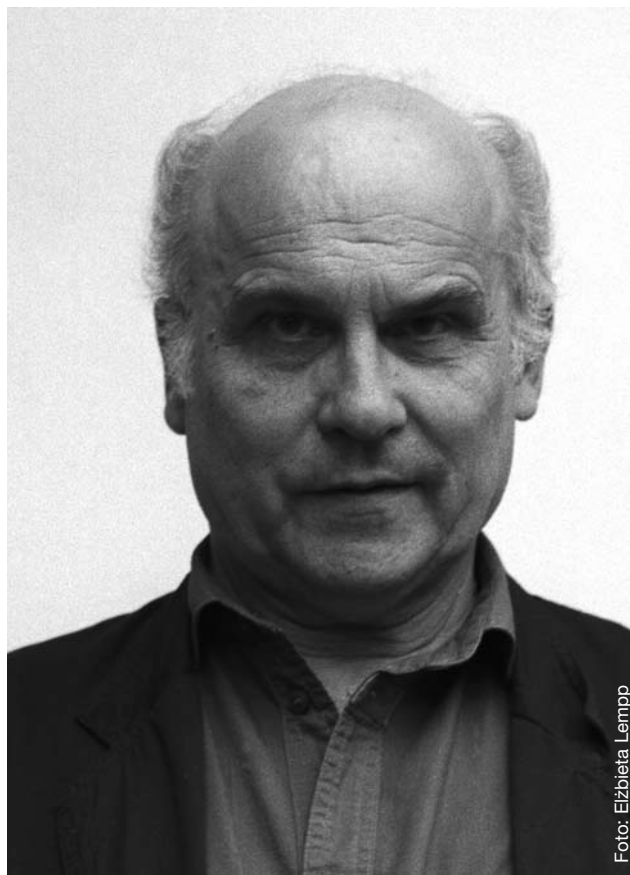

Foto: Elżbieta Lempp

krétní africkou chatrč, neuvěřitelně soustředěně se zahledí do temnoty a vidí celý velký, syntetický svět.“

Hanna Krall

Česky vyšly knihy:

- Na dvoře Krále králů* (*Cesarz*, 1980, přel. Pavla Provazníková)
- Na dvoře Šáha šáhů* (*Szachinszach*, 1981, z časop. vyd. přel. Pavla Provazníková)
- Fotbalová válka* (*Wojna futbolowa*, 1983, přel. Pavla Provazníková)
- Impérium* (*Imperium*, 1995, přel. Dušan Provazník)
- Eben* (*Heban*, 2003, přel. Dušan Provazník)
- Lapidárium* (*Lapidarium*, 2005, přel. Dušan Provazník)

Úvod	2
Hanna Krall: <i>Bílá Marie</i>	4
Hanna Krall: <i>Srdcový král znovu na odchodu</i>	6
Małgorzata Szejnert: <i>Ostrov klíč</i>	8
Małgorzata Szejnert: <i>Želví dům. Zanzibar</i>	10
Ryszard Kapuściński: <i>Autoportrét reportéra</i>	12
Ryszard Kapuściński: <i>Ten Jiný</i>	14
Mariusz Szczygiel (eds.): <i>20 let nového Polska v reportážích podle Mariusze Szczygła</i>	16
Wojciech Tochman: <i>Dnes nakreslíme smrt</i>	18
Wojciech Tochman: <i>Pánbůh zaplať</i>	20
Wojciech Jagielski: <i>Noční poutníci</i>	22
Wojciech Górecki: <i>Přípitek předkům</i>	24
Paweł Smoleński: <i>Izrael už se nevznáší</i>	26
Jacek Hugo-Bader: <i>Bílá horečka</i>	28
Jacek Hugo-Bader: <i>Kolymské deníky</i>	30
Krystyna Kurczab-Redlich: <i>Hlavou proti kremelské zdi</i>	32
Mateusz Marczewski: <i>Neviditelní</i>	34
Lidia Ostałowska: <i>Vodové barvy</i>	36
Witold Szablowski: <i>Vrah z města meruněk</i>	38
Włodzimierz Nowak: <i>Srdce národa u zastávky</i>	40
Marcin Michalski, Maciej Wasielewski: <i>88:1. Příběhy z Faerských ostrovů</i>	42
Portrét: <i>Hanna Krall</i>	44
Portrét: <i>Ryszard Kapuściński</i>	45

Překlady: Michael Alexa, Michala Benešová, Jiří Červenka, Pavla Foglová, Bára Gregorová, Marcela Kominová, Anna Plasová, Petruška Šustrová, Lucie Zakopalová

Redakce:

Izabela Kaluta (The Book Institute, i.kaluta@instytutksiazki.pl)

Lucie Zakopalová (Polský institut v Praze, lucie.zakopalova@msz.gov.pl, lucie.zakopalova@gmail.com)

Grafické zpracování: Jiří Kodejš, Tomáš Vokatý

Katalog vznikl ve spolupráci Polského institutu v Praze a krakovského Institutu knihy – The Book Institute v roce 2012.

INSTYTUT KSIĄŻKI

© POLAND

INSTITUT KNIHY THE BOOK INSTITUTE

Národní kulturní instituce založená v roce 2004, sídlí v Krakově. Podporuje mj. překlady polské literatury ve světě v rámci svých grantových programů pro nakladatele a překladatele. Na webových stránkách poskytuje informace o polských autorech, knižních novinkách a knižním trhu v polštině a angličtině.

KONTAKT:

ul. Szczepańska 1, Kraków, Polsko; Tel.: +48 12 433 70 40, Fax.: +48 12 429 38 29
office@bookinstitute.pl, www.bookinstitute.pl

VYBRANÉ PROGRAMY:

PŘEKLADATELSKÝ PROGRAM © POLAND

Podpora překladů polských knih – o dotace se ucházejí zahraniční vydavatelé. Program se zaměřuje zejména na beletrii a esejistiku, poezii, díla široce chápaných společenských věd a literaturu pro děti a mládež. Dotace může pokrýt:

- Až 100 % nákladů na překlad díla z polštiny
- Až 100 % nákladů na nákup licence

Požadavky: uzavřená licenční smlouva a smlouva s překladatelem, ediční plán, charakteristika nakladatelství, bibliografie překladatele, rozpočet publikace a plán distribuce, vyplněný formulář programu (anglicky / polsky)

SAMPLE TRANSLATION © POLAND

Podpora překladů polských knih, o níž se ucházejí překladatelé. Program dotuje až 20 stran ukázkového překladu pro prezentaci zahraničnímu vydavateli.

Požadavky: motivace výběru dané knihy, plán činnosti, vlastní bibliografie a informace o nákladech na překlad

*Informace o programech, seznam udělených dotací a formulář přihlášky najdete na internetových stránkách:
www.bookinstitute.pl, kontaktní osoba: Ewa Wojciechowska
(e.wojciechowska@instytutksiazki.pl)*

**POLSKÝ
INSTITUT
PRAHA**

Zahraniční kulturní centrum zaměřené na propagaci polské kultury v České republice a podporu polsko-českých projektů zejména v oblasti literatury, filmu, historie, společenských věd, umění, hudby, divadla a programů pro děti a mládež.

Polský institut spoluorganizuje literární setkání, autorská čtení a festivaly, podporuje překlady polské literatury. Poskytuje informace o polské literatuře a zprostředkovává kontakt s polskými autory a nakladateli.

NABÍZÍME:

Knihovna s polskou literaturou a překlady • Čítárna polského tisku • Informace o Polsku
Jazykové kurzy pro začátečníky a pokročilé • Projekční a konferenční místnost
Galerie současného umění

Otvírací doba (informace, čítárna, galerie):

PO–ČT 10.00–17.00

PÁ 10.00–15.00

Otvírací doba (knihovna):

ÚT 14.00–18.00

ČT 14.00–16.00

PÁ 11.00–14.00

KONTAKT:

Malé náměstí 1, Praha 1

Tel: +420 / 224 214 708,

Fax: +420 / 224 223 010

praga.ip.sekretariat@msz.gov.pl,

praga@instytutpolski.org

www.polskyinstitut.cz